

Luceafărul

SALA
DE
LECTURĂ

Săptămânal de literatură. Nr. **39** (248), serie nouă. Miercuri 8 noiembrie 1995. Preț: 500 lei

marin sorescu

«mi s-a
încețășat
simțul
alfabetului
sacru»

TENEBRE VICTORIENE

Sub presiunea presei

ZIUA ÎN CARE VIN PEȘTII

de SILVIU BĂDAN

Să mai zică lumea că ziaristi n-au umor, că pe vremea asta căinoasă, în care - culmea! - ni s-au scumpit apa, căldura, biletul de autobuz și toate celelalte, nu ne readuc ei zâmbetul pe buze!

În numărul 417, de vineri 27 oct. 1995, ZIUA a făcut două descoperiri capitale: a identificat „în Piața Chibrit un depozit plin-ochi cu plutoniu radioactiv” și a regăsit, în paginile sale 10 și 11, expresivitatea involuntară, pe care o credeam pierdută - ca figură de stil - în paginile cronicarilor și ale altor înainte-mergători ai culturii noastre, după cum a demonstrat cândva, cu pertință, criticul Eugen Negrici.

Despre ce este, însă, vorba? S-o luăm din aproape în aproape... cu preludiile erotice. La rubrica de publicitate din pag. 11, sub sigla „Prestări servicii” găsim fotografia unei cuconițe seducătoare, care ne îmbie astfel: „Sunt fierbinte... te aștept 001.514.281.5252 - Ia-mă... te vreau”. În colțul din stânga jos, pe aceeași pagină, lângă chenarul cu Gala Tele 7 ABC, în care se produc Mirabela Dauer, Anastasia Lazariuc, Mihai Constantinescu, Gabriel Dorobanțu și Daniel Iordăchioaie, citim un anunț înrudit: „Un sex fierbinte în grup/ O orgie fierbinte” (și numerele de telefon de rigoare, pe care nu vi le dezvălui, fiindcă vreau s-o abordez personal pe doamna blondă de peste Prut).

Trecem în pagina pereche, 10, și ne delectăm cu excitantele programe de televiziune ale zilei. Astfel, la 17.05, pe PRO 7, copiii sunt invitați la desene animate erotice, de către o tipă cu portjartier, tocuri cui, sutien gorge și rotunjimi copioase, care parcă stă să înceapă o ședință de sado-masochism. Mă rog, copiii nemților fac la școală educație sexuală și știu ce-i aia!

Însă poanta zilei ne e rezervată de priveștiștea colțului din stânga sus al paginii, în care suntem informați că programul TVR 1 se deschide la 9.45 cu ediția specială a emisiunii „Lumină din lumină”, consacrată „Sf. Dimitrie cel Nou - patronul Municipiului București” și „Sfintei liturghii solemne” săvârșite la „110 ani de autocefalie a B(isericii) O(rtodoxe) R(omâne) și 70 de ani de la ridicarea la rang de Patriarhat”. Ei bine, fotografia ne înfățișează un luptător de sumo supraponderal, burtos și fătos, dezbrăcat, cu șalele înfășurate sumar într-o cărpă și postat într-o poziție ca de... liturghie! Existând precedentul relativ asiatic al lui Antim Ivireanu, să fi venit și Sfântul Dimitrie cel Nou din țara samurailor și nu știam noi? Rugăm pe Prea Fericitul Teoctist, mai nou Doctor Honoris Causa al Universității din București, să lămurească această problemă științifică. BUNĂ, ZIUA!

NOI VALORI: LOBBY-UL

de NICOLAE PRELIPCEANU

Nu mai departe decât acum zece ani, umblatul cu influența pe la juri, literare sau nu, pe la unii și pe la alții, se considera un lucru dacă nu imoral, în orice caz cam urât, era disprețuit, iar cel care o făcea se dezonora. Asta, desigur, nu împiedica pe mulți scriitori să-și „pună pile” pentru premiile Uniunii sau pe membrii juriilor să facă schimb de pile. Dar, dacă se afla și, cum se-ntâmplă, se cam afla, cei care făceau asta erau priviți cu mai multă prudență, ca și cum de la ei te puteai aștepta la orice: furt, minciună, vânzare de prieten. Am fost și eu prin câteva juri literare și, ca să-mi iasă „profețiile”, adică cel în care credeam, am acceptat și pe cei în care credeam un alt membru al aceluiași juriu. Dar amândoi aveam conștiința că nu facem ceva tocmai curat și nu dădeam publicității, decât în momentele de cinism sau când premianții se făceau că e doar meritul lor, manevra. Dar premianții rămăneau convinși că au izbândit numai și numai din cauza valorii lor și a operei lor.

Iată însă că nu mulți ani au trecut de atunci și aranjamentele de culise au fost, ca să zic așa, legalizate. Nu li se mai zice „de culise”, ci „de hol”. Căci „lobby” chiar asta înseamnă: hol. Să nu-ți vină să crezi! Vasăzică noi făcăm lobby fără să știm, ca dl Jourdain al lui Molière proză! Acum știm, am aflat. Am aflat cu uimire că

și asta e o treabă demnă de toată considerația, ca multe alte activități umane, unele dintre ele, tot așa, ne prea părând onorabile. Ba, aflăm, sunt și firme speciale, înființate spre a exercita presiuni de tip lobby asupra Congresului american, dar și asupra altor instituții și persoane de la care se poate obține vreun avantaj. Nu m-aș mira ca, într-o bună (?) zi, să se legifereze și mita, la urma urmelor tot un fel de lobby. Căci dacă, să zicem, lobby-ul nu face decât să procure informații, argumente în plus, cuiva, pentru a susține un anume lucru, o sumă de bani va deschide și mai bine ochii și memoria aceluia, îl va face așadar mai atent, îi va ameliora ținerea de minte și îi va întări hotărârea de a susține ceva. Se va spune „oameni suntem” și vom trece mai departe, la alte și alte noi cuceriri ale firii omenești în luptă cu ea însăși. Probabil că americanii, în marele lor realism, văzând că obiceiul nu poate fi stârplit, au decis să-l legifereze, având astfel avantajul de a-l ține oarecum sub control. Lucru care se va putea întâmpla și cu mita. Așa cum era pe vremea fanarioților la noi și poate și-n alte părți, mai puțin fanariote la propriu, ale lumii. Dar atunci, de ce un ocol atât de lung pentru a ajunge de unde am plecat? Exact ca-n atâtea alte și alte activități umane care s-au tot „dezvoltat” până când au ajuns ceea ce fuseseră înainte de a „evolua”.

acolade

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul
Cu sprijinul Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director), Marius Tupan (redactor șef), Ioan Es. Pop (secretar general de redacție), Alexandru Spânu (redactor), Victoria Popazu (dactilografă colaboratoare), Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,
telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2,
nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16
(valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile
poștale din țară. Revista noastră este înscrisă
în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

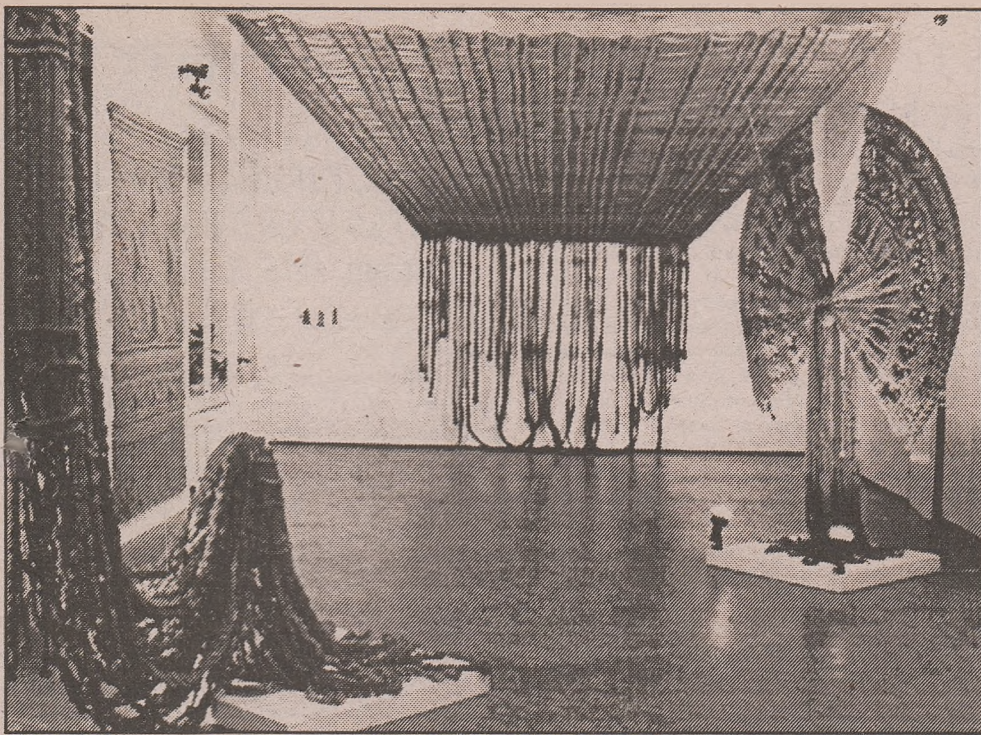
SCHIMBAREA GĂRZILOR

de MARIUS TUPAN

Venită cu multe surprize, perioada postdecembristă a adus și destule mutații în câmpul literaturii. Unele, dintr-o nevoie firească de înnoire și rediscutare a valorilor, care, utopic, păreau a fi validate definitiv (eroare și amăgire într-un spațiu atât de glisant!), altele, deloc surprinzător, dintr-o cinică indeletnicire de a dărâma idolii, nu neapărat falși, sau de a spulbera mituri, condamnate să dispară odată cu un regim ce le-a întreținut cu viclenie. În astfel de momente, rolul decisiv se cuvenea tot criticii literare, personalităților acesteia, îndeosebi celor care au impus sau au negat autorii, celor care au făcut din literatura ofensivă o armă de luptă împotriva dictaturii, revărsată nociv în toate ungherele vieții noastre. Și, când mai toți așteptau revizuirile, noile ierarhizări, autoritățile noastre, cu puține excepții, sub diverse pretexte sau urgențe(!), au început să abdice, nu numai de la preocupările inițiale, ci chiar din sfera criticii propriu-zise. Unii, plictisiți de lectură, s-au avântat în politică - aici sunt cărți mai importante! - alții, bănuind o tranziție prelungită, s-au verificat în tranzații, știind că dacă vor servi puterea își vor realiza visul lor de aur - îmbuibarea, sub diversele ei forme: vile, călătorii, verzișori, ranguri. Destui, dezamăgiți de jocurile sociale și revenirile în forță ale vechilor culturnici, au abandonat pur și simplu instanța critică, în speranța că tăcerea lor va da cuiva de gândit. Naivități de tot felul! Incomozii oricum nu-s agreeți într-o perioadă de bulversări,

fie ele și politice. Așa s-a ajuns la declarații hilare: în actuala situație, critica literară nu mai contează, importantă e puterea de absorbție a pieței. Sau: orizontul de așteptare al cititorului e altul. Ba, chiar mai mult: invazia literaturii de conșum va înăbuși până și capodoperele.

În mare parte circumstanțiale, dacă nu chiar false, argumentele de acest tip cad atunci când urmărești cu mai multă atenție un fenomen, deloc controversat: ivirea unor condeie cultivate, subtile, ambiționate să interpreteze literatura prin noile grile și sensibilități. Implicit, reînnoadă o tradiție. Distribuite însă cu parcimonie pe scena literară - numai mediocritățile pot întreține confuzia și echivocul, de aceea se și apelează la ele! - nu-și pot, deocamdată, afirma explicit programul. Ar fi multe de spus aici dar nu vrem să irităm prea multe vanități, fiindcă judecătorul suprem, timpul, s-ar putea să nu fie tolerant. Important este că o nouă generație de comentatori se află pe aproape, gata pregătită să tâlmăcească izbânzile creatorilor. În ciuda avertismentelor sumbre - n-avem roman: încotro critica literară!; o criză a poeziei!; s-au dus vremurile artei! - noi rămânem optimiști, fără a descoperi vreun potop, și am putea numi zece, cincisprezece tineri care comentează cu discernământ și aplicație literatura română de azi. Ne abținem totuși fiindcă s-ar putea să nedreptățim pe careva. Oricum, șansa literaturii nu pare pierdută. Dacă nu cumva naivitatea noastră poartă întreaga vină pentru aceste acolade.

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări ale artistei budapestane Ritta Hager. Amănunte despre expoziție, în pagina 19

timpul retrăirii

LACAN ȘI FUKUYAMA

de CAIUS-TRAIAN DRAGOMIR

Jacques Lacan – cea mai creativă și mai importantă personalitate a psihanalizei franceze – și-a construit ansamblul teoriei sale asupra funcționării conștiinței și inconștientului în jurul ideii așa-numitului „stadiu al oglinzii”. Dezvoltarea psihică, intelectuală și emoțională normală a persoanei umane ar necesita, consideră Lacan, o îndelungă experiență subiectivă, centrată pe propria corporalitate. Copilul trebuie să se examineze în oglindă, să se cunoască și ulterior să se autoreprezinte cu ușurință. Dacă acest stadiu al oglinzii nu este corect parcurs, dacă nu dă naștere unor suficiente experiențe, viața adultă a individului nu se va mai împlini, va fi nesatisfăcătoare sub raportul gradului de integrare interioară; schizofrenia – de exemplu – nu alcătuiește decât una din consecințele posibile ale acestei deficiențe.

Unde să se afle oglinda în care să putem analiza, identifica și integra imaginea corpului social căruia îi aparținem? Lumea modernă parcurge o perioadă în care

conceptele social, acela al existenței și funcționării societății sau al valorii solidarității interumane se văd cu precădere afirmate, consolidate și – de ce nu? – exploatare.

Întrebarea ce se cuvine pusă este însă aceasta: societatea mai există sau nu? Gândul profund, generos și nobil al lui Jean Jacques Rousseau – cel al contractului social – nu se referă la un act fondator de societate, ci doar la un act al reglementării sociale. Paradoxal, el fundează însă existența individuală ca o existență de drept absolută. Societatea redusă la un contract este instituție – exterioritate în raport cu umanul. Într-o carte recentă („Trust”), Francis Fukuyama socotește reciprocă încredere a membrilor unei societăți ca reprezentând baza productivității și prosperității națiunilor. Încrederea asigură baza contractelor, dar nu poate fi generată de acestea. Încrederea rezultă din cunoaștere și autocunoaștere – existența socială ca experiență a oglinzii.

AMĂGIREA (II)

de ȘERBAN LANESCU

Suneam, întrucât așa cred, că în România, acum, **Seventualitatea cuceririi puterii – N.B. pe cale electorală – este, pentru Opoziție, o amăgire.** Fiindcă cei care o dețin, puterea, sunt hotărâți (cumva s-ar putea spune că sunt **condamnați**) să folosească absolut orice mijloace pentru a-și menține poziția. Este consecința directă și inevitabilă a fărâdelegilor (**printre care și crime**) comise din dec. '89 încoace. Iar gândind în perspectivă, fărâdelegile trecute anunță și induc fărâdelegi viitoare: **lărgirea și consolidarea complicității** este, neîndoielnic, una dintre cele mai eficiente strategii pentru păstrarea status quo-ului. Odată acceptată o asemenea idee/premisă – căci prea multe și prea evidente sunt argumentele ce o impun, – efectul este paralizant. Angajarea, în social și cu atât mai mult în politic, se dovedește hărăzită în ultimă instanță **eșecului moral**. Căci, definite inerent prin raportare la Putere, amândouă dar și singurele poziții/atitudini posibile: (a) **pentru**, sau (b) **contra** – sunt, fiecare în felu-i, inacceptabile în principiu. Deoarece (a) presupune și/sau conduce la – asta în cel mai „fericit” caz – obediență și oportunism; nefiind însă deloc exclusă, ba chiar foarte probabilă impunerea-acceptarea unor variante grave, impardonabile, de compromis. De partea cealaltă, (b) este o poziție în care consecvența logică, consecvența cu ideea/premisa menționată inițial are, nu poate avea decât continuări „incomode”, de genul: (b₁) **extremismul** (sau ceea ce se înțelege îndeobște prin **extremism**); sau (b₂) **utopia**, eventual într-o formă mai „elevată” a vreunui soi de „apostolat” – bașca riscul **marginalizării** cu tot cu jena financiară adiacentă și care poate ajunge până la forme severe. Mai mult însă decât atât, „varianta (b₂)” – presupunând acceptarea potemkiniadei democratice practică de actualii guvernanți – poate fi o **falsă poziție** (b), convenabilă dară Puterii, fenomen lesne de sesizat atât în prestația unor partide/lideri din opoziție cât și a unor personalități pretinzându-se independente politic (subterfugiu „onorabil”, dar și rentabil căci poate fi mijlocul obținerii unor sinecuri de lux).

Se evidențiază astfel, în urma demersului schițat mai sus, ceea ce s-ar putea numi **sorgintea rațională a apolitismului**. Dar, și mai cu seamă în vremuri ca cele de-acum din România, **apolitismul – în sensul strict al cuvântului – este iluzoriu**, nefiind, de fapt, decât o formă de a sluji Puterea, drept care și este încurajat persuasiv și/sau impus prin felurite forme de condiționare. Impasul pare (dar nu cumva chiar așa și este într-adevăr?) imposibil de depășit iar tensiunea din faimoasa întrebare „Ce-i de făcut?” (sau „Doamne, ce-i de făcut?”) poate deveni paroxistică, ori, altfel spus, se poate ajunge „pe culmile disperării” într-o încercare de **a te situa consecvent rațional în realitatea politică dar și, totodată, rămânând în interiorul moralității**. Atunci, încercând, firește, ieșirea dintr-o asemenea „blestemată încurcătură” te poți înturna – este una dintre posibilități – asupra raționamentului anterior cu bănuiala că ar putea fi greșit, păcătuind îndeosebi prin simplificare maniheistă. Dacă această bănuială este o capcană sau, dimpotrivă, deschide o cale de „salvare”, urmează a căuta mai departe...

Sorin Comoroșan, ROMÂNIA, SOCIETATE CU RĂSPUNDERE LIMITATĂ

Modelul declarat al acestei cărți de interviuri este **America Latina**. Marca Registrada, a chilianului Sergio Marras; invitații dlui S. Comoroșan (specializat atât în științele vieții – biologie și medicină, cât și în cele exacte – chimie și fizică, un apropiat al lui C. Noica, sub influența căruia a debutat notabil în eseistică, după anul 1980) sunt 16 personalități ale vieții științifice, literar-artistică, politice și religioase, plus țaranul Ilie Deac, din Argeșu. Remarc selectiv: **Răzvan Theodorescu**, un adept al elitismului („Pe mine mă interesează păstrarea ființei naționale în spațiile superioare (subl. mea – Al. S.) ale culturii românești. Acolo, ea trebuie să se păstreze, ca o replică asupra trecutului, asupra prezentului și asupra viitorului. Elementul de românitate (...) acolo se va păstra. Vor fi elitele păstrătoare ale tradiției naționale, în sensul cel mai european al cuvântului (subl. mea – Al. S.); Eugen Simion și Horia Bernea atacă tema țaranului, văzut ca un element de conservare a esențelor perene, deloc opus elitei, în această rarefiată categorie (elita) **Elena Ștefoi** părănd a nu crede (de fapt, nu crede în existența ei acum și aici, convulsile din sfera intelectualității fiind – crede poeta – „expresia inadaptibilității respectivei categorii“; dar, nu cumva, această inadaptibilitate este, printre altele, un impuls la procesul subtil de cristalizare a elitelor?); despre toleranță și despre reversul ei discută argumentat acad. **Constantin Bălăceanu-Stolnici** (domnia sa vede într-un presupus anti-semitism al românului expresia spiritului concurențial în sfera intereselor economice, și îmi permit a-mi aduce în amintire distincția operată de Ion Barbu între anti-semit și... anti-misit!) și Mitropolitul Ardealului, dr. **Antonie Plămădeală**, ale cărui intervenții energice în problema raportului ortodoxism vs. greco-catolicism și catolicism ridică tensiunea dialogului în mod necesar; **George Uscătescu** face o remarcă amară (dar, vai! adevărată): „Românii în libertate sunt supărăcioși și în tiranie sunt turnători“; extrem de plastice opiniile lui **Mircea Cărtărescu** (căruia lumea în care viețuim – lumea românească, această nouă bravă lume, desigur! – i se înfățișează ca „o maioneză tăiată, disipată, imposibil de se mai aduna în jurul a ceva“), cam expediată discuția cu **Nicolae Manolescu**, căreia îi lipsește un anume climax (vina, se pare, nu o poartă criticul).

Vie și plină de adevăruri majoritar triste este această carte, un fel de portret-robot al României. Portret care ar trebui să pună pe gânduri, mai ales că scumpa noastră țărișoară nu pare a fi o S.R.L., ci mai degrabă o... S.A.! Deci, în caz de faliment... (Ed. Cartea Românească, 3000 lei)

Arthur Schopenhauer, SCRIERI DESPRE FILOZOFIE ȘI RELIGIE

Patru capitole distincte: **Despre filozofie și metoda ei**, cuprinzând considerații lapidare referitoare la general și singular, la poet și filozof, la raționalism și iluminism; **Despre nevoia de metafizică a omului** analizează – cu argumente extrase din Aristotel, Platon și Kant – două modalități distincte de împlinire a acestei nevoi (mai degrabă vocații, având în vedere că Schopenhauer definește omul drept „animal metafizic“): filozofia și religia; **Câteva considerații despre propria mea filozofie** demonstrează modalitatea în care un sistem filozofic se edifică pe temeuri și consecințe; **Despre religie** – dialog de sorginte platoniciană între Demopheles și Philalethes, primul fiind un susținător al înalțelor valori religioase, al doilea un fanatic al propășirii adevărului, chiar cu prețul lui „pereat mundus“. De remarcat că, în chip de prefață, este publicat eseul, din 1938, **Schopenhauer**, al lui Thomas Mann, o „recapitulare și considerare a concepției despre lume“ a gânditorului german.

Lectura acestui volum de texte reunite îndreptățește opinia lui Th. Ribot, conform căreia „există în Schopenhauer un filozof și un cugetător, un sistematizator și un moralist; el prețuiește mai mult ca moralist“. (Ed. Humanitas, 3500 lei)

Dumitru Fusu, VOCI DIN CULISE

Surprinzător de modernă vocea acestui actor din Basarabia; placheta este, de fapt, un poem de 30 de pagini, închinat memoriei actorului Alexandru Morarencu (elaborarea textului s-a petrecut în intervalul de timp scurs între sept. 1978 și aug. 1980. Fraza poetică dovedește o bună știință a construcției, ritmurile alternează nu aleatoriu, ci conform unei logici echilibrate, nuanțările poartă în ele o doză de finețe remarcabilă; sincopele și desele inserții trădează aplecarea spre postmodernism, limbajul este curat românesc, fără a fi marcat de influențe slave, atât de supărătoare la mulți poeți basarabeni. Poetul Dumitru Fusu mi se pare capabil de plăcute surprize în viitor. (Ed. Museum, Chișinău)

Cristian Popișteanu, Dorin Matei, STURDZEȘTII

Una dintre familiile cu merite de neșters în structurarea României moderne, familie originară din Moldova, având strânse legături de rudenie cu boierii Țării Românești, beneficiază acum de o veritabilă cronică. Accentul este pus pe evoluția ramurei majore a familiei, descendentă din Ioan C. Sturdza. Partea I înglobează patru schițe de portret: Ioniță Sandu-Sturdza (domn al Moldovei), diplomatul Alexandru Scarlat Sturdza, omul politic liberal Dimitrie A. Sturdza, de trei ori prim-miștru (dar și un remarcabil om de știință) și celebra actriță Lucia Sturdza-Bulandra. Părțile a II-a și a III-a evocă istoria ilustrilor strămoși, având în economia lor o schiță de moravuri sociale și o tentativă de creionare a unei istorii a mentalităților. Mai aproape de zilele noastre, memoriile doamnei Margareta Sturdza (exemplu de noblețe și de verticalitate morală) și un portret al Prințului Dimitrie Sturdza, om de afaceri prosper, pe nedrept – deoarece „les affaires sent les affaires“! – contestat pentru relațiile amicale cu actuala Putere.

Cartea se citește cu interes, trezind nostalgii după o lume cu adevărat frumoasă. (Fundatia Culturală Magazin Istoric, 5900 lei).

Nicolae Goga, TRIUNGHIUL MORTII

Aceste cumplite amintiri din anii de detenție (1950-1951) petrecute în bolgiile minei de la Baia Sprie se deschid cu un fragment din Scrisoarea sobornicească a Sf. Apostol Iacob, în care se vorbește despre virtuțile răbdării și despre iubirea de Hristos. Din „Cuvântul înainte“ al autorului (arhitect, trecut la cele veșnice în luna august a acestui an) desprind: „A spune că Neamul meu cel românesc are, spre deosebire de neamurile care îl înconjoară, o mai mare răvnă către desăvârșire mi se pare o afirmație infatuată, mai greu de dovedit. Dar a spune că istoria acestui Neam demonstrează că suntem „îndelung răbdători“ este la îndemâna tuturor celor care, ca și mine, au trecut și au supraviețuit suferințelor acceptate sau neacceptate, impuse de un regim fără Dumnezeu.

Amintirile mele de la Baia Sprie, din 1950-1952, scrise acum, când orice teamă de dezvăluire a adevărului a dispărut, au tendința de a scoate în evidență că noi, românii, în situații de cruntă disperare, bazați pe un echilibru din străfunduri, putem atinge valori morale ca totul remarcabile“. **Triunghiul morții** este o carte-document despre solidaritatea umană, despre salvarea ființei prin credința în Dumnezeu și în virtuțile purificatoare ale artei: „Pe lângă rugăciunile care se transmiteau și se învățau pentru a fi rostite în clipe grele, pe lângă poeziile lui Eminescu, Arghezi, Blaga, Barbu, Craic, sau Radu Gyr, ori ale aceluia care erau împreună cu noi, citând numai pe Fane Vlădoianu, Luca Dumitrescu sau Caraion, noua descoperire (minunatele „flori de mină“, n.m. – Al. S.) ne apărea ca un act de cultură...“; frumosul, deci, ca suport al rezistenței. Banal?! Cine nu a traversat asemenea clipe nu poate realiza adevărata lor dimensiune!

Triunghiul morții – un remember scris cu pana mușată în sângele suferinței, fără patetisme de duzină, fără lamentări, asta deoarece Nicolae Goga a făcut parte din categoria acelor bărbați cu o viață destinată a fi un reper moral. Cele 3 liste de deținuți cuprins în text și în anexa cu lista deținuților, a membrilor conducerii minei și a conducerii coloniei Baia Sprie își au rostul lor documentar pentru o necesară frescă românească a perioadei. (Ed. Marineasa, 2800 lei)

ANTICARIAT

Dragoș Protopopescu, CARACTERUL DE RASĂ AL LITERATURII ENGLEZE, Cernăuți, 1925, Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei“.

Lecția inaugurală a catedrei de Limba și literatura engleză, ținută în Aula Universității din Cernăuți în ziua de 6 aprilie 1925, de către reputatul anglist Dragoș Protopopescu. Este conturat elementul latin din literatura engleză, cu scopul de a apropia această literatură de literatura română. Organizându-și trăirea în sensul unei organicități stabile între viața-i sufletească și obiectul realizat, englezul devine „un fel de Pygmalion care divinizează lucrul mâinilor sale“. Englezul se dovedește un excelent modelator al materiei, virtute remarcabilă a apusei lumi romane. Acordând ideea cu împlinirea faptică a acesteia, englezul se prezintă ca fiind neamul „cel mai complet de umanitate“.

În teritoriul lingvistic, realizarea faptică este stabilită de granița legii care, admitând libertatea, admite implicit armonia ființării. Literatura engleză îi apare lui Dragoș Protopopescu drept „cea mai fidelă carte a omului“. Caracterul de rasă al literaturii engleze trebuie studiat în corelație strânsă cu Valoarea latină a culturii engleze, într-cele două lucrări existând o relație de complementaritate. Este evidentă, în cele două studii, propunerea, pentru români, a modelului englez. Sugestia venea prea târziu: noi optaserăm, deja, pentru modelul francez, preferința găsindu-și lesne explicația, dar... No comment!

(Anticariatul Scala, 2500 lei)

top 5

Librăria Kretzulescu

- John Saul, **Somnambului** (Nemira, 5000 lei)
- Sorin Comoroșan, **România, societate cu răspundere limitată**
- Arthur Hailey, **Știrile de seară** (Univers, 9000 lei)

Librăria Sadoveanu

- I. Cioran, **Despre neajunsul de a te fi născut** (Humanitas, p.n.)
- Arthur Schopenhauer, **Scrieri despre filozofie și religie**
- Sorin Comoroșan, **România, societate cu răspundere limitată**

Librăria Eminescu

- I. Cristian Popișteanu, Dorin Matei, **Sturdzeștii**
- Nicolae Goga, **Triunghiul morții**
- André Barbault, **Zodiacul** (Humanitas, p.n.)

Librăria Alfa

- I. Ștefania Popescu, **Gramatică practică a limbii române** (Orixzonturi, 9000 lei)
- Arthur Schopenhauer, **Scrieri despre filozofie și religie**
- 3. Cristian Popișteanu, Dorin Matei, **Sturdzeștii**

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- I. Mihail Bulgakov, **Maestrul și Margareta** (Univers, 7200 lei)
- Isaac Asimov, **Povestiri cu roboți** (Teor, 3000 lei)
- Cristian Popișteanu, Dorin Matei, **Sturdzeștii**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

ÎN TRE SUBLIM ȘI BANAL

de ROMUL MUNTEANU

De mai bine de două decenii urmăresc poezia lui Adrian Păunescu cu o curiozitate mereu sporită, așa cum aș urmări un anumit spectacol de mare complexitate, care de fiecare dată este montat prin apăsarea pe alte nuanțe. Atunci când publica volumul *Ultrasentimente* (1965), cele mai multe teme ale creației sale începuseră să se cristalizeze, arta poetului indicând tipare de scriitură dintre care cele mai multe au rămas constante în opera sa până astăzi.

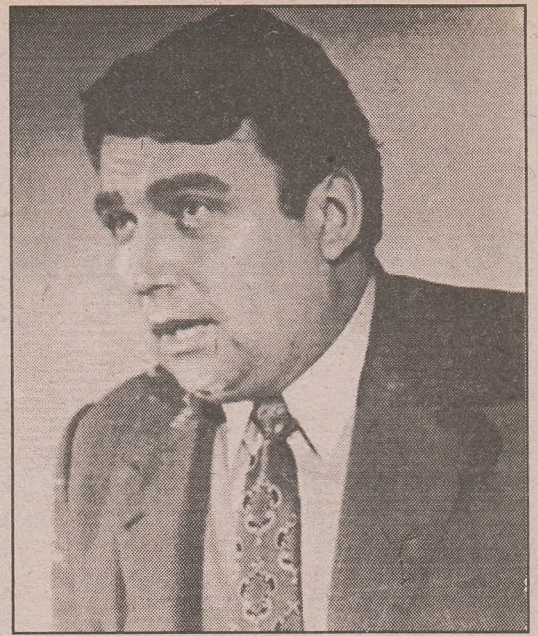
Entuziast, exploziv și nostalgic, evocator de datini, locuri și mari evenimente istorice, ancorat în social până la transformarea poeziei în cronici politice versificate, strident și patetic, încrezător în forța magnetică a poeziei sale până la descurajarea indirectă sau involuntară a actelor critice, Adrian Păunescu își regiza în tinerețe cu multă pricepere mitul de scriitor profetic, de guru al poeziei românești. Fascinante și iritante, seducătoare și provocatoare de stări alergice, cântate de diferite formații muzicale, recitate la diferite spectacole uneori chiar de autor, versurile sale au pătruns spre marele public pe cele mai variate căi.

Conștient de faptul că poezia este o „repetabilă povară“, convins că scriitorul „are nevoie să riște“, gata să se ofere oricând „moștenire culturii române“, Adrian Păunescu reflectează însă asupra rosturilor artei sale cu aceeași pasiune din anii de tinerețe. Culegerea de versuri *Într-adevăr* (Editura Albatros, 1988), însumează texte numeroase scrise între anii 1986-1988, dar și unele poezii mai vechi pentru care autorul pare să aibă o preferință deosebită. Precizând că disprețuiește „poemele ornamentale“, că este adeptul enunțului direct, plin de franchețe, autorul aduce în operele recente un val de tristețe sporită, văzută în comparație chiar cu ultimele sale două culegeri de versuri. Nevoia de justificare a creației proprii, ca și statutului său în viața contemporană, devine tot mai evidentă și mai obsesivă. Autorul se întoarce spre sine și construiește un gen de poezie-apel prin care realul să fie recuperat de artă sub cele mai variate aspecte. „Toate tristețile ce mai există./ Le chem aici, la mine în poem./ Să intre în sinteza realității/ Prin care noi pe noi să ne

vedem“. (*Mi-mbrac fireasca poezie*). Adrian Păunescu se comportă ca un artist șocat, care simte nevoia acută a unei confesiuni publice. De aceea energetismul din cele mai multe versuri ale sale de altădată face un loc tot mai mare sării de lamentare sau unui gen de spirit polemic elegiac. Ispitit de sentimentul de grandoare umană, realizată prin artă, speriat de singurătate, obsedat de ideea morții, poetul trăiește un fel de hipertrofie a eului, mediată de actul de creație: „doresc să scriu niște capodopere/ merit sunt dotat, am mai scris“ (*Vreau capodopere*). Starea euforică crește, fiind conferită de senzația produsă în public: „să se strângă lumea și să murmure:/ priviți-l, el e/ autorul acestor capodopere“. Adevărul este că textele excepționale, mult râvnite de autor, sunt din ce în ce mai rare în volumele sale din ultimii ani. **Datoria față de adevăr** invocată adeseori de scriitor devine atât de acaparantă încât mesajul rămâne uneori un simplu ansamblu de informații, despărțit de literatură. Reținem, deocamdată, un singur exemplu din multe altele: „Nu se mai fac ore de muzică în licee./ Se pierde multă vreme/ la orele de practică făcute formal“. (**Excedent economic.**) Este adevărat că și alți poeți străini de seamă și-au mai asumat asemenea riscuri. Brecht este un exemplu elocvent de poezie perisabilă de conjunctură. Adrian Păunescu are o încredere uriașă în forța sa de creație. Și nu puține sunt dovezile din care rezultă că el poate face poezie autentică pe temele cele mai puțin previzibile. Scriitorul nu realizează doar „meteorologia unei vârste“ prin propria operă. El se caracterizează pe sine cu un ochi critic, tipic unui creator care râvnește în mod firesc la eternitate. Mărturia versificată este evidentă. „Nu m-am putut despărți de politică/ nici în vremurile de maximă singurătate./ nici în vremurile de sațietate./ nici la botezul nepotului meu/ care-mi portă numele“. (**Pentru orice eventualitate**).

Dar nu cred că aici trebuie căutat Adrian Păunescu cu virtuțile sale artistice de necontestat.

Există în volumul *Într-adevăr* o poezie a pământului și a pădurii, există așadar o elocventă literatură a spațiilor itinerante în care geografia lirică a țării se întâlnește mereu cu

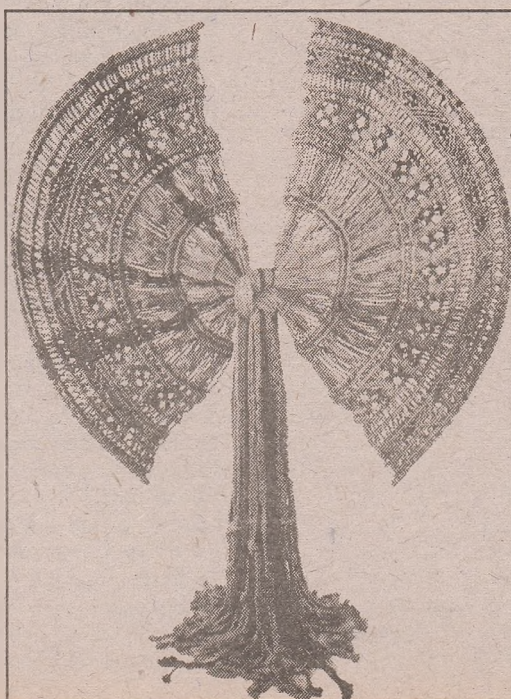
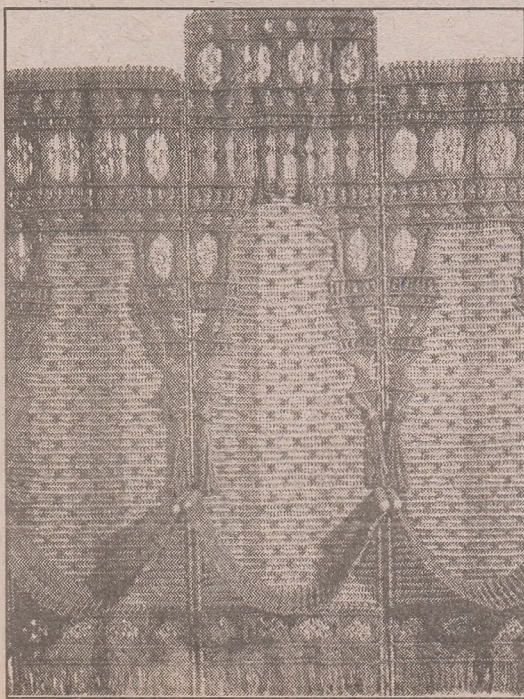
istoria. Adrian Păunescu este un poet al pământului trudit, ca și al acelor spații subterane devenite adăposturi ale strămoșilor. În versurile de acest gen patetismul său este firesc, iar invenția de soluții generatoare de lirism rămâne remarcabilă. „Risipiți ne sunt strămoșii, în grădină, prin pământ./ Noi cu nukul suntem rude și cu florile din glastră/ Florile de primăvară neamuri de la sat ne sunt/ Cei plecați sporesc grădina și veghează viața noastră.“ (**Strămoși din flori**). Scriitorul-călător adună în geografia sa lirică culorile toamnei de la Bihor, adu-mecă aerul de pădure-matricală de la Vatra Dornei, ascultă clopotul întregirii la Alba Iulia, privește cum plouă la Putna, ca la un sfârșit de veac, îi place liniștea de la Cugir, se uită în spre lume de la Albac și se încarcă de istorie și cultură de la Blaj. Elogiul drumeției seamănă cu un act de terapie spirituală. „Oriunde merg, să merg mai mult mi-e dor,/ Nu-i nicăieri vreo stație finală,/ Pe drumurile țării am să mor/ Considerând oprirea o greșeală.“ (**Agent român**).

Tristețea păunesciană, spiritul elegiac mai accentuat dar prezent și altădată în operă, lamentarea etc. țin, cum spuneam, mai degrabă de „meteorologia vârstei“. Sunt înclinat spre această explicație și pentru considerentul că astfel de explozii afective mai sumbre se înmulțesc și la alți scriitori din generația sa. **Semnele vieții** intră în poezie și pe această cale. De aceea enunțuri de genul „mi-e tot mai greu“, „eu sunt vinovat“, „am o cocoșă-n spate“, „Sunt trist/ mai trist decât oasele lui Bacovia“ sau „acum par toate păsările corbi“, reprezintă ecourile unor răni existențiale tipice pentru genul de creație în care biografia autorului se strecoară în mod inevitabil în operă.

Atât de elocvente prin concizie și sensurile parabolice, unele din poeziile de tip aforistic relevă modulurile diferite de-a fi ale oamenilor. „Unii oameni se trag din Socrate./ Alții din ucigașii lui Socrate./ să nu uităm aceasta.“ (**Descendenți**). Nici o lume nu este însă cea mai bună dintre lumi. Statutul artistului „angajat“ a fost însă întotdeauna de așa natură încât să poată spune și **da și nu** în fața realității.

Adrian Păunescu a mers uneori cu atâta temeritate pe această cale încât jertfește poezia în exclusivitate pentru lecția pe care o propune. Reproducem doar un fragment dintr-un lung poem în care patosul nu este slujit de artă. „Illuminat de emoția veacurilor/ răzburate într-o scânteie glorioasă/ trec prin așezările Transilvaniei în fiecare an/ înainte de 1 Decembrie.“ (**Drum către marea zi**). Arta poetică concepută de Adrian Păunescu („să te afli/ în stare de iubire/ cu poporul tău“) este frumoasă, necesară, dar nu suficientă pentru un mare poet.

Pendulând adeseori între sublim și banal, Adrian Păunescu a dat suficiente dovezi că este un scriitor al epocii noastre, oricât de contestabile ar fi atâtea din manifestările sale cotidiane sau oricât de dezagreabil ar fi omul.

marin sorescu

Amnezie

Văd așa: trei bețișoare... deasupra lor o pată ocră,
Care susține o altă pată – rotundă de data asta, nu lunguiață –
Sub cele trei bețișoare negre, altă pată: Cerc ocră.
Un cărăbuș negru, desenat perfect.
Sub ele un șarpe
Și un fel de răboj, cu multe creștături.

... Și mai văd... o rață, de-a noastră, de Nil.
Și pe capul ei stă un papagal
Și iar – orizontal –
Acel răboj crestă... câte liniuțe? Patru.

– Nenorocitele! rostiră buzele lipite ale faraonului,
Ai uitat să citești!
– Mă tem că da, slăvite faraoane, tare mă tem c-am uitat.
Mi s-a încetășat simțul alfabetului sacru.
– Văd semnele, dar nu le pricep.
Știu că trebuie să însemne ceva precis...
Sunt consoane care compun cuvintele respective,
Ah, și ce mai citeam pe vremuri!
Pot să vă spun chiar că am citit enorm!
Grozav mi-a mai plăcut mie să mă cufund în lecturi alese.
Acum – pauză de înțeles... nu știu de ce. Amnezie?
Apreciez azi cu totul altceva, care-mi scăpa mai înainte –
Acum apreciez, în scriitură, **coloritul și calitatea desenului.**
Dar nu înțeleg unde bat toate aceste semne?
În ce mal imens,
Pe care-l sapă cu sensuri obscure?

Cunoscută durere a unghiei care crește în carne

Intrând a doua zi în locul unde fusese depusă
Glorioasa mumie,
Cu mirosu-i ranced de cutie închisă în altă cutie,
Zeul cu cap de șacal n-o găsi senină,
Cu zâmbet ermetic și ochi împăcați,
Ci schimonosită de durere, răvășită: ca un sul de papirus
Desfășurat și înfășurat la loc, în grabă, cu multe cute.

„Voi fi comis vreo eroare în potrivirea
Substanțelor?
Vechea operație de trepanație a creierului
A suportat-o bine, a mai trăit ani buni,
Dar acum, când l-am gătit pentru vecie –
Oare unde să-mi fi tremurat mâna?”

Ia seama mai bine, medicul șacal,
Și, în sfârșit, pricepe: Unghiile!
Mai continuau să crească, nesustrase încă de la germinația universală
Iar una – cea a degetului mare
De la piciorul stâng –
Îi creștea în carne.

„Cunoscuta durere a unghiei care crește în carne!”
Exclamă zeul cu cap de șacal, iscusitul medic.
„La asta nu există leac, în prima etapă după.”

Rosti: „Șchiopătând străbați primele vămi,
Schimonosit de durere. Senin la chip, însă,
Trebuie să răspunzi la enigme.
Înseninează-ți obrazul!”

Pe piața Tebei

Pe piața Tebei
Nu se mai află lichidități
Și (...) apasă pe prețuri.
(Text obscur

Probabil Zeul creează o mare presiune
Pe prețuri).

Despre bărbați

/Bărbații/ până la 40 de ani
Sunt infantili
Iar după... 40 de ani /după aceea/
Sunt de-a dreptul sclerozați
Ce... (păcat)!

Defunctul în mai multe exemplare

Aduceți prinoase
Celui care până /... la capătul aleii/
Se prezintă defunct...
Până la capătul aleii
Același personaj multiplicat

El are aceeași înfățișare –
Pretutindeni
(În toți ai lui).
Cei depuși până la capătul aleii

Ochii sunt la fel de vii
În orbita de aramă
Albul e de cuarț și opac,
Corneea de cristal de rocă,
Pupila făcută cu pigment negru –
Și seamănă toți și fiecare în parte
Cu statuia lui **Ka-âper** –
Lemn de sicomor – dintr-o singură bucată /sicomoroasă/
Deși câte un picior amputat, ori vreun braț – dacă e cazul –
Poate fi înșurubat discret (pus la loc)
Din altă bucată –
Luată dintr-o altă viață a respectivului

Ca și statuile... (lui **Ka-âper**)
Răposatul are un cap de rezervă
De asemenea multiplicat (tras la serie)
Până acolo... (la capătul aleii)

Prinoase îți aducem ție, –
Jertfe de carne și fructe!
Și nu vom pleca din preajmă până
Nu le vor mânca fiarele și păsările...
Prinoase îți aducem ție,
Tu cel unic – în ciuda evidenței –
Care ne privești de pe alee fix
Cu o singură pereche de ochi iscoditori –
În ciuda evidenței.
Zicem așa:
.....
(...) putrezirea trupului trebuie stopată.

Literature In The Global Village:

INTEGRAREA CULTURALĂ ȘI CELE „DOUĂ EUROPE”

de ADRIAN-DINU RACHIERU

Ultimii ani au acutizat în spațiul est-european disputa dintre **europicism** și **autohtonism**. Odată cu pulverizarea hinterlandului sovietic, Europa de est s-a fărâmițat, favorizând explozia naționalismelor. După unele voci, imperativul zilelor noastre ar fi trecerea de la paradigma națională la cea europeană. Iată tensionalul context al integrării culturale care, în nici un caz, nu trebuie înțeleasă ca docilă aliniere, sacrificând zestrea etnică; adică, altfel spus, specificul național, în ultimă instanță.

Se mai crede că problema specificului național este obsesia culturilor mici, neinductoare – chipurile – de cultură. De fapt, în timp, chestiunea a fost mereu uitată, ea a angajat și cheltuit energii polemice, bătălia pentru specific vizând, deopotrivă, evidențierea individuației și definirea ei. În 1934, Pompiliu Constantinescu, în *Vremea*, considera că într-o literatură tânără ca cea românească a teoretiza un specific este prematur. Firește, tentativele n-au lipsit, au fost chiar numeroase și – majoritar – infructuoase prin parțialitate și fragmentarism, încât cerința rămâne presantă și deschisă încercărilor.

Ceea ce trebuie spus numai-decât, o dată cu recunoașterea unui specific românesc, e *imposibilitatea unui specific pur*. Aliajul ce formează sufletul național („*formula etnică*”) s-a zămislit prin absorbtia valorilor cu care venim în atingere în acest „*spațiu de răscruce culturală*” (Mircea Eliade), încât o primă constatare e tocmai marea putere de asimilare a spiritualității noastre, deschisă și receptivă fără a-și altera determinația calitativă.

„*Avem nevoie de o definiție a fenomenului românesc*” sesiza Mihai Ralea, încercând a pătrunde în specificul etnosului românesc, îmbogățind bibliografia unei preocupări și astăzi încă deficitară. Situată la confluența Apusului și Estului, considerat cu aptitudini creatoare și a Răsăritului în resemnare pasivă, spiritualitatea noastră, citită doar prin grila cronismului apare ca nefindestulătoare.

Trebuie respinsă categoric pretinsa opoziție între universal și specificul național. Întreaga cultură este o **cultură a specificurilor** și a exacerba specificul prin închistare ori a-l ignora (ocolindu-l) conduc, ambele, la consecințe nefaste. Etniile sunt expresiile concrete ale umanității și un secol ca al nostru, scoțând la lumină tocmai „*universalitatea națiunilor*” nu poate suporta abstractismul în punerea și rezolvarea corectă a acestei problematice. Mai mult, orice etnie este produsul propriei elaborări istorice, incluzând și „*portul exterior*”, capitalul exogen; determinațiile etniei nu sunt altceva decât expresia propriului său mod de producere și reproducere. Practic, nu există nici un grup uman în cultura căruia să nu poată fi decelate variante și infinite împrumuturi.

Este însă de condamnat goana după specific prin zel etnografic. Naționalitatea unei opere e o fatalitate, observa Lucian Blaga în *Etnografie și artă* (Cuvântul, 1925), încât a considera că prin combinarea unor elemente de cultură exterioară, prezentate în învelișuri etnografice, acestea devin naționale, înseamnă a recădea în capcana tradiționalismului rău înțeleș.

O altă precizare privește circulația valorilor. Aici ar fi de distins între valorile de rang universal și circulația lor universală, evidențiind grave decalaje. În plus, o veche boală, cea de a ne ignora valorile ne privează de o confruntare lipsită de complexe, eliminând prejudecata eurocentrismului dictatorial. În fond, suntem purtătorii bogați ai unor excepționale posibilități (s-a spus demult), dar de aici nu trebuie extrasă concluzia unei misiuni mesianice în lume; ceea ce e obligatoriu privește însă *recunoașterea tuturor valorilor noastre*, blocarea hemoragiilor

culturale, stimulând varietatea cromatică a etnicului ajuns la expresie artistică. Este cert că universalul se hrănește din național și, de altfel, numai concretul produce universal. Un destin robinsonian nu poate fi așadar conceput în cultură; dar producând valori și făcându-le cunoscute lumii, ne singularizăm și ne adâncim originalitatea.

Dacă istoria unui popor este istoria culturii sale, atunci ființa unei comunități se regăsește în creația sa. Dincolo de ritmul sincronizării, câteodată în numele unei modernolatritii fără buletin de identitate, specificul se conservă și precipită în creație. Efervescența deceniilor interbelice s-a răsfrânt și în problema specificului național. Numeroși cugetători s-au pronunțat asupra chestiunii, amestecând poziții și opinii diferite și chiar divergente. N-au lipsit ecurile misticoide, exaltând dimensiunea tragică, s-a confundat etnicitatea cu ortodoxismul medievalizant (Nae Ionescu, Nichifor Crainic). Deviația ortodoxistă a etnicității a fost respinsă de Iorga iar Rădulescu-Motru, în 1943, sancționa valul iraționalist ce inunda cultura noastră, găsindu-l „*nepotrivit sufletului românesc*”. Exaltarea specificului național a fost urmată apoi de inhibarea lui (cazul dogmatismului care ne-a înstrăinat tradiția).

Este limpede însă că rămânerea în specific nu înseamnă imitarea pioasă a propriului trecut cultural; tradiția ar funcționa astfel ca model sterilizator.

Există un tipar cultural specific, hrănit de vechimea vie, o reacție națională la provocările istoriei; etnicul – nota demult Mihai Ralea – e o categorie estetică sub care artistul e obligat să vadă lumea. Curentul organicist află în ideea națională un concept analitic și o realitate catalitică; forța revoluționară a tradiției rezidă și în posibilitatea de a oferi soluții, răzvrătirea împotriva eredității spirituale (sărind pe orbita „*universalității*”) nefiind posibilă.

Dar vremurile noastre au schimbat datele problemei. Devenită „*sat planetar*” (M.McLuhan), omenirea a dobândit o **conștiință planetară**; problemele s-au globalizat iar jocul interdependențelor s-a agravat. Mai mult, riscul unei nivelări („*americanizări*”, mai exact este virulent. Cum bine se știe, din păcate, cultura rămâne „*călcăiul vulnerabil*” al oricărei societăți, fie ea opulentă ori dimpotrivă. Idolatria economicului, frivolitatea modului de viață alungă conceptul cultural „*din toate discursurile despre Europa*” (nota, acid, Marcel

Moreau). Și, regretabil, nivelarea tehnologică (presupusă de societatea informațională) atentează prin standardizare asupra nivelului cultural. Potrivit unor voci (nu doar agitate ci, în primul rând lucide) voința de integrare manevrează criterii omogenizante și privește o unificare de tip tehnocrat. Procesul comunitar are în vedere o schimbare de paradigmă (prin trecerea la identitatea europeană) dar nu trebuie, în nici un caz, să sacrifice spectacolul diversității, a unității polifonice. Este limpede că, sub aspect civilizatoriu, trebuie să aducem Europa acasă (ea devenind, cum ar spune Adrian Marino, o **realitate locală**) dar nu prin sacrificarea identității. Doar cultura, cum se tot repetă, face dintr-o aglomerare de indivizi un popor; doar cultura diversifică pe când civilizația unifică. Chiar în contextul „*planetarizării*” problemelor, a „*satului mondial*”, diversitatea locală – întreținută tocmai prin/de cultură – nu trebuie sacrificată. Pericolul uniformizării pândește câtă vreme reducem modificările culturale la prezența unui factor exogen (tehnologia) și acceptăm ca fatalitate o cauzalitate îngustă, imanent tehnologică.

Europa, astăzi, deși pătrunsă de „*filosofia unificării*” acuză numeroase obstacole de mentalitate. Societatea organică a fost pierdută iar postmodernismul vehiculează postulatul fragmentului. Pe bună dreptate, Gilbert Ziebură afirma (vezi *Europa neu Denken*, în *Leviathan*, 1992): a gândi Europa înseamnă a **gândi unificarea ei**. Modelarea noii Europe înseamnă a accepta „*unitatea în diversitate*”, națiunile europene se mișcă spre integrare încurajând strategia parteneriatului, dar Europa este „*multiplicitate*”. Delimitările sunt necesare, chiar de neevitat, dar conjugarea eforturilor este acum obligatorie. Observăm că interdependențele se accentuează însă **interdependența este asimetrică** (Pierre du Bois). Europa de est, aprecia A.Toffler în *Powerschift* este în „*jandări*” iar biserica catolică pare a fi câștigat. Vechea dualitate europeană (motivată de scindarea ideologică) a făcut loc războiului religios și barierelor economice. Între ignoranța Vestului (bogat, stabil, trufaș, egoist) și instabilitatea Estului (complexat, sărac) apar noi tensiuni, primejduind voința de integrare. Pentru mulți, Europa mai înseamnă „*mica Europă*”. Nu credea Richard von Weizsäcker că „*Europa se sfârșește la zidul Berlinului*”? În pofida „*lacunelor paradigmei naționale*” (A.Marga) și, paradoxal, a exploziei naționalismelor în spațiul est-european (cultivând o puternică identificare națională) după pulverizarea hinterlandului sovietic, **procesul integraționist** câștigă teren. Apartenența la Europa nu trebuie văzută doar geografic sau istoric ci, în primul rând, instituțional și cultural, prin promovarea unor sisteme de valori și modele de comportament. Dar această **europenitate culturală** (presupunând „*deschiderea*” Vestului și democratizarea Estului) nu se rezumă la o nivelare tehnologică, sacrificând – cum spuneam – splendida varietate etnoculturală printr-o docilă aliniere și hemoragie de valori (sensul migratoriu fiind de la Est la Vest). În pus, Europa este acum amenințată de un alt pericol; după ce, timp de secole, a dominat scena Istoriei universale, continentul nostru a fost supus în epoca războiului rece unei teribile presiuni: cea a supraputerilor, S.U.A. și, respectiv URSS făcând „*jocurile*”. După dispariția Uniunii Sovietice, America – devenită „*jandarmul lumii*” – amenință Europa din punct de vedere cultural; **invazia de subcultură** generată de stilul de viață american penetrează galopant și funcționează ca pseudomodul, alterând identitatea etnică prin standardizare. Încât, Shimon Perez, pe bună dreptate, declara într-un interviu: „*nu de arabi mă tem, ci de antenele parabolice*”, conducând la „*americanizarea*” globului.

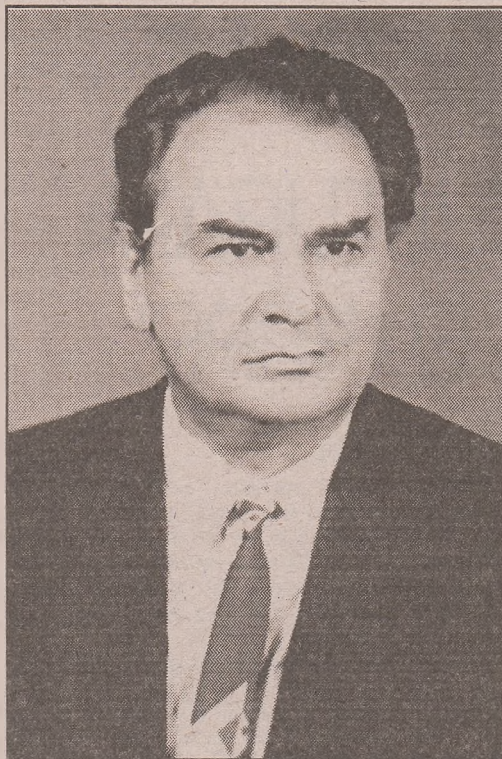
Dar nu acesta este subiectul intervenției noastre. Din păcate, **dualitatea europeană** se menține, încât „*cele două Europe*” există în continuare. Tragedia Iugoslaviei confirmă această divergență de interese. Pentru a putea vorbi, cu adevărat, de o **mentalitate europeană** nu e suficient ca Estul să dea integrarea, trebuie ca și Vestul, permeabilizându-se, să facă efortul de a cunoaște și integra valorile Estului. Fiindcă, cum spunea poetul sârb Adam Puslojic: „*Europa nu poate sta într-un picior*”. Și nici nu-și poate permite acest lux dacă vrea să existe ca **Europă**.

JUDECĂTORUL

Locuitorii din Lazaria priveau cu înfiorare și ură cetatea de pe colină. O pomeniseră acolo odată cu veacul și nu se îndoiu că va dăinui cât lumea. Pogorâseră urgii multe și grele asupra lor și cine știe dacă avea să fie mai îndurătoare de aci înainte. Dar dacă alături de teama și dușmănia din sufletul oamenilor nu s-ar fi cuibărit, cu timpul, și o credință ciudată că cetatea ascunde într-însa o taină mântuitoare, locurile astea ar fi rămas de mult pustii și pe aici n-ar fi hălăduit acum decât duhurile blestimate. Or, așa, cu toate relele pricinuite de umbrele ziduri, oamenii sperau ca de acolo, de sus, să coboare odată și odată, strălucitor, norocul pe care numai ei l-ar fi meritat. Ori să li se releve baremi, într-o zi, vreun mister tulburător. Bătrânii ziceau însă, uneori, că norocul acela le fusese chiar trimis, dar nimeni nu avusese ochi să-l vadă, și atunci locuitorii Lazariei fuseseră pedepsiți să nu-și cunoască decât nenorocirile. Dar nici ei, bătrânii, nu erau siguri întru totul pe ce spuneau, recunoscând altă dată că vorbele lor erau doar amăgiri, stărnite de necazurile ce le îndurau oamenii. Căci trăsnetele cumplite ce săgetau pe unii dintre ei, din norii ce se învălmășeau deasupra cetății își repezeau focul, stihiiile apelor, care le măturau adeseori casele, de pe culme se prăvăleau asupra-le, chipurile și nălucirile care băgau noaptea în groază pe cei mai slabi de înger, tot de acolo dădeau năvală, bolile, celelalte mizerii trupești și suferințe nu veneau nici ele dintr-altă parte... Și, încă, întâmplările stranii care umpleau de spaimă, din vreme în vreme, sufletele tuturor.

Spre cetate nu se făcea propriu-zis un drum. Cel tare existase cândva, fiind de presupus că existase neapărat un ul, fusese acoperit de hățiușul sălbatic și nu i se mai găsea urma. Suiiau însă, spre creastă, și se înnoadau în fața porții cu turn a castelului, poteci șerpuitoare și înguste, pe care se încumetau cei răzbiți de o curiozitate avană, cei care nu voiau să se mai întoarcă în lume teferi, ori cei care nimereau într-aci din neștiință. În rest, oamenii își înălțau spre vârful colinei numai privirile și gândul, cercetau, cât se putea cerceta de jos, de la ei, și așteptau să treacă timpul, să vadă ce minuni mai stau în puterea zidurilor de piatră să se înfăptuiască.

Până acum se petrecuseră destule. Gavra, care urcase la cetate întreg, într-una din zile, abia apucase să treacă pragul porții cu turn și se pomenise dintr-o dată despăcat parcă pe din două, din creștet până în tălpi, de rămăsese cu jumătate de corp moale și-și rostogolise apoi la vale ca pe o cârpă trupul beteag, din care i se scursese vlagă. Teofil fusese găsit ucis în hruba dinspre miazănoapte, la o zi după ce luase în piept dealul. Fragu se întorsese în sat cu mintea răătăcită, cu limba împleticindu-i-se și nebun a murit, cum se știe. Voinea, tânăr și zdravăn, cruce de bărbat, nu se mai întorsese deloc și niciodată nu s-a aflat ce i s-a întâmplat... Unii rămăneau așadar schilozi pe viață, fără nădejde să mai redevină ce-au fost, alții erau sortiți să piară pe veșnicie. Ca să nu pățească cineva ceva era cu neputință. Judecând după asemenea întâmplări și după altele ce se povesteau încă, oamenii credeau că între zidurile crenelate ar sălășlui ielele, ori că înăuntru s-ar ascunde comori orbitoare, sub blestemul de a nu mai încăpea pe mâna nimănui, sau că cetatea ar fi pur și simplu sub stăpânirea unor spirite nefaste ce veghează să nu se apropie nic... muritor de ele... Alții ziceau, și nu puteau fi contrașiși nici aceștia, că de crunta pedeapsă sunt loviți doar cei care n-au cugetul curat; de aceea, să încerce să treacă poarta cetății

viorel
dianu

cât mai mulți, iar cei cinstiți se vor alege; până acum se potrivise să păsească acel prag doar inși care tănuiseră gânduri viclene și deci fuseseră osândiți cu toții... În sfârșit, se mai înfiripase o poveste, cu o castelană – îi pusese și un nume, Mida – foarte frumoasă, firește, și bogată cât nu cuprindeai cu mintea, vrăjită să-și păstreze pururi tinerețea, dar totodată aprigă și răzbunătoare, care cheamă la ea ori de câte ori dorește câte un lazarian pe care, după ce-și astâmpără cu el poftele, îl pierde. Căci nu se auzise până aci să se fi îndemnat vreodată la deal și să fi pătruns în cetate bărbați trecuți, femei sau copii; pe Voinea, fiindcă îl plăcuse, castelana și-l oprise mai multe zile acolo și de aceea chemările ei încetaseră pentru un timp... Dar toate astea erau la urma urmelor păreri, deoarece cu adevărat nu știa nimeni cum stau lucrurile, iar de la paralyticul Gavra, singurul care mai trăia – poate ca o pildă – dintre cei ce se întorseseră de la cetate, nu se putea smulge taina cea mare. Până va fi dezlegată, aceasta rămânea să și-o închipuie fiecare cum vrea; zidurile întunecate de pe colină își întindeau pe mai departe umbra necruțătoare peste întreagă Lazaria, oamenii trăiau, cu speranță, spaima de totdeauna.

Întâmplarea cea mai de pe urmă, pe care au socotit-o tot ca pe o voință și un semn nou din partea cetății, a fost cu Samuel – un cocoșat bicisnic cu care lazarienii s-au pomenit într-o dimineață în sat. Nu era nici o îndoială că el descindea direct de pe colină, că era un trimis, deși Samuel refuza cu încăpățănare s-o confirme. Nu fusese destul că cetatea îi teroriza pe oameni de acolo, de sus, le trimisese acum răul chiar printre ei. La ce trebuiau să se mai aștepte, cu ce mai greșiseră? Ale cui păcate le mai aveau de plătit?...

– Dar nu știu nimic despre cele ce-mi imputați... nu vă vrăzau nici un rău oameni buni!

– Mai și minți, cocoșatule... baremi dacă ai recunoaște-o.

– Credeți-mă... ce-aș putea să vă fac eu, un nevolnic, cum mă vedeți? Nu vreau decât să mă îngăduiți pe lângă dumneavoastră. De peste tot sunt alungat, nimănui nu-i plac... hidoșenia mea le

DIN TURN

face tuturor scârbă... numai de ocări și ghionturi am parte. Omorâți-mă, dacă socotiți că v-aș aduce pieirea, striviți-mă cu picioarele, dar nu mă mai goniți și dumneavoastră.

Câțiva pusese mâna pe pietre, să-l pocească (schilodul încerca în chip învederat să-i câștige cu vorbe prefăcute), ceilalți îl priveau cu dușmănie și dispreț. Singuri copiii îl cercetau cu mirare și păreau fascinați de ghebul, cum nu mai văzuseră până aci, din spatele străinului. Iată un om mare, își spuneau, mai slab decât ei. Ar putea fi un lucru plăcut să li se dea voie să se îngrijească ei de soarta acestui nenorocit... Samuel a căutat, o clipă, în inimile lor salvarea, dar știa că fără încuviințarea părinților numai încrederea copiilor nu-i ajunge. Cu o ultimă nădejde, a cerșit atunci mila tot a celor mari, învârtindu-se ca o jivină încolțită în mijlocul cercului care-l strângea, plângând și lovindu-și cu pumnii, spre a se dezvinovăți, pieptul țuguiat.

– Lăsați-l! a ieșit înainte Gavra, sprijinindu-și în cârjă jumătatea paralytică. Lăsați-l și o să vedeți că prin el o să fim izbăviți de mânia cetății. A sosit ceasul să cunoașteți cu toții puterea care străjuiește în turnul de deasupra porții din deal. Să rămână în sat cocoșatul și să nu-l scăpăm din ochi. În curând vom avea nevoie de el, știu eu ce vă spun.

Cuvintele lui Gavra le conveniră tuturor: oamenii erau nerăbdători să se termine odată cu blestemul ce amenința necruțător asupra capului lor, copiii fură bucuroși să-și mai câștige astfel un prieten de joacă, Samuel însuși n-avea acum ce mai zice... nu-l mai alunga nimeni. Puțin îl interesau amenințările paralyticului: aiurări de om bolnav. Însă gândurile și planurile lui Gavra băteau departe, ceilalți nu puteau să prevadă deocamdată până unde. Și lucrurile rămăseră așa.

Săptămânile care urmară au fost pentru copiii din Lazaria pline de farmec și vioșie. Omul cu cocoșă se dovedea un tovarăș de hârjoan neîntrecut, îi însoțea pretutindeni în zbenguielile lor, le născocea jocuri nemaipomenite. La pârâu, legase cu o frânghie groasă vârfulurile a două sălcii, de pe un mal și celălalt: copiii treceau pârâu agățându-se cu mâinile de funie... li se tăia respirația în beția balansului, asemenea plăcere și emoție nu mai încercaseră nicicând. Pe cei mici, Samuel îi trecea vadul în cârcă, până i se sleiau de tot puterile. Apoi trebuia să le inventeze altceva. De pildă, jocul de-a bătălia, în care el nu putea să fie decât dușmanul, să se lase deci capturat, și ciomăgit, și călcat cu picioarele, și legat de trunchiul celui mai apropiat copac și schingiuit, ca un rival netrebnic ce se află; era dator să facă pe mortul cum se cuvine, să-i păcălească pe învingătorii lui cât mai puțin, aceștia meritând să guste întregă satisfacția biruinței. Dar prea multă vreme să nu rămână nici mort; smotocit, și rupt, și zdrobit, era obligat să reînvie, să se dea la fapte și mai desfătătoare decât cele de până atunci; mintea lui de om mare trebuie să le cornească... Ce-ar fi dacă ar zbura prin plopi, sau dacă s-ar da de a rostogolul în râpă, sau ar intra în vizuina de sub mal, ori s-ar lăsa îmbrâncit, așa îmbrăcat, în iazul cu apa plină de mătasea broaștei?... să orăcăie, ca broaștele, să tipe ca bufnița, să urle ca lupul... ca lupul, ca lupul... și să se lase hăituit iarăși prin tufișuri, până va fi prins și-și va încasa blagoslovita chelfăneală... Pentru Samuel, momentele acelea, oricât de „barbare“, erau totuși cele mai fericite, în vârtejul lor uitându-și complet de slujenia sa, de ghebul hidos, de micimea trupului, de sila ce-o trezea lumii.

În Lazaria, oamenii se obișnuiseră cu prezența

lui. Copiii reușiseră, apoi, să-i creeze o bună faimă. Un codru de pâine, o bucatură, un pahar cu apă îi dădea oricine. Din troița de la răscruce, unde-și așternuse culcuș din bulendrele căpătate, nu-l mai izgonea, iarăși, nimeni. Era tot mai convins că-și va petrece restul zilelor în sat, iar oamenii îl vor îngropa la cimitir creștinește, ca pe unul de-al lor. În vremea de când se pripășise aici, arătase credință multora, slujise (ducând mesaje dintr-un loc într-altul, făcând pe pândarul, cărând cu spinarea...) oricui îi ceruse. Cei împovărați de supărări sau cu sufletul neconsolat se puteau liniști batjocorindu-l și umilindu-l pe el. Samuel îi înțelegea, îi încuraja chiar să-l lovească și să-l ocărăască. Ce pierdea?... Dimpotrivă, tot el era în câștig, fiindcă așa le devenea indispensabil oamenilor. Încât, dacă și-ar fi anunțat intenția să-i părăsească, aceștia l-ar fi oprit cu siguranță. Cum să se lipsească lumea de el?... Poate numai Gavra, schilavul, poate numai el nu l-ar fi regretat, ci i-ar fi dorit sfârșitul.

– Ei, cocoșatul, te-ai oploșit bine printre noi... o duci strașnic.

– Da, am de toate... bogdaproste!

– Și cât crezi că ai să mai huzurești așa, câine de pripas?

– Cât s-o mai îndura lumea, milostiva, de un sârman ca mine.

– Gata: ajungă-ți! A bătut ceasul.

– Care ceas?

– Nu mai face pe tântul... știi care. Nu îți minte când te-am scăpat de furia oamenilor, să nu te omoare, că te-am prevenit? Ori crezi că îți-am jvat viața ca să te lăfăiești pe aici? Vei plăti pentru toate nenorocirile noastre. Ești omul potrivit pentru a fi jertfit: ca să se facă lumină într-o poveste ce părea să se lungească nesuferit de mult. Ceasul a sosit deci: vei fi hăcuit!

– Zici de niște nenorociri... Ale cui?

– Ale mele, ale altora... ce te privește? Tu să știi că au suferit și au fost dați pierzării oameni... ea eu arăt așa cum arăt. E destul. Iar acum să-ți intre în cap că trebuie să plătești.

– Bine... Cum?

– Vei vedea. Aveam nevoie de unul ca tine, să-l jertfesc, și iată-te! Ești, oricum, o pacoste și o batjocură pe capul oamenilor, iar viața ți-e un blestem... nu-ți mai folosește la nimic. Fii bucuros că scapi... fii mulțumit.

– Dacă aș înțelege ce spui...

– Ha-ha-ha... nemernic pocit! Îți trebuie să și înțelegi. Privește colo!

Samuel își înălță ochii spre cetate, fie și numai pentru a-i face plăcere lui Gavra. Suferința acestuia, de olog, nu era deloc mică: cuvintele-i aspre aveau justificare deplină. Trebuie să găsească un mijloc să-l îmblânzească, dar mai putea fi în blânzită o inimă pe jumătate schiloadă? Cum să ia asupra-i nenorocirea bietului om?... Privind în sus, Samuel își muie partea stângă a trupului, să încerce cum i-ar fi în locul celuilalt: lăsa mâna să i se bălăbâne, fără viață, piciorul să i se zgârcească și să i se scurteze, un ochi să i se încetezeze, limba să i se scâmoșeze... mare durere! Doar închipuindu-ți-o, dar trăind-o cu adevărat. Amarnic fusese lovit Samuel... cum să nu-i crezi?

– Ei, îl trezi acela, ai priceput? De la cetate mi se trag toate. De la poarta aia cu turn. Cum treci de ea, dai de niște trepte de piatră... cinci sunt. Când am vrut, atunci, să-mi ridic piciorul pe ultima dintre ele, m-am pomenit dintr-o dată străfulgerat și m-am rostogolit înapoi ca o zdreanță mizerabilă. Nu-mi fusese dat nici mie să găsesc ce căutam, cum nu le fusese dat, nici altora, care încercaseră ca mine. Fiindcă nu ne-au fost gândurile curate, zic oamenii, și poate vor fi având dreptate. Dar eu vreau să le arăt că oricine – indiferent de gândurile lui, bune sau rele – va păți ceva, cetatea se va răzbuna într-un fel pe el, pentru că e blestemată. Voi dovedi-o cu tine. Asta mi-e planul. Și nu mai adăst o veșnicie. Socotește-te pierdut.

Samuel îi dădu crezare – deși Gavra îi făcea impresia a fi încă și mai bolnav decât și-l închipuise – și îi promise că-i va sta la îndemână, să-și verifice planul în fața oamenilor. După care se despărțiră.

– Să nu te faci nevăzut, cocoșatul! mai apucă să-l amenințe din urmă paralyticul. Ți-am salvat viața, am dreptul să fac ce vreau cu tine... să nu fii ticălos și să fugi.

Nici o grijă: nicăieri nu-i mersese mai bine ca

în Lazaria, și apoi destăinuirile, urzilele lui Gavra nu-l speriaseră deloc. Ba era chiar bucuros (unde avea norocul?) să se ivească un prilej ca el, un sârman cocoșat, să arate nu știu ce lumii. Ha, nu era el în stare... degeaba!

Străbătând ulița, copiii nu se lăsară chemați și se strânseră droaie în jurul lui, ca de obicei. Hoarda gălăgioasă, urmându-și cu credință comandantul, era aproape să iasă din sat, când le ieși înaintea Filoteia, vădana, cu ala micu', Pavel, nedezlipit din spatele ei, parcă mergea, sârmana, sub escortă.

– Scapă-mă, Samuele... ia-mi-l și mie astăzi de pe cap, că nu e chip să mă mai slăbească. Sunt femeie tânără... crede-mi și mie. Diavolul ăsta știe și înțelege tot: unde mă duc și orice fac...

Samuel vedea că e femeie tânără și îi credea, nu avea nevoie să fie rugat prea mult. Îi luă copilul și-l cățăra pe după gâtul său.

– Ai suflet bun, omule... Altă dată am să-ți cred și eu ție.

Da, cum să fugă el din Lazaria, când lumea îl iubea și-l ocrotea. Unde să se ducă la mai bine?

– Astăzi pe unde poftiți să mai hoinărim, copii? își cuprinse el cu o privire plină de bună dispoziție înșoțiorii. A mai rămas vreun loc nescotocit de noi? N-a mai rămas nici unul, așa-i?... Mergem la pârâu.

Copiii lor ar fi plăcut și la pârâu, nu-i vorba, cu Samuel era nemaipomenit pe oriunde ar fi colindat, dar cel mai mare dintre băieți avu altă părere:

– Nu, nene Samuel, un loc unde încă n-am fost tot a mai rămas: la cetate. Acolo du-ne astăzi, am hotărât!

Când auziră una ca asta, copiii se arătară întâi nedumeriți, străpunși de cuțitul de gheață al spaimei, pe urmă ideea îi câștigă necondiționat. Ce lucru extraordinar: să se ducă într-un loc interzis, dar atât de jinduit, pe care îl crezuseră inaccesibil... ce lucru extraordinar! La cetate, la cetate... dați-vă la o parte!

Unii apucară pe poteci în față, semețindu-se, chicotind și întrecându-se la urcuș, alții se zbenguiau prin preajma lui Samuel (pe Pavel, al Filoteiei, acesta încă nu-l coborâse din cârcă), ascunzându-se și strecurându-se printre tufișurile de lemn căinesc, sau îmbrâncindu-se și sfichiindu-se cu crengile... toți erau grozavi azi, nu se lăsa nici unul mai prejos, toți prinseseră în frâie bucuria cea mai de preț a vieții lor și o țineau vârtos să nu le scape. Voioșia le era neîntrecută, curată și neamenințată (în gândul lor) de nici o primejdie.

Până la cetate urcară astfel repede. Poarta, cu turnu-i de piatră, pe care n-o văzuseră niciodată de aproape, era deschisă: intrară înăuntru fără nici o piedică. Ochii lor erau atât de lacomi să cuprindă dintr-o dată totul, încât primul sentiment care îi încercă fu mai degrabă de nemulțumire și dezamăgire: locul se înfățișa părăginit și dezolat. Curtea era năpădită de iarbă deasă și de boz. Zidurile, înalte pe dinafară, scădeau brusc pe dinăuntru, pământul urca în unele părți până la nivelul crestelor lor, biserica, fără turle, căpătase un aspect sinistru, peste chiliile prăbușite creștea mușchiul gras și iedera, beciurile și catacombele de odinioară zăceau îngropate sub pământ, acoperișurile uriașului castel se surpaseră de mult... nimic nu se mai păstra întreg ca altădată, timpul măcinase lent, dar neîntrerupt. Și totuși, după decepția dintâi a copiilor, veni euforia de pe urmă: cetatea avea un farmec fără seamă oricum. Dezmorțiți din indispoziția trecătoare, începură să se tăvălească prin iarbă și să se rostogolească din vârful mobilelor; urcară pe muchia lată a zidurilor și începură să se alerge, copleșiți de emoția ce le-o dădea înălțimea (în vale, casele se micșoraseră la dimensiunile unor jucării); se pândeau din găuri de văgăuni și se speriau unii pe alții, trezindu-și fiori de groază și leșinând: scormoneau prin ungherele cele mai întunecate, umplându-se până la albul ochilor de colb și păienjenis; dezgropau obiecte curioase care anevoie s-ar fi mai deslușit ce reprezintă; se ascundeau prin firide și pe sub bolți, de așteptau căutându-se; se alegeau în tabere, purtând bățalii crâncene și îndelungi; Samuel, arătându-se și mai strașnic, se cățărase acum pe grinzile de deasupra unor chilii și executa salturi curajoase și tulumbe zăpăcitoare, spre marea plăcere a celor mici...

Toate le reușeau fantastic de bine, afară numai

de urcatul în turnul de la intrare. Îl cercetară, îi dădură ocol, suiră pe rând scara de piatră... dar aceasta ducea direct în tavan, fără ca în capătul ei să se deschidă vreo borbă prin care să se pătrundă în foisor. Era un lucru atât de ciudat, că îi apuca disperarea. Cum se ajungea atunci în turn și ce era dosit, în definitiv, acolo? Fiindcă de jos se vedeau ferestrele, câte una pe fiecare parte, rămase fără cercevele și geamuri astăzi, în schimb ca un argument cert că fuseseră croite în zid cu un rost: să lumineze o încăpere, și aceasta exista, doar că trebuia să ajungi în alt chip la ea (scara fusese construită, evident, ca un ornament inutil), pe unde însă și cum?... Nu au decît să aducă o scară de lemn data viitoare ori niște frânghii-cu cârlige și așa își vor lămuri ciudățenia asta. Sau dacă, urcându-se pe zidul crenelat, ar încerca de acolo să pășească pe fereastră, ori măcar s-ar înălța pe vârful picioarelor să privească...

– Nene Samuel, nene Samuel, se apropie în clipa aceea un copil înspăimântat, cosind cu picioarele iarba, Pavel al Filoteiei s-a prăvălit în fântână.

– Care fântână? Când? întrebă zăpăcit cocoșatul, deși fântâna o descoperiseră cu toții pe un dâmb, în timpul hârjonelilor și se chiorăseră înăuntru-i, iar de pretrecut, faptul era de înțeles că se pretrecuse adineori, în vremea când ei cercau să urce în turn.

Alergără în pripă la fântână și se aplecaseră peste ghizdurile joase, roșase de vreme, să scruteze în adânc. Nu se zărea fundul și, în mod inexplicabil, timpul nu surpase pereții. Nu văzură nimic în plus față de ce văzuseră prima dată: întuneric și atâta tot. „Doamne, se jeli amarnic în sufletul său Samuel, eu sunt vinovat!” Și se prelinse îndurerat, pe lângă ghizdurile fântâniei, în iarbă. Copiii îl părăsiră, iar el rămase să-și jelească singur nemernicia. Nu-i ajungea că se născuse slut și inspira oamenilor dezgust, mai fusese pedepsit și în aducă și nenorociri. Se amăgise că ar putea slui într-un fel aceluia care îl suportă în preajmă. Ori că ar putea să le fie un tovarăș bun copiilor. Iată: era o năpastă pe capul tuturor. O piază rea! Mai bine s-ar arunca și el în fântâna asta, decât să li se mai arate oamenilor înaintea ochilor... Vru să se ridice, să-și înfăptuiască gândul, dar trupul îi rămase inert, ca de plumb. O lipsă de voință ticăloasă i se înțelenise în oase... îl potopise, ca un năduf, deznădejdea. O asemenea silă și ură de propria-i viață îl mai încercaseră și altădată, deosebirea era că acum din cauza lui murise un copil. Le-o va da viața asta lazarienilor, dacă i-o vor cere. N-o să șovăiască: va alerga să-l judece ei: cât e de vinovat, cât trebuie să plătească.

Hotărârea din urmă îi dădu forță: se ridică din iarbă și pomi la vale, către sat. Lăsându-se în puterea oamenilor, se elibera de propria-i judecată. Avea încredere că ei vor proceda cum e drept: cuvântul lor să fie lege. Se va supune, fără crâcnire, vrerii acestora. Va ispăși tot ce era de ispășit.

La poalele dealului, observă că lumea se strânsese deja și se sfătuia: să-l aștepte să coboare, probabil, sau să urce după el, să-l caute. Gavra își agita cu vehemență cârja și se părea că spusese lui atârnă destul de greu, după concentrarea cu care era ascultat de majoritatea lazarienilor.

– Aha... te așteptam, cocoșatul. Dă-te mai aproape... dă-te, dă-te!

Samuel veni lângă ei, pregătit să-și primească osânda. Oamenii nu se porniră să-l sfărtece totuși, dar se vedea că ura îi copleșea. Dacă îl toleraseră, dacă ținuseră vreodată cât de puțin la el sau le stârnise mila nu se știe, însă acum era limpede că și-l scosese complet din suflet și ar fi fost împăcați să nu-l fi întâlnit niciodată, să nu se fi pomenit de numele lui prin aceste locuri. Ce păcat de neiertat li-l trimise pe cap să-i năpăstuiască?

– Vezi ce-ai făcut? își începu rechizitoriul Gavra. După ce atâta vreme nu le-ai dat pace copiilor noștri, supunându-i la primejdii de tot felul, le-ai condus pașii în cele din urmă și către locul pierzării. Nu i-ai iertat. Putem zice, fără să greșim, că ai pus la cale să lași victime după tine și aici, ca pretutindeni pe unde ți-ai purtat netrebnicia... De ce, pribeag nemernic? Cu ce era de vină un copil, cu ce-ți greșisem noi? Ne-ai câștigat încrederea ca să ne pregătești moartea? Și

socotești că vei scăpa de pedeapsa noastră? Ți s-a ajuns. Ți vom răsplăti pe cât meriți. Haide! le făcu semn oamenilor.

Cocoșatul își ridică brațele resemnat, să se lase căsăpit, deoarece înțelese că-i fusese hotărâtă soarta. În acele momente însă, dintre oameni se desprinseseră o femeie, Filoteia. Înaintea până în fața lui Samuel, îl cercetă îndurerată, totuși cu înțelegere și se întoarse apoi spre popor:

– Vă poruncesc să nu vă atingeți de el. E nevinovat. Știu la fel de bine asta ca și voi. Nu vă luați după ce vă împuiază mințile un damblagiu. A murit copilul meu nu al lui... și n-a voit nimeni să se întâmple așa. Eu îl iert pe omul ăsta, iar dacă cineva e îndreptățit să-l osândească, mie îmi revine aceluși drept.

– Dă-te la o parte, târfă! o împinse înături Gavra mâniaș, cu cârja. Te lezezi de propriul copil și vrei să ne împiedici să ducem la îndeplinire o faptă bine chibzuită. Marș de-aici! Parcă de copilul tău e vorba, sau că nenorocirea putea să se abată asupra altuia și ar fi suferit atunci o familie cumsecade... Iar voi, oamenii, cât vă lăsați îndemnați? Să mergem. Mână la deal, năpârcă! îl îmbrânci după aceea pe Samuel.

Întorcându-se și fără să le cunoască gândurile oamenilor, Samuel începu să urce, trudindu-se, dealul: în acea zi pentru a doua oară. Cât de crud ticluiseră lazarienii să-l pedepsească? Minte înfierbântată a lui Gavra era sigur că scormise o tortură vrednică pentru un „ucigaș”. Mergând în frunte, Samuel n-avea de la cine să afle ce i se pregătise și poate consemnul era să nici nu-i spună cineva. Nu-și dădea seama dacă nefericita de Filoteia se mai luase sau nu după convoi. Ar fi fost, oricum, zadarnic. Nu mai stătea nici în puterea ei să-l salveze și, apoi, Samuel însuși ar fi refuzat să fie salvat în vreun fel, acum când se încredințase că lumea nu-l dorește nici nu era nevoie de dânsul și ar fi foarte bucuroasă să-l știe mort. Dar cum pusese la cale oamenii să scape de el? Probabil aruncându-l în fântână, după odrasla vădanei, sau înlănțuindu-l de vreun stâlp și părăsindu-l la cetate, să-i fâlfaie pe la genunchi lilieci până va cădea în nesimțire, ori spânzurându-l în turn, să fie de hrană corbilor, sau urcându-l pe zid și dându-i vânt la vale... oricare moarte îi era la fel de dragă. Însă avea bănuială că Gavra urzise un plan încă mai formidabil. Dorința și nerăbdarea de a sfârși odată aproape că îi anulau oboseala, iar insultele, de fapt îndemnurile celor din spate („Nu te mai poticni, stărpitură!... Saltă-ți cocoșa, că îți aduce noroc!... Mișcă-ți hoitul, nu mai sta!”) și ghiocurile lor nu le lua în seamă. Fără împunsăturile repetate ale cârjei cu vârful atât de ager n-ar fi fost în stare să țină pasul, urcușul s-ar fi prelungit cine știe cât.

Or așa, ajunseră curând la cetate. În fața porții, oamenii se opriră înfiorați. Samuel ghici, în sfârșit, că voiau să dezlege prin el temerile lor cele vechi. Gavra urlă neînduplecat:

– Hai, cocoșatul, treci pragul și urcă treptele!

Asta era vasăzică. Prea bine. Pași pragul, cum i se ceruse, și începu să suie treptele, fatale cândva altora, dar care lui nu-i pricinuiseră de dimineață nimic și se îndoaia că i-ar pricinui acum ceva.

– Oprește-te! coborî deodată poruncă năprasnică din turn.

Samuel înțepeni pe loc, înfricoșat, dimpreună cu lumea care-l privea.

– Ce duci în spate? întrebă vocea inexorabilă de sus.

Samuel își înalță ochii a implorare, dar fiindcă ruga lui n-ar fi avut desigur nici o crezare, răspunse:

– Duc o comoară, pe care o moștenesc de la părinți.

– Dă-o încoace! Ghebul din spate îi dispăru fără nici o greutate, trupul i se întremă, scuturându-se de infirmitatea rușinoasă, și Samuel se transformă dintr-un schilod bicisnic într-un om teafăr, deplin în toate.

Năuciți de priveștiștea asta, oamenii din fața porții se răsfirară și se dădură înapoi speriați, în afară numai de Filoteia care găsi destul curaj într-însa și ieși înainte. Privirea îi căzu decisă asupra lui Gavra.

– Se cuvine, cred, să-ți încerci acum și tu norocul, ologule... poate ai să fii tămăduit. Hai, intră după Samuel.

Dezmeticindu-se pe nesimțite din panica ce pusese stăpânire pe ei, oamenii împărtășiră (ca și când ar fi fost vorba de propria și grabnica lor izbăvire) părerea Filoteiei și-l îmbrânciră pe Gavra, fără să mai stea să se socotească, spre poartă.

– Du-te, du-te să te tămăduiești și tu. Cât vrei să te mai chinuiești așa?

Șchiopătând pe trepte, Gavra simți zbătându-i se în piept dorința trufașă de a se îndrăveni și el ca Samuel, pentru a se reîntoarce, mândru și puternic, să-și răzbune pe oameni umiliția îndelungată îndurată.

– Dar, tu, ce porți în spate? răsună glasul din turn.

– Eu?!... se arătă uluit Gavra. Nimic... Eu sunt schiop și așa vrea...

– Primește atunci comoara asta, căci o meriți îndestul.

Și ghebul, până mai adineaori al lui Samuel, îi cocărijă lui spinarea, slufându-l încă o dată pe cât mai era. După care se lăsă o liniște desăvârșită, nemiîndrăznind să schițeze nimeni nici un gest.

Brazii de pe colină respirară înalt. Depărtările își întindeau calme și binefăcătoare, în zare, culorile catifelate. De aici, de sus, contururile lor se estompau, iar detaliile se pierdeau în lumina difuză și dulce a crepusculului.

Jazz. „Misty”. Hello, frumoaso, trezește-te. Frumoaso asta vine de la el. Așa-ți spune la telefon, ce faci, frumoaso. Și tu înflorești. Te desfaci ca petalele unei flori într-o primăvară derulată cu prea mare viteză. Era să mă bat. Cum să te bați? De revelion, era să mă bat cu un vecin. M-am întors după 12, eu voiam să parchez mașina într-un loc, el în același loc. Dacă-i lipeam una... sau poate mă bătea el, că și ăla-i solid. Nu se laudă și-ți place.

Pui mâna pe pahar și, în același timp, întinde mâna și el. Are niște degete înnașcute pentru muzică. Măinile lui muzicale. Bei și apoi te ridici. Te duci spre pian și te rezemi de el. Măcar atât. Ceva vă unește. „Eu sunt fir de rozmarin”. Dacă el s-ar ridica acum și ar veni spre tine... El pricepe și se afundă și mai mult în fotoliu. scârțâie sastisit. El bea (el bea?) și se uită la picioarele tale. Fix. Ți tragi fusta. Atingi ciorapii și-nfiorarea se ridică pe pulpe. Oho, oprește-te. Vorbești ca să ieși din încurcătură. Vocea sună bine. Indiferent.

Ce faci la Câmpina? – cuvântul ăsta e ghilotina ta. Câm-pi-na, câmp, Ina, zăpadă. Trei elemente esențiale.

Mă duc să scriu, am o căsuță de vacanță acolo. Îmi trec niște melodii prin minte. Trebuie să le fixezi.

Te uiți la el învidioasă, tu n-ai nici un fel de talent. Ai fi vrut să scrii, tovarășa învățătoare zicea că faci niște compuneri frumoase-frumoase. „Toamna” sau „Mama”. Când a fost „Primăvara”, te-a pus să citești textul, tu nu-ți scriseseră, dar te-ai ridicat brăduț, descriind „prima fiică a anului”. Din memorie. Aia afectivă. După un sfert de oră te-a întrebat de ce nu dai nici o pagină. Parcă tu aveai pagini de dat.

El nu se ridică din fotoliu, tu stai rezemată de pian. „Eu sunt fir de rozmarin”. Începe să-ți vorbească despre jazz. Chick Corea, The Brecker Brothers, Nike Stern, Cont Basie Orchestra, this jazz, baby. Îl ascuți și te-nfiori câte știe omul ăsta. Cum le știe el pe toate. Și tu cu cântecul tău. Cu versul al doilea. Se oprește și se uită la picioarele tale. Iar. Stai nemișcată. Nu-ți mai tragi nici o fusta, dă-o-n-colo de treabă. Nu suntem copii. Pisica și șoarecele e nimic pe lângă noi.

În sfârșit se ridică. Ce atitudine ar trebui să iei, dacă el te-ar săruta acum? Femeia-inocentă: ce fa-aci? Femeia-jignită: fugi, domnule, de-aici. Femeia-pisică, femeia-soldat, femeia-comercială. Nu, te oprești la femeia-în-transă: întredeschizi buzele. El trece pe lângă tine și se așează la pian. „Misty”. „Misty” a lui și cu versul al doilea din mintea ta ar da ceva. Ascultă. Nu mai sunt decât sunetele, închizi ochii.

Se termină melodia iar ție îți rămâne un no în gât. Te desprinzi și te duci în hol. Cauți din priviri cuierul, haina. Trebuie să pleci. Cântecul tău a murit. Ridici mâna spre palton.

Când te duc la Câmpina?, întrebarea cade cu adevărat. Ți vine să te-ntorci și să-i scapi capacul pianului peste degetele alea muzicale.

Cum adică? – nu te-ntorci, rămâi cu spatele la el. O căldură, nu știi de unde, s-a ivit boboc în obraji tăi.

Adică vreau să plec cu tine. La Câmpina. De aia te-am așteptat. Altfel plecam. La Câmpina, la Zagreb, oriunde. Ți-ai revenit?

Așa, nu. M-ai văzut cu botul pe labe și-acuma te-nduri? Să te duci la Câmpina cu cine vrei tu, cu una din alea pe care le aduci pentru trei zile și-ai apoi le scoți de umeri afară, că nu mai pleacă. Cel mai bine ar fi să-ți cauți una și mai departe, pe la Lausanne, pe undeva. Îi trimiți frumușel câte-un fax, via Lozânești, vino să te duc la Câmpina, și ea pac, zboară la tine. Când te duc la Câmpina? Ehei, te-nduri acuma, ce să-mi revin, baby, sugar, honey, and all that jazz – ... dai din tine tot ce-ai avut de dat, porcărele, imaginație, acuma poți să-ntorci capul și să-l privești ca și cum ai privi o gardenie. Cu privirea asta și cu vocea pe care-o avea Marilyn, Blonda aia de Marilyn, când vorbea cu președintele Americii, îl execuți: ar trebui să mă schimb, doar nu vrei să merg cu fusta asta cât un guleraș. Am să-mi pun o salopetă de fâș, pe față, pe dos, văd eu. Nu mai are nici o importanță. Dacă tot mă schimb, nu?

maria constantines

CÂND TE DUC LA CÂMPINA

Ușa. Nici un semn, nici o plăcuță. Nici un nume. Soneria există. Apeși. Nu aștepti mult și auzi niște pași. Își târâie papucii. Asta-nseamnă că e plictisit. Sau că-i este lehamite. Deci ai nimerit bine. Totuși rămâi, i-ai dat telefon și i-ai spus că vii ca să... pretexte. Unde să zbori acu. Rămâi. Tu ai vrut-o.

Deschide și te poștește-n iatac. Două camere, baie, bucătărie. Cutie de chibrituri. E tot așa cum îl știai. Înalt, masiv, omul care l-a-nghițit pe Orson Welles. Încerci să nu te topești. Te ții tare, chiar dacă nu l-ai văzut de trei zile. Ai fugit de-aici, era prima dată când ai intrat și mângâierile lui te-au speriat. Mimoză. N-ai timp să-ți arăți silueta de silfidă din propriul tău palton, că-ți face semne, adică să-l scuzi că vorbea la telefon.

Dispare în dormitor unde ține instalația lui Edison. Mai spune câteva formule, bine, e clar, când mă-ntorc de la Câmpina te sun, salut. Ai priceput imediat. Adică el pleacă. Tu ce mai...? Te așezi pe o margine de fotoliu și-l aștepti.

Ce-ți dau? Hopaaa, el are bunătați în casă, el care nu bea, nu fumează. Nu. Ce ai tu mai bun, spui fals-inocent, uitându-te în ochii lui. Se face că nu pricepe, whisky, Cola, vin. Cafea n-am. Ceri whisky, uite-așa de-al dracu', ca să vezi dacă are. Are. Pune câte-un deget. Ciocniți și nu se uită-n ochii tăi. Te amărăști, dar nu lași. Să se vadă. Privești ca o iguară. Sperii. Ce-ai făcut de revelion? întrebi, și prin minte îți circulă un cântec al lui Ion Luican: „Eu sunt fir de rozmarin”. Ți place versul următor. Și el care e pianist.

UN OM MIC

de GEORGE MUNTEANU

Nu la statura fizică a lui Mircea Zăciu mă refer, – intitulând în felul de mai sus cele ce urmează, – ci la statura sa morală. În consecință, să arăt despre ce este vorba.

Mai lunile trecute, un coleg de la Universitatea „Hyperion“, unde lucrez, mi-a atras atenția asupra primului volum din *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, specificându-mi că figurez și eu acolo, mânjit în fel și chip. Nu acordasem atenție acestui op, la apariție, fiindcă urmărisem câteva fragmente publicate mai înainte în revista *Vatra* și mi se păruse că era suficient pentru a mă edifica. Auzind însă de modul în care binevoise să mă prezinte autorul, am împrumutat de la o bibliotecă volumul și l-am citit. Apoi l-am citit și pe al doilea, editat între timp. Iar ce am aflat că se zice despre mine (și nu numai!) – iată: „10 VI (1981)... Dau referatele mele pentru concursul Mincu-Vicu Mândra, unde optasem fără să eșec pentru Mincu. Regret că n-am ținut un exemplar din referatul meu. Din dosar, aflui numele lui Mândra: Levys Mendelovici, devenit în '45 Levys Vicu-Mândra, apoi doar Vicu Mândra, renunțând la viitoarea celebră firmă de blue-jeanși. Tatăl, negustor ambulant, ilegalist. Mamă, surori, rude poartă numele cele mai picante. Toți bine instalați în diverse funcții, azi majoritatea blânzi pensionari. M. a fost primul care l-a atacat pe Călinescu, încă din 1947. Piru îmi povestește amănunte legate de acest episod, cum Levy era student la cursul lui G.C., care l-a dat afară de la examen după ce Piru îl identificase ca autorul atacurilor la adresa profesorului. Ce a urmat, se știe. Acum V.M. candidează pentru postul de conferențiar. Îl consider pe Mincu mai bun, dar șansele lui sunt și mai mici, chiar expunându-mă eu cu totul față de cealaltă tabără: Mândra nu constituie un pericol pentru nimeni, fiind un om manevrabil, fricos, docil și care – dacă i se face acest ultim hatâr – va deveni comod și plin de grațitudine până la pensie. În schimb, M.M., tânăr, energic, ambițios și vanitos, e clar că-i scoate pe toți din sărite. Nu pun mare nădejde nici în «dreapta» catedrei, care-l va lăsa pe M.M.“ *Jurnal*, I, p. 286)

După ce l-a „portretizat“ pe Vicu Mândra cum se văzu, să arăt și ce mângâie folosește pentru subsemnatul: „11 VI (1981)... După sosirea cu întârziere a lui Piru și E. Simion (la Onești, pentru decernarea premiului „C. Călinescu“ – n.n.), care participaseră la consiliul pe facultate unde s-a decis avansarea lui E.S. și discutarea concursului Mândra-Mincu. Piru îmi mulțumește pentru referat, dar (fanariot) susține că n-a putut face nimic, ba a trebuit să mă și apere, atât de violent fusesem atacat de George Munteanu (personaj odios). Piru l-ar fi pofțit să nu folosească un vocabular neacademic, căci eu aș fi un respectabil universitar etc. etc. și că nu persoana mea ori a altuia din comisia de concurs era în cauză, ci cele două dosare ale candidaților. După închiderea incidentului, la vot, Vicu Mândra obține unanimitate. Inclusiv protocoană au votat cu el, să le fie de bine, iar mie să-mi fie învățătură de minte să nu-mi mai leg capul când aș fi solicitat de Universitatea bucureșteană. Oricum, am conștiința că opțiunea mea – dincolo de orice rezerve aș avea față de Mincu – era cea bună și exactă, de viitor. Cealaltă, un hatâr, o milostenie, o concesie“ (*Jurnal*, I, p. 288). „Incidentul“ se vede că nu-i dădea pace lui Mircea Zăciu, încât trebui să revină asupra lui așa: „23 VI (1981)... Înainte de plecarea din țară spre Köln, revin asupra episodului neplăcut cu concursul de la București. Vicu M. mă bombardează cu telefoane găloase, insinuând rugăminți umile în ce-l privește: că e bătrân, că iese la pensie, că ar merita și el... etc. etc. În schimb, Mincu nu m-a rugat

nimic, bazându-se poate și pe faptul că Piru, care mă vârase în comisie, l-a asigurat de loialitatea mea. Ori poate din orgoliu. În orice caz, la masa dată de Puia Rebreanu în primăvară, când și-a sărbătorit intrarea în Uniune, după scenariul lui Nicolae, Piru, de față, m-a tatonat pe cine aș miza în cazul acestui concurs, iar eu i-am răspuns că, fără nici o ezitare, pe Marin Mincu, nu numai fiindcă e mai talentat (evident) și tânăr, cu perspective ce trebuie încurajate într-o catedră (indiferent de scăderile lui în unele privințe); dar și fiindcă n-aș putea vota pentru omul care, cel dintâi, încă din 1947 l-a atacat pe G. Călinescu în modul cel mai murdar, dorind acum să se cațere pe scara fostei catedre a aceluia. Zis și făcut. numai că Piru s-a dovedit că joacă duplicitar, promițând și unuia și altuia sprijinul său, temându-se și de o tabără și de cealaltă. Ca atare, la consiliul unde G(eorge) M(unteanu) s-a ridicat (băut se zice că era, unii zic că are și mințile cam rătăcite) să mă atace vehement, în tăcerea celor ce ar fi trebuit să-mi ia apărarea (inclusiv Piru), Vicu Mândra a avut câștig de cauză și Mincu a fost respins. Ulterior, am aflat unele dedesubturi de care nu erau străini nici câțiva amici, cărora nu le convenea intrarea în catedră a lui Mincu, în vreme ce Mândra – calic și la capăt de carieră – avea să le fie veșnic recunoscător, nestându-le prin nimic în cale. Revoltat de atitudinea Consiliului, unde aveam multe cunoștințe și unde crezusem că tabăra „rrromânilor“ protocoană îl va sprijini pe Mincu, cum normal ar fi fost, fără alte considerente, am scris lui Coteanu (decanul) o scrisoare de protest. O copiez aici“ (urmează, în *Jurnal*, scrisoarea, pe care e de prisos s-o mai reproduc, neaducând vreun argument nou, sau vreo nouă manieră stilistică, – în comparație cu cele ce se văzură până acum – n.n. *Jurnal*, I, p. 292).

Pentru orice cititor (de elementară bună credință) e limpede că, apărându-se și atacând în maniera arătată, Mircea Zăciu se autoînvinuiește lamentabil aproape la tot pasul. De ce găsesc totuși de cuviință să iau atitudine față de aserțiunile lui? (Fie și cu o mare repulsie față de cei care, în polemici, înțeleg să se dea la „persoane“, nu la ideile ce au emis acestea și la motivele pentru care au făcut-o). Iată explicațiile ce se impuneau: Marin Mincu mi-a fost student, l-am cunoscut bine și i-am apreciat de pe atunci însușirile, – ca și mai târziu; ba mai mult: frecventând el în mod asiduă ședințele Cercului științific special „Mihai Eminescu“, pe care îl conduceam, și întâmplându-se ca într-o comunicare de-a sa să facă o referire critică la decanul de pe atunci al Facultății, G.C. Nicolescu, a trebuit să mă rog acestuia până aproape de umilință să nu îl dea afară din Universitate – și să izbutesc până la urmă; altfel se prezenta situația însă mai târziu, când concurându-l Marin Mincu pe Vicu Mândra la specificatul concurs, Mircea Zăciu îl recomandase printr-un referat de manieră avocătească, pe care eu l-am combătut nicidecum „violent“, cu „un vocabular neacademic“, ci numai strict la argumente; de ce nu l-am mai sprijinit atunci pe Marin Mincu?; pentru rațiuni de ordinea evidenței: avea post la Institutul Pedagogic din Constanța (nucleul viitoarei Universități, unde aud că acum este decan), iar în fapt era cadru didactic la lectoratul de Română al Universității din Florența, unde a funcționat multă vreme în condiții excelente, – mai având și îngăduința autorităților autohtone de pe atunci să se reapeadă acasă cam în orice lună a anului dorea; sprijinindu-l pe Mincu în asemenea context, nu însemna să contribuie la aruncarea pe drumuri a lui Vicu Mândra, cadru didactic cu vechime în

Facultate și cu audiență la studenți, – adică defel lipsit de calități didactico-științifice?; pentru a raționa astfel nu era nevoie să fiu nici „personaj odios“, nici „băut“ și nici cu „mințile cam rătăcite“, – cum a găsit cu cale să mă înfațișeze Mircea Zăciu. Și fiindcă acest narcisiac ipochimen mă împinge prin felul de a mă califica la un supliment de argumente pro domo sua, – oricât de cu silă trebuie să recurg la ele, – iată-le: așa fiindu-mi firea, nu am cerut în viața mea de până acum nimic de la nimeni pentru mine, însă pentru alții – când socoteam că se cuvine – am făcut tot ce-mi stătea în putință ca să-i ajut; am așteptat de când mă știu să mi se dea numai ceea ce era evident că merit și stătea în puterile mele, necerând niciodată eu însumi avansări ori cine știe ce alte favoruri, – cum mereu spune, senin, în *Jurnalul* său, Mircea Zăciu că a făcut-o; miile de studenți care m-au aplaudat, serie după serie, curs de curs, între 1962 și 1977, e cu totul improbabil că ar fi procedat așa, dacă ar fi băgat de seamă că sunt „odios“, că vin în fața lor „băut“, sau cu „mințile cam rătăcite“, în schimb, cu începere din toamna lui 1977, un coleg ajuns șef de catedră mi-a luat, abuziv, cursul despre „marii clasici“, pe care îl ținusem cu rezultatele arătate; iar un altul, ajuns după aceea la șefia catedrei, m-a găsit bun pentru un „curs special“ ținut la zece studenți, așa încât în 3 februarie 1989, sătul de toate cele amintite, mi-am cerut pensionarea, ca simplu „conferențiar“; să mi se fi făcut dreptate după decembrie 1989, cum li s-a făcut atătora?; nu mi s-a făcut pentru că, trebuie să o repet, eu nu mă milogesc la nimeni pentru mine, – oricât de greu mi-a fost și îmi este traiul de zi cu zi; nu lovesc în nimeni, fie și cu o floare, înțelegând să mă apăr abia când cineva îmi pune mâna în gât, sau – ca Mircea Zăciu – crede că îmi poate terfeli demnitatea personală prin calificative ca acelea din tristul său *Jurnal*.

Și – spre a încheia: de ce e trist acest (pretins) „Jurnal“? Întâi, fiindcă face din mult-puțina „dizidentă“ scriitoricească din vremea ceaușismului o bufonadă, o comedie politicianistă, punând accentul pe bărfe și pe lucrături, nu pe ceea ce era realmente nobil la confracții săi, – după puterile fiecăruia. În al doilea rând, pentru că se crede îndrituit – el, un epigon al lui Ilarie Chendi – să pună „note“ oricui și oricând, în mod cel puțin nediferențiat (face caz de atacurile altora la adresa lui G. Călinescu, dar stropește cu noroi „ultima lui fază“; pe George Ivașcu îl califică drept „îmbătrânit și laș“; Șerban Cioculescu, în viziunea sa umoral-reducționistă, e „un Polonius viclean“; Eugen Simion e o „eminentă cenușie“; pe un coleg de breaslă bucureștean îl botează „Răzvan – Vodă – Marcea; profitor al vechiului regim, ca și al celui de acum, cutreieră Europa în lung și în lat, inclusiv Orientul apropiat și cine știe ce alte locuri, plecând – fie și „aproape a contre coeur“! – La Köln, în timp ce tatăl său se zbătea în metastaze, la clinică; și nici carte nu prea știe, dacă bine cunoscuta frază maioreșciană care începe cu „fără cultură poate încă trăi un popor...“ o situează în 1866; și – vorba d-sale – „etc. etc.“). Citind *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, nu poți să nu îți amintești poemul *Tainicul țel* de Al. Philippide, unde, în terifianta lui deambulație imaginară, poetului i se pare la început că dă de niște „mari colonne albe“, „care păreau sortite/Să poarte numai cerul fără nori“, însă, scrutate mai de aproape, aveau în vârf „capete de om“, care se comportau după cum urmează: „Sucindu-se pe gâtul lor de piatră,/Ca la un semn cu toatele-ncepură/Să-mproaște-ocări și răcnete de ură,/Batjocuri crunte și sudălmii de șatră,/Scuipând prelung, cu plescări și bale,/Pe lespezile-aleii triumfale.// Și peste toat-această hărmălaie,/Pornită vifor împrejurul meu./O vorbă s-auzea țâșnind mereu/Ca tipătul nătâng de cucuvaie/Din toate gurile: Eu! Eu! Eu! Eu!// Aceste capete patibulare,/Nesocotind cumplitul lor destin./Se îngâmfau zbierând, și fiecare/Voia să-ntreacă zbieratul vecin./Și-n nebunia lui dominatoare/Își împoșca zadarnicul venin“.

Dacă – în pofida timpului rupt de la îndeletniciri mai pe măsura firii mele – se va impune, mă voi ocupa cu de-amănuntul, serialistic, de scabrosul *Jurnal* al prea mult năvălului „Eu! Eu! Eu! Eu!“, precum și de întreaga lui așa-zisă activitate de critic literar.

Dumitru Solomon

«DRAMATURGUL SE OCUPĂ DE JOCUL

– Chiar credeți în acest principiu?

– Da. Deși, la început, am scris teatru ca să fie citit și nu ca să fie reprezentat. Nici n-am crezut că voi ajunge vreodată pe scenă. În fond, n-are importanță ce am crezut eu, dar, undeva, probabil în subconștientul meu, ca și în subconștientul altor scriitori de teatru, există o scenă mică. De ce, la un moment dat, Marin Sorescu, un poet la ora aceea recunoscut, format, cu personalitate, s-a apucat să scrie teatru? De ce, la un moment dat, Băieșu, prozator cu personalitate, s-a apucat să scrie teatru? Mazilu, prozator cu autoritate, s-a apucat să scrie și el teatru ș.a.m.d. Eu însumi, făcând critică în vremea aceea, m-am apucat să scriu teatru. Probabil că, undeva, în obscuritatea subconștientului nostru, vedeam o scenă micuță pe care evoluau personajele văzute de noi. Chiar dacă în conștient (și asta o spun cât se poate de sincer și de liber, nu am nici un motiv să falsific), n-am crezut vreodată că o să ajung cu vreuna din scrierile mele pe scenă. Dar am simțit că așa trebuie scrise, așa cum am scris, în dialog. Într-un dialog vizualizat, cum s-ar spune, spre deosebire de dialogul epic care poate fi și doar ascultat cu urechea minții. Iată că m-am îndepărtat de la întrebare. Am și uitat-o.

– Nu. Mi-ați spus că exegeza literară s-a apropiat accidental de dramaturgia dv.

– Da, criticii teatrali au scris mai mult despre dramaturgie decât au scris criticii literari. Însă poate că au fost și excepții, singur l-ai citat la început pe Lucian Raicu. Mircea Iorgulescu a scris și el. Au fost și alții. Raicu a scris cu simpatie despre teatrul meu probabil pentru că mă considera prieten, suntem chiar prieteni, Iorgulescu a scris cu simpatie despre teatrul meu pentru că el are o simpatie specială pentru teatru. A scris mult despre teatru, mai ales în revista Teatrului Național, deși nu făcea cronică de spectacol. Înainte, Ibrăileanu scria despre piesele lui Caragiale, și Lovinescu scria, în egală măsură despre proză și despre teatru. Poate că este adevărat că n-au apărut valori de talia lui Caragiale după dispariția acestuia. Și atunci n-a fost stimulată nici creația critică. Apoi, criticul literar simte că se poate păcăli. El va scrie totdeauna despre dramaturgia scrisă, nu despre dramaturgia jucată. Dacă ar scrie despre dramaturgia jucată, ar deveni automat critic de teatru. Dar el își poate spune: dar dacă mă înșel, dacă ceea ce mie-mi sună, literar vorbind, interesant ca literatură, din punct de vedere teatral se dovedește neinteresant, sau invers, dacă mie-mi sună neinteresant ca literatură dar se dovedește interesant ca material scenic, ca material teatral, atunci nu mă înșel? Da, se poate întâmpla.

– Nu credeți că există o relație directă de condiționare între calitatea literaturii dramatice și forța ei de exprimare în scenă? Eu cred în această relație strictă.

– O relație există și așa fi nesincer dacă aș spune că nu există o relație între calitatea literară a unui text dramatic și calitatea teatrală a aceluiași. O relație există. Dar nu este o relație absolută și nu este o identitate, nu este o suprapunere clară. Există texte literare foarte frumoase la lectură și care își pierd o bună parte din calitățile literare, din calitățile estetice în momentul în care sunt montate scenic.

– Shakespeare, de exemplu.

– Mai puțin Shakespeare, dar ți-aș da un exemplu din literatura română, Camil Petrescu. Camil Petrescu la lectură este fascinant, îi citești și parantezele acelea formidabile cum nu s-au mai scris. Cum nu scrie Shakespeare, care spune: iese, intră, face, drege, moare. Fraza lui Camil este foarte literară. Numai că actorul, spunând fraza lui Camil Petrescu pe scenă, nu-i sporește valoarea. Nu exagerez. Sunt un mare admirator al lui Camil Petrescu, mi-am făcut teza de licență despre el. Nu întotdeauna valoarea literară, rostită pe scenă de către actor, se transformă automat în valoare teatrală, în replică de teatru. Uneori poate fi frumoasă în sine, iar pe scenă să sune straniu. Se întâmplă și invers. Un text care la lectură pare sec și fără farmec să capete pe scenă un anume farmec, farmec decurgând din tipul de relație, din absențele existente în text. Mă refer la ritmul ascuns al lui pentru că foarte multe „absențe” se joacă. Pot fi interesante punctele de suspensie, care la lectură nu spun mare lucru pentru că fiecare le citește cum vrea, dar jucate, să îmbogățesc foarte mult textul.

– Am auzit de curând o opinie conform căreia partea mai rezistentă a dramaturgiei românești contemporane este comedia și nu drama. Vi se pare adevărat?

Nu m-am gândit la treaba asta, dar dacă acceptăm că ne tragem toți din Caragiale, ar trebui să fie adevărat. Pentru că și în cazul prototipic care este Caragiale, comedia este incomparabilă, după părerea mea, cu unica dramă pe care a scris-o. Nu spun despre Năpasta că este o piesă proastă, dar cred că ea nu se compară nici pe departe cu comediele. Amănunțind lucrurile, sigur că dintre contemporani (mă refer la dramaturgii postbelici), poate cel mai interesant rămâne Mazilu, care a fost, în primul rând, și el ca și Caragiale, autor de comedie. Cu asta am dat un răspuns, sau jumătate de răspuns.

– Sunteți directorul unei reviste de critică și informație teatrală „Teatrul azi”. Dv. înșivă ați fost critic de teatru. Cum apreciați funcția critică de teatru la noi în România, în comparație cu cea a țărilor apusene. Impactul critic-creator pe de o parte și impactul critic-spectator de cealaltă parte sunt substanțiale?

– Deocamdată, funcția criticului este european sau, cel puțin, ca să nu greșesc, a criticului român de teatru în raport cu critica occidentală, descrie o diferență substanțială. Diferența constă în (nu aș spune nici în stil, nici în ponderea culturală, nici în calitatea demersului specific, ci în) putere. Și când spun putere, spun puterea de a schimba, de a determina, de a încuraja sau descuraja factorul teatral. Dacă la noi, de pildă, ar apărea pe piață un spectacol foarte prost de teatru și toți criticii, și cei care iubesc UNITER-ul și cei care îl iubesc pe Silvestru, ar scrie zdrobitor despre acest spectacol, el ar continua să se joace liniștit, publicul ar veni sau n-ar veni, independent de ceea ce s-a scris despre spectacol. În Occident, critica poate imediat să transforme într-o realitate vizibilă, palpabilă și decisivă, o promisiune, în timp ce la noi, oricât s-ar strădui conclavele criticilor, presupunând că ei ar fi uniți,

să sprijine un talent sau o operă, sau un teatru, sau o idee etc., ar dura foarte mult până când efortul lor ar căpăta cât de cât efect.

– De unde această lipsă de prestigiu a criticului?

– Nu este vorba de o lipsă de prestigiu a criticului, este vorba de puterea criticului. Știm că, în perioada pe care am depășit-o abia de cinci ani, criticul era golit de putere. Cu atât mai mult criticul de teatru, pentru că teatrul este, spre deosebire de carte, în primul rând dialog, dialog între scriitor și public, între regizor și scriitor, între critic și cititor. Teatrul fiind instituție și fiind în permanență sub controlul unei cenzuri de tip ideologic, importantă era puterea acestei cenzuri, deci puterea autorităților politice și nu puterea criticii. Nu critica a hotărât, de pildă, să fie interzise spectacole ca Revizorul sau Proștii sub clar de lună. Dimpotrivă, aș spune, critica este aceea care a promovat aceste spectacole. Mă refer la critica serioasă, nu la jurnaliștii care erau și înainte foarte mulți, sunt și acum foarte mulți, fără o școală teatrală, și fără o școală propriu-zisă. Nu critica promova spectacolele cretine de la televiziune sau chiar din unele teatre, cu eroi pozitivi și luminoși, cu false conflicte. Nu, erau alte puteri care acționau. Criticul nu avea nici o putere. Ei, revenirea la putere a criticului cere timp. Oamenii nu sunt obișnuiți să aștepte de la critică, nici cei de pe scenă, nici cei din sală, nici cei din teatru, ca ea să decidă soarta unei spectacol.

– Există concepte teatrale în numele căroră criticii să pledeze? Există stiluri critice și ideologii critice? Vă pun întrebarea aceasta încercând poate să fac aluzie, de ce nu, și la conflictul acesta, poate numai aparent superficial, între criticii UNITER și Secția română independentă a AICT?

– Stiluri și gusturi critice există. Ele există în mod firesc și obligatoriu. Ideologii critice, însă, după părerea mea, nu există.

– În ciuda acestei rupturi...

– Ruptura nu are un caracter ideologic, o spun toată convingerea. Ruptura are un caracter pe jumătate politic, pe jumătate personal. Există niște orgolii – ne întoarcem la tema orgoliului – care nu se împacă între ele și există niște opțiuni politice care n-au nici o legătură nici cu teatrul nici cu critica, dar care alimentează exacerbarea acestor orgolii. Pentru că, iată, un bun critic, n-are importanță numele, spune: „nu pot fi de acord, nu pot conlucra cu criticii din tabăra adversă, să spunem așa, pentru că nu sunt de acord cu politica lor”. Dar criticii aceia nu fac o politică. Sau, cel puțin, nu o fac în teatru. N-are importanță cu cine votează ei când sunt alegeri sau ce preferințe politice au. Teatrul este un partid, n-are nimic comun cu alte... partide. În teatru există talente, mediocrități, antitalente, lucruri bune, lucruri proaste, lucruri spectaculoase, lucruri plicticoase, lucruri interesante. Nu pot să cred că există o ideologie critică care acceptă nedreptatea și alta care o combate. Nu pot să cred că există o ideologie teatrală care exaltă plicticosul și alta care spune nu, teatrul trebuie să fie interesant, nu trebuie să venim la teatru ca să ne continuăm somnul.

– Îmi aduc aminte, ne aflam – dacă vă mai aduceți aminte – și eu și dv. la Chișinău,

ASCUND, CA ȘI POETUL» (II)

și mi-ați spus, legat de un anumit eveniment publicistic, că ați regreta să înceapă o ceartă între criticii literari excepționali ai noștri. Explicați-mi acum, de ce ar fi atât de regretabilă polemica în termeni exclusiv de interes literar și cultural între criticii noștri, acum, când distanțele dintre ei sunt măsurate numai prin declarațiile și gesturile politice? Oare viața culturală a unei țări nu este expresia unor dezbateri teoretice, chiar ideologice? Marii noștri critici trebuie să formeze un cor intonând la unison imnul principiului estetic tutelar?

– Sunt într-un tot de acord cu ceea ce mi spui despre normalitatea atmosferei critice care se compune nu din coruri, ci din discuții, din dialoguri, din polemici, din puncte de vedere diferite, chiar cât mai diferite cu putință, pentru că acest conflict exprimă personalități diferite, personalități pur și simplu. Dacă-ți amintești, ceea ce am discutat noi atunci, la Chișinău, a fost eventualitatea nefastă a unor polemici cu tentă politică, cu tentă extraliterară. Nu am nimic împotriva discuțiilor, oricât de acerbe, pe teme literare. Dar, mă tem că, de multe ori, punctele de vedere literare ascund, uneori fără echivoc, alteori cu subtilitate, puncte de vedere politice. Vreau să spun, mici atitudini, subliniez, mici atitudini politice. Apartenența la grupuri neliterare face imposibilă puritatea dialogului teoretic. Numai de acest lucru mă tem. Eu însumi când eram mai tânăr, aveam o voluptate a polemicii, a discuției. Cât se putea pe vremea aceea. Și căutam să-mi cultiv această înclinație bătaioasă. Pe de altă parte, nu trebuie să uităm un lucru, că nu ne aflăm în cel mai fericit moment al culturii. Nu e vorba numai de cultura de la noi din țară, ci e vorba de cultură, în general. Știm bine că au dominat timp de o jumătate de secol sistemele în esență anticulturale. Orice breșă care se produce în lumea culturii este imediat ocupată, imediat umplută cu anticultură. Și orice falie este exploatată, speculată de cei care vor să rupă cultura, s-o despartă, s-o fărâmițeze și s-o aservească unor ideologii, mai exact unor interese, unor grupuri, unor considerente neculturale. De aceea mă tem de astfel de discuții, că ele pot conține, fie și în germene, pericolul unui război neteoretic, neliterar.

– Spuneți-mi, totuși, credeți că principiul teoretic în cultură s-ar putea împleti cu un principiu politic sau de ideologie socială, sau vi se pare iarăși periculos și nociv? Credeți fără rezerve în autonomia esteticului?

– Autonomia, pentru mine, este o formulă ideală și consider că esteticul trebuie să fie într-adevăr autonom în raport cu existența noastră, care este destul de peștrită și așa, ca să mai încorporeze în policromia ei și nuanța culturală. Dar nu cred că poate exista autonomie pură, autonomie reală în cultură.

– Nu e necesar să apară, la un moment dat, un principiu ordonator care să ierarhizeze valorile în acest teritoriu al esteticului sub semn mai general, sub un semn lămuritor și, în același timp, cu funcție prospectivă?

– Nu știu ce înțelegi tu prin principiu ordonator. Din când în când în când, apare cineva care dă o direcție. Cum a fost Maiorescu. Dar când a apărut Maiorescu și a dat o direcție,

a apărut și Gherea și a combătut direcția lui Maiorescu. A fost și un alt punct de vedere și, din izbirea acestor puncte de vedere, a ieșit, cred eu, efervescenta vieții noastre culturale și autenticitatea dezbaterii ca atare. Dar ce poate să iasă uneori din acest tip de dialectică? Apar direcții, dar unele ajung să hrănească regimurile totalitare, și ajungem la concluzia că noi nu putem fi decât realiști și socialiști. Se inventează, de pildă, o chestie care nu există: realism-socialist.

– Eu cred că avem de-a face cu critici, cu comentatori extrem de cultivați, de virtuozii, ca să spun așa, de inteligenți, fiecare în parte și fiecare în felul lui, dar nici unul în sens integrator și vizionar. Și nu e bine.

– Să știi că înțeleg perfect și de ce nu există în momentul de față aceste direcții pentru care pledezi. Nu există, fiindcă nu există mediul. Și nu pentru că ar lipsi spiritele critice capabile să

organizeze cumva direcțiile literare, să le dea substanțialitate, să dea consistență acestor tipuri de organizare. Maiorescu a bătut cu pumnul în masă, dacă mi se permite această figură de stil, spunând: aceasta e direcția nouă pe care trebuie să o urmeze literatura română. El a descifrat-o și a propus-o contemporanilor și urmașilor. Poate că am vrea să se întâmple și astăzi la fel, numai că noi suntem țarați, ne apasă în continuare 50 de ani de jdanovism, mai mult sau mai puțin mascați de direcționism în cultură, în literatură, în artă, și e normal ca un spirit director critic să fie inhibat în momentul de față, chiar dacă el ar descifra și ar putea să spună: astea sunt căile fertile ale literaturii într-un moment dat. Dacă un critic s-ar apuca să facă un gest maiorescian de fixare a direcției principale a literaturii, la ora actuală, el ar avea probabil o mare ezitare înainte de a produce gestul, uitându-se peste umăr la

celălalt critic și spunând: „ce îmi va reproșa celălalt critic, poate că și «celălalt» are și el o propunere în acest sens“.

Teama că vor fi asimilați cu un nou tip de jdanovism, cu un nou tip de direcționism în literatură îi face pe critici să fie mai reticenți cu privirile sintetice și cu formula criticii de direcție. Las la o parte că însăși literatura nu oferă încă toate datele, pentru că și ea a ieșit dintr-un tunel, a ieșit cumva la o lumină care, deocamdată, o orbește, o supără, îi zăpăcește mințile și, până să-și revină, până să se „organizeze“, nu văd cum s-ar putea produce ceea ce cu toții sperăm.

– Într-un fel așa s-ar explica și criza revistelor de cultură, în special a celor literare.

– Revistele literare au fost întotdeauna centrate pe un gând, pe o formă de expresie sau pe o personalitate. Au fost *Convorbirile literare*, a fost *Viața Românească*, a fost *Sburătorul*, *Literatorul*, a fost *Sămănătorul*... Personalitățile care s-au grupat în jurul acestor reviste aveau același mod de a gândi și uneori chiar de a scrie despre aceeași problematică. Or, după război s-a făcut un fel de uniformizare a revistelor literare. Erau reviste groase, reviste subțiri, nu erau reviste care urmăreau anumite idei și reviste care urmăreau alte idei. Reviste săptămânale, reviste lunare, care erau conduse toate de undeva de la Secția de propagandă a C.C.

– Ați fost și critic de teatru, mă ocup și eu cu critica de teatru și vă întreb dacă nu cumva vi se pare că această profesie este marcată de frustrarea ce urmează comentariului unui fapt artistic efemer, în vreme ce criticul literar și cel de artă în general au șansa să-și sprijine opera pe o „bibliografie“ permanentă? Poate criticul de teatru să-și construiască o operă?

– Da. Este o frustrare, este și o servitute, dar este și un privilegiu. Să nu uităm că dacă un critic literar se simte nu numai justificat dar și sprijinit de o operă existentă și oricând comparabilă cu a lui, un critic de teatru este el însuși documentul unui fapt artistic. Noi reconstituim de cele mai multe ori viața teatrală prin critica spectacolelor, prin cronici. Sigur, între timp au apărut casetele video, mă rog, electronica mai ajută, foarte puțin însă. Ceea ce se menține viu în conștiința unei epoci privind teatrul altei epoci găsim în critică. Unde în altă parte?

– De acord, dar...

– Acesta e avantajul. Frustrarea poate că există, dar există și plăcerea, să spun așa, voluptatea de a fi propriul tău sprijin. Când nu ai nevoie să existe în paralel obiectul la care te-ai referit și care să te sprijine. Saint-Beuve, de pildă, care a fost și critic de teatru, are o operă constituită din ceea ce reprezintă cronicile sale de teatru. Eminescu și Caragiale au și ei o operă publicistică, critică legată de teatru. Oricând, după părerea mea, poate conta în peisajul istoriografiei critice de la noi o operă legată de comentariul faptului teatral.

– Impresia mea este că vorbind despre cronicarul de teatru Eminescu sau despre Caragiale sau Topârceanu ș.a.m.d. suntem șiliți să recurgem la o arhivă și nu la rafturile cele mai de suprafață ale bibliotecii.

– Când vreau să reconstitui imaginea teatrului acelor epoci simt nevoia să recurg la un document. Recurg la comentariile lui Eminescu, Caragiale, Topârceanu, I.M. Sadoveanu, T. Vianu, Rebreanu etc., etc., etc., ca să descopăr viața teatrală contemporană lor. Oricând, prin opera lor, văd teatrul românesc în diverse momente ale desfășurării lui. Mai avem – e drept – și fotografii, afișe, scrisori, dar viața autentică o descoperim în oglinda ei critică. De aceea, cred că se poate constitui o operă critică legată de teatru.

– Mulțumesc.

Interviu realizat de
Selăstian-Vlad Popa

ligia tomuş

Intarsii

Îți purtam intarsiile pe trup
 înnebuniseră de poftă cireșii
 mi-e toamnă întruna
 „ce frumoasă ești nemernico“
 Te bucurai cu inima copacului
 de alături
 ninge cu iezi peste cerboanca stearpă

Tristete

Mi se îmbolnăvise trupul decăzut
 ajunsese împărăteasă
 mă mai durea leucemia
 întâmplării că sunt
 prea mulți pentru sufletul meu
 Clopotele se străduiau
 să nu pară triste

Poem

Iar am ascuns mormântul
 dacă nu-l găsim până în zori
 va trebui să ne naștem din nou
 încheie poemul că mi-e frică
 altădată mă iubeai lătrând câinii
 sub lună se face loc
 din când în când pentru amândoi

Nimeni

Cineva mi-a trântit în tunicul
 în poartă – nimic nu mai seamănă cu nimic
 mi-e iarnă în fiecare marți
 când îmi vin scrisori din belgia
 vântul coboară cu NIMENI de mână
 e absolut inutil să mai cred
 că așteptarea e o amenințare a insomniei
 pentru doi care dorm separat

Sărăcie

Cineva rupe întruna
 de la gura copiilor, toamna
 Păsările îmi sunt bulgări de pământ
 Sărăcie din patru-n patru metri
 cu pielea boțită ca după o amiază
 de octombrie

Mireasă

M-a uitat bărbatul meu
 mireasă
 în amintiri zac pretenții murale
 Mă las blestemată din toate părțile
 din toate iubirile mele
 am ales pe cea plecată
 cu mâinile goale

Timp

Leșinul secunde se întoarce
 în ceas – oră verticală
 Moartă sau uitată – totuna
 Dumnezeu se plimbă în mine
 Atunci tu vii de pretutindeni
 și-mi astupi ochii cu ramurile
 altor copaci

Identitate

Mă făcuseși femeie – noutate biblică
 cu timiditatea sângelui meu
 Tu mă iubeai în ordinea
 în care eu coboram treptele din pat
 și nu întrebai dacă mai vine
 în odaia noastră dimineața
 Eu nici atât nu știam
 mă uitam prea mult în mine
 până ce crăpau călcăile pământului
 căutându-mă

Pământ

Se face carnea pe mine pământ
 în spate mă înșeală umbra
 cu firele încalcite de iarbă
 Mă obișnuiesc cu tine
 așa cum mi-s-au obișnuit ochii
 cu întunericul de peste tot
 Năclăită de cuvinte strig
 Pământ
 ca la o bucată de pâine
 din care au ciugulit ZEII

ileana roman

Opt

Țară bună străbună, mămoasă
 În palma ta suntem fărtați,
 Câte unii din noi au mai cârtit
 Câte alții au trecut peste ceilalți.

Cei mai mulți nu ți-au plecat nicăieri,
 Ți-au zidit Dunărea, ți-au săpat via,
 Mulți dară se-mbată și plâng
 Până le cade pe ochi pălăria.

Alții înjură de mumă și de tată
 Printre piulițe și miorițe,
 Mulți duc în cărcă și-n hârcă duc
 Trecute vieți de oale și olițe.

Aici șezum de două mii de ani
 Cu rămășițele noastre pământene,
 Cu instinctele ridicate în patru picioare
 În patruzeci milioane picioare caloiene.

Râzi tu râzi goalo, hop-și-așa,
 Fluturându-ți la glezne câmpiile,
 Muntele mărteșul te ține în gură
 Dealurile cu morții și cu viile.

Aici șezum și ne-adusem aminte
 Lănciile lui Alexandru Macedon cel Mare
 Încurcându-se prin lănciile grăului nost'
 Grâu cilibiu și fără neghinare!

O, tu, memorie elephantină
 Cu ochii scoși alin și-nfiți la spate
 Când nimeni nu vine din urmă
 Și urmele-s ca sarea la noi în bucate.

O, artele noastre culinare
 (Și desigur olăritul, războiul de țesut),
 Patrie casnică, de bune gospodine
 Și desigur, dedesubt, dedesubt.

Nouă

Aici șezum și fumăm turcește
 – Bună ziua mână, de ce plângi?
 – Liniile mele erau mai mult drepte

Acum sunt mai mult stângi.

Aici șezum și hăuim haiducește
 Frunză verde, verde matostat,
 Să plece și jidanii, să plece și țiganii:
 Evreii au tulit-o, țiganii au puat.

Trece frunza pe strada Traian
 – Zii frunzo, ce mai veste poveste?
 – Țara nu arde, baba nu se piaptână,
 Stăm într-o dungă la est și într-o dungă la este.

Trece Traian pe strada Frunzei
 (Noi ne trăim Traianul, deși norodul...)
 – E bine, divine, războiu-i peste Dunăre
 Bine că timpu' ți-a rupt în pașpe podul.

La piciorul podului șezum și-așteptăm
 Ca înecații uitații pe uscat
 Sjaie cu cioburi din mărul istoric
 Rufe în apa altor rufe de spălat.

Țară frumoasă cu cercei de aur
 La urechi de argint strecurat, strecurată
 Mereu printre strămtori, mereu te culci
 Când pe-o ureche, când pe cealaltă.

Cine să-ți strige verde în față?
 Cine îți suflă în lumânare.
 Și cine milioanele de pleoape
 Să le ridice nu doar coboare!

A fost odată de două ori
 De trei ori s-a oprit la jumătate
 Și e târziu ca într-o scorbură
 Cu rădăcinile pe libertate.

Mereu pe jumătate, jumătate mereu,
 Centauri pe sub trist horoscop,
 Jumătate de veac de-a-ncălare i-ha
 Pe jumătate de iepure șchiop.

Zece

E noapte care clipește în noapte
 În ochiul țării și în de sine,

Noaptele negre sunt albe de mine
 Eu scriu pre spinările dumnealor
 Piramidale și androgine.

Țară tristă de sine stătătoare
 Nu-ți scriu decât cuvinte vuitoare
 Din care beau scorpionii, tigrii, eufrații,
 Ploile, cruciadele, tragicul sacru,
 Căderile înălțătoare, infanții.

(Infanta deja mi-a șoptit
 Violaceu:
 Eu vin aci să făt frumos
 Un zmeu)

Scriu pe nopțile mele credincioase
 Lacrimi inverse, strigătoare la cer
 Pentru păcatul mult întristător:
 Ne lipsește știința de a iubi
 Noi încă n-am ieșit din Țara lui dor.

Țară de dor, doruleț, doruleț
 Salivă cu sufix, la(n)ț liber, hal
 Cu ciucurii lăsați pe lângă mâneci
 Dorințe ce-atârnă, și ghiță la mal,
 Și încă n-am vorbit de duminici.

Tăcerea doar, cea îndobitocită
 Cară greul pământului clisos,
 Plânsul bătrân cu dealuri și văi,
 Spațiul vermin de prin hodăi,
 Dorințele din trupul de jos.

Jos pe sub vânt, pe unde paseri nu-s
 Nici setea ca la morții tineri
 Doar brațe de cruci și coloană de dor
 Coloana lui Brâncuși culcată în sus –
 Când gătuți, când răsufânzi mai ușor.

Patrie sfântă, cei ce iubesc vertical
 Cum ploaia deodată cu cerul și pământul,
 Îți urcă muntele, beau vântul din nori
 Și trupul dansează în sine cu vântul
 Ca flăcările noaptea pe comori.

Țară de suspine, neam de așteptări
 Pietre-ale răbdării în praf pitoresc
 (Și nici n-am vorbit de urme desculțe),
 Țară de biserici și bisericuțe
 Catedralele iubirii îți lipsesc.

REALISMUL FANTASTIC CA «VEGHE A CĂRTII»

de CARMEN MATEI MUȘAT

Citind romanul lui Ștefan Agopian, *Tache de Catifea*, reeditat de curând, îmi vin în minte versurile poeziei lui Rilke, *Dumnezeul care cântă*. Născută din cântecul divinității, o față doarme și lumea întreagă este somnul ei. În ipostaza sa de autor absolut, Dumnezeu pare să fi transferat dificila misiune a creației unui personaj a cărui letargie generează lumi. Primele pagini din *Tache de Catifea* enunță tema catalepsiei germinative a Personajului-Autor, cel mort și îngropat în text, scufundat în „așteptarea ce nu se va sfârși, în lenea și plictisul acestei așteptări” care anulează distanța dintre „eu” și „el” (instanțe prinse deopotrivă în „capcana uriașă și tristă” a unei identități narrative interșanjabile, „fiindcă așa cum sunt mort, iar el este viu, eu sunt personaj, iar el este Autor, toate acestea ar putea fi și invers”). Personajele lui Agopian au un ciudat mod de a fi simultan prezente și absente. De altfel, somnolența lor, indiferența și continua abulie le scuză la granița dintre real și iluzie. Sentimentul unei alte lumi, care îi stăpânește intens pe toți eroii lui Ștefan Agopian este, în fond, efectul conștiinței acute a faptului că sunt personaje, ființe de hârtie ce locuiesc într-o carte, scrisă de cineva. Zugravi de infernuri și exploratori temerari ai angoasei și însingurării, ființe meditative în jurul cărora bântuie forțe demonice, ca în scenele de ispirite din tablourile lui Hieronymus Bosch sau Pieter Bruegel, Tache Vlădescu (alias Tache de Catifea), boier Lăpai, și Piticul sunt variații paradigmatiche ale Autorului. Călătoria celor trei spre București, cu intenția de a se alătura lui Tudor Vladimirescu, este pretextul unor frecvente incursiuni în trecut, în viitor și în imaginar, într-un du-te-vino derutant; obiectele lumii se răzvrătesc împotriva unei „ordini netrebnice și voite”, iar amalgamul temporal distruge cronologia. Consistența spectrală a personajelor lui Agopian, ca și sistematică subminare a distincțiilor dintre realitate și iluzie, dintre adevăr și minciună pun sub semnul întrebării existența însăși a istoriei. Ca Herbert Stencil din romanul lui Thomas Mann, V. Tache Vlădescu, prizonier și el „în coloniile proprii imaginației”, nu mai poate disocia lumea reală de lumile imaginate a căror proliferare debordantă are ca efect ficționalizarea oricărui eveniment sau gest uman. Nici *Tache de Catifea*, nici *Tobit* și nici *Sara* nu sunt narațiuni

istorice, de vreme ce finalitatea lor nu este „medierea unei realități istorice date” – condiție esențială a genului, în opinia lui Wolfgang Iser –, ci, ficțiuni care deconstruiesc ideea de coerență istorică și pun în evidență imposibilitatea romanului istoric. Este doar o aparență substanța istorică a universului ficțional, căci prozatorul nu reconstituie atmosfera unei epoci, ci creează o formă hibridă de roman istoric și proză fantastică în care răsună frecvent ecouri biblice.

Prin multiplicarea perspectivelor asupra aceluiași moment – ca în scena păunderii lui Tache, a Piticului și a lui boier Lăpai în camera lui Mamona cel Bătrân, un ambiguu prinț al tenebrelor, scenă reluată, prin refocalizare, din punctul de vedere al fiecărui personaj –, la care se adaugă sistematic visele, viziunile și halucinațiile acestora, structura narativă pune în evidență inexistența adevărului. Parodiind convențiile generice ale romanului istoric, Ștefan Agopian construiește un labirint romanesc în care coexistă o serie de povești, de cele mai multe ori incompatibile între ele. Istoria se prezintă ca „un material în falduri”, asemănător catifelei purtate ostentativ – și definitiv – de Tache, un picaro metafizic, rățâcitor printr-un univers oniric, dominat adesea de imagini de coșmar care revelă fantasticul intrinsec al obiectelor familiare.

Luneta „strâmbă și anapoda” construită de Tache și de Pitic, cu care „dacă vrei să te uiți undeva/.../ întâi și întâi trebuie să te hotărăști unde vrei să te uiți, și pe urmă, după ce te-ai hotărât, să întorci luneta în partea ailaltă și uitându-te printr-un capăt al ei, dacă ai noroc, poți vedea clar ce ai avut chef” este o metaforă a romanului însuși care se oferă cititorului ca incursiune în *mundus imaginalis*.

Luxurianta imaginație fantastică este potențată de rafinamentul stilistic al romancierului, lirismul senzual al narațiunii trădând un veritabil poet, atent la rezonanța misterioasă a universului: „Închise ochii și își închipui acestea. Malul iazului se surpa alene înspre apă și mălos ca un aluat dospind și în mālul acela, plante cu tulpina firavă, câteva berze dormitau cu ciocurile vârâte sub aripi. Pășii și privi. Aburul apei se ridica neguros, încremenind lumina care o fi fost în începutul acela de zi. Vesele, undeva departe, se auziră glasuri și trezirea se înstăpâni peste ochii noștri. Și deodată moara porni huruind în gol. Întoarse capul și îi privi clădirea dărăpănată și cenușie și roșie. Câțiva porumbei de moară, alb-negri, își luară zborul greoi și neliniștiți/.../ O ploaie fină începu odată cu zgomotul morii care măcina nuci. Se ridică oarecum buimac și privi berzele înfipite în māl ca niște fructe uriașe atârând spre cer. Se mișca alene și depărtându-se. Într-o vreme totul se făcu un zgomot așa cum ai măcina nuci prin perdeaua subțire și deasă a ploii.”

Ștefan Agopian este un maestru al amânării intrigii, un poet al așteptării fascinat de entropia identității și de „complicitatea cu misterul” a personajului, cea mai liberală ipostază umană. Evidentă mi se pare dimensiunea picturală a paginilor sale, efect al predilectiei romancierului pentru discursul descriptiv; adept al ideii nietzscheene a ciclului arbitrar al existenței ca eternă reluare a aceluiași, Agopian percepe istoria și identitatea umană, deopotrivă, ca palimpsest de ficțiuni închipuite de imaginația auctorială interesată să experimenteze nu adevărul absolut, ci „adevărurile”, multiple și schimbătoare. Iată de ce, „rostirea nesfârșită a sferelor cărții în jurul sferei mercurice” (un gest, un cuvânt, un peisaj sau un eveniment) îmi pare a fi imaginea-lemnă a tipului de scriitură profesat de Ștefan Agopian.

MATERIALIST, IDEALIST, PRAGMATIC

de CLAUDIA ENE

A djectivele care provin de la denumirile unor curente filozofice, cum ar fi **materialist**, **idealist**, **pragmatic**, constituie un caz aparte în cadrul termenilor filozofici folosiți și de limba comună. Aceste cuvinte au sensuri referitoare la doctrina care le corespunde: 1. „adept al materialismului (idealismului)” și 2. „care se referă la materialism (idealism, pragmatism)”, dar și câte un sens peiorativ, folosit numai în limba comună. **Materialist** se spune despre o „persoană lipsită de idealuri înalte, preocupată în mod exagerat de probleme practice, materiale”, **idealist** despre o „persoană care se preocupă (exclusiv) de aspectul ideal al lucrurilor” și, prin extensie și familiar, despre un „om lipsit de simțul realității sau de spirit practic”, iar **pragmatic** se referă la cineva „care judecă în funcție de considerente de conjunctură, de utilitate nemijlocită”. După cum se poate vedea, toate aceste sensuri sunt, peiorative, condamnămnd implicit atitudinile extreme la care fac referire. Doar **idealist** are, totuși, și un sens neutru (deci nu neapărat depreciativ dar nici numaidecât laudativ): „(persoană) care aspiră spre un ideal”. Cu toate acestea, doctrinele în sine, în afară de tenta oarecum ideologică a definițiilor făcute din perspectiva sau cu grila materialismului-dialectic (fie în DEX, fie în MDENC sau în Dicționarul de Filozofie), sunt caracterizate fără note ironice care să poată justifica uzul peiorativ din limba comună. În căutarea unei explicații, s-ar putea presupune că simțul comun, obișnuit să găsească adevărul la mijloc, nu este foarte receptiv la formulări tranșante, în alb și negru („materia este primordială”, „conștiința primează”, „utilitatea este unicul criteriu al adevărului”, cum susțin materialismul, respectiv idealismul și pragmatismul) și atunci percepe aceste teorii ca necuprinzătoare și, deci, limitative. În consecință, vorbitorul ar privi depreciativ calitatea de a fi atașat unei idei extreme. Aceasta rămâne, însă, o simplă supoziție, care mai degrabă poate fi contraargumentată decât susținută. Căci este foarte probabil ca vorbitorul nici măcar să nu cunoască ce este acela materialism și, cu atât mai puțin, ce înseamnă materie nu material în limbaj filozofic, iar în limba comună, material se referă la ceea ce este concret, faptic sau, și mai restrâns, la bunuri economice. De asemenea, semnificația cuvântului **ideal** din filozofie nu coincide cu semnificația lui curentă, – printre altele – „care există numai în mintea, în închipuirea omului”. Totuși, ideea de respingerii extremeilor rămâne valabilă, câtă vreme vorbitorul condamnă, fără distincție, atât atașamentul față de material cât și propensiunea spre ideal (pentru a ne referi doar la două atitudini opuse). Însă, legătura acestor sensuri peiorative cu accepțiile filozofice ale termenilor este, fără îndoială, foarte limitată din cauza faptului că nota „material” sau „ideal” pe care o au în definiție se raportează la lucruri diferite în limbajul filozofic față de limba comună.

Cenaclul de la „Litere” debutează în volum

GENERATIA 90 - ARIPIA TÂNĂRĂ

de DAN -SILVIU BOERESCU

Sentimentul că veacul (deceniul?) meu începe să apună m-a încercat prima oară când am primit această dedicație: „Lui..., cel mai bătrân critic al generației tinere”. Cei doi care mă imobilizaseră pe scara din spate a Casei Vernescu (pe scara din față circula, acum, doar crupierii și, eventual, alde Llosa) și amenințau să-mi secționeze carotida cu volumul tipărit la Ed. Leka Brâncuș (București, 1995) – *Tablou de familie* erau tineri și viguroși. N-aș fi avut nici o șansă în eventualitatea unei reprize de kick-boxing. (În școală și în liceu, n-am luat-o niciodată în barbă fiindcă amicii mei făceau parte din elita golănească de bătauși. Acum, însă, mă îndoiesc că prietenia cu Horia Gârbea, de pildă, m-ar fi ajutat într-un fel...). Așa că m-am silit să zâmbesc politicoși și am acceptat dania lor cu un aer distrat-comprehensiv. Ceva în genul „Bine, mă băieți, îmi place, n-ați făcut o treabă rea...”. Înțelegeți, deci, motivul pentru care mă voi răzbuna acum pe ei, afirmând încă din titlu că Răzvan, Cezar & comp. reprezintă o a treia serie post-modernistă a literaturii române...

1. Sorin Gherguț – CRONICI DIGESTIVE & ECOLOGICALE. Savuroasele compuneri reunite sub acest generic parodic îmi evocă, polemic, o generație beat universală, à rebours, care, abandonând florile din păr (podoabă, de-altminteri, inutilă autorului), mizează totul pe tropii unui cinism doar aparent jovial, precum în această antologică *Tutti frutti, Coca Cola*: „Din transumanță rămâne o dără de brânză/ din țara mea o bucată de pânză/ cu care mă înfășor când ies din marea neagră/ de la răsărit la asfințit îți voi spune cât îmi ești de dragă”. După ce a demitizat dragostea de neam & glie, Gherguț se ia pe sine la întrebări în calitate de cetățean de din literatură (*Epigonii* – spațiul continuu) care nu se mai închină la umbra falnicilor morți: „seara pe vale/ buciul sună normal”, ci inaugurează decomplexat un patriotic și aluziv elan felajonar: „dar pus între buzele tale/ el sună special”. În acest context, reducția la sugestia mioritică (background-ul deloc patetic al ethosului) nu mai are darul de a șoca: „o dără de brânză/ o bucată de pânză/ coaste și ceafă/ de porc și de scroafă”. Proiecția gastro (-nomică, -duodenală) a tradiției face deliciu metabolismului și în poemul care apelează în motto la *Moartea căprioarei*, iar în subtext la *Lucrătorul* lui Blaga: „simți cum distinct în adânc/ stropi de pepsine se strâng”. Motivul totemic al acestei texturi digestive este *Pizza*, aliment predilect al poeziei post-moderne băștinașe: „e foarte important să poți sta la masă și să poți bea un suc/ (...)// mănâncă bine/ – i la adăpost/ când toamna nu vine/ și vara a fost”, iar figura eponimă – foamea: „am stat într-un frigider, știu că voi sta curând pe un aragaz/ să moară toți vecinii de necaz/ simțind mirosul de grătar/ simțind aluatul cum crește/ am stat într-un ambalaj, voi locui un stomac/ nu-i nimic mai firește!” Trup profan, Gherguț mușca din el.

2. Mihai Ignat – PRIVIREA. Sub influența (mărturisită sau nu) a divinului Mușina, la Brașov s-au pus cândva bazele unei veritabile școli de poezie. Din aerul ei rarefiat, se desprind periodic vlăstare de abur și ceață, desenând – totuși – cu fermitate conturul unei bibliografii impecabil însușite. Deloc tributar însă intelectualismului Simonei Popescu și al lui Caius Dobrescu, mai degrabă afin al biografismelor încrâncenate semnate Andrei Bodiu și, parțial, lied-urilor neconcesive ale narelui arheolog al frivolului și al Securității care este Marius Oprea, Mihai Ignat reface, la rândul i, o întreagă istorie culturală, ce poate fi rezumată tendențios printr-un distih extras din

Stress șase: „un personaj dubios: între două sandvișuri/ cu salam, Freud și John Lennon”. Fără a se dedica, deci, cu trup și suflet incantațiilor muzeografice ale memoriei afective, el recucerește treptat toate gropile de potențial ale metatextualului erotizant: „A fi supus inerției// A fi neputincios, când umărul ei atinge //(...)// Ea a spus: mâna care nu scrie, simte./ Dacă acesta e un adevăr, atunci adevărul mă definește./ Ea zicând: „tous les Michel sont terribles”. Dincolo de aventurile stressante ale anilor de ucenicie, poezia își epuizează misterul inițiativ (pre-text ludic), aidoma unui nud deflorat de o privire deja rutinată: „Ochiul încă viu ca un stilet alunecând/ pe trupul tău, tu cea de sub raza veiozei și/ de sub tăișul meu repetat. Nici măcar până/ la glezne, ispita (...)/ M-am vindecat și asta nu știu dacă înseamnă/ ceva./ ea, sunt singur, nu e acolo, ci doar/ somnul ei așternut crustă cu crustă/ în formă de trup/ Secat: rămâne totuși ceva, jocul de cuburi”.

3. Cezar Paul-Bădescu – FIINȚE, PĂSĂRI, LUCRURI. Tânărul bodyguard de la „22” impune un personaj descinzând nominal din *Medelenii* lui Ionel Teodoreanu și aspirând la gloria revigorată a unui Celine contemporan: „Nebuna era o fată tunsă scurt, bălaie și cu ochii albaștri (...). Copiii o puneau să-și dea chiloții jos (și băieții, dar și unele fete mai îndrăznețe), iar ea se executa cât ai clipi din ochi, cu zâmbetul pe buze. (...) Mie mi-era rușine de oamenii care ar fi putut să treacă să o pun să-mi arate, cu toate că îmi doream și eu foarte mult. Odată mi-am luat inima în dinți, am dus-o în spatele blocului și i-am zis. Spre nenorocirea mea, spatele blocului nostru dădea în fața altui bloc și nici n-a apucat săraca de ea să-și dea bine chiloții jos, că o femeie din blocul alăturat a început să strige la mine că sunt un nerușinat și să las fata în pace. Am fugit și n-am reușit să văd nimic. N-am reușit să văd nici după un timp, când, sperând că plecase femeia de la geam, m-am dus din nou. Nebuna stătea tot acolo, în picioare, cu chiloții în vine, dar și femeia era în continuare la fereastră și, de cum m-a văzut, a-nceput să mă facă iarăși în toate felurile”. Prozele lui „Dănuț” (diminutivul personajului, definit oficial printr-o paronimie quasi-onanistă: Abagiu Daniel) contestă cu mare subtilitate o întreagă literatură dedicată copilăriei și o fac într-un mod atât de fin aluziv încât ar putea lesne induce în eroare pe fani ai lui *Cuore* și ai *Băieților din strada Pal*. Este radiografiată cu o tandrețe sadică zăpăceala nu neapărat ingenuă a generației care a crescut odată cu țara sau, dacă vreți, cât alții într-un cincinal realizat în patru

ani și jumătate: „Bascul alb de pionier zăcea uitat pe caldarâm, lângă zidul alb al școlii, iar soarele scâldea, ca totdeauna, lumea cu lumina lui aurie, precum spicele patriei”. Cezar Paul-Bădescu (interesantă liniuța asta, nu?), master al literaturii oracolelor de ieri și de azi, izbutește – în fine – niște amintiri din copilărie credibile, cu Lolite imbecile și pionieri zbanghii, capitol la care proza noastră rămăsese serios datoare.

4. Svetlana Cârstean – FLOAREA DE MENGHINĂ. Nu întâmplător și singura prezentă feminină a antologiei (și pe care o socotesc, alături de Sorin Gherguț, revelația grupului) exploatează în textele ei, situate la granița dintre genuri, un simbol desprins din panoplia cu minuni a atelierului-școală. Pe fondul coșmarului nocturn, ce recapitulează aleatoriul reverberațiile întârziate în timp ale acestui tezaur de locuri comune ale promoțiilor care au crescut cu revista „Cutezătorii” în ghiozdan, înflorește floarea de menghină, pe care prefațatorul și mentorul cenaclului, Mircea Cărtărescu, o vede „deopotrivă unealtă de lucru, instrument de tortură și fantasmă feminină castratoare, întruchipare, în același timp, a unui drame colective (sadismul comunist) și a unui complex personal”. În starea de semitrezire a maturității, ea capătă noi valențe combinatorii („închisă, îmbobocită sau larg deschisă, cu tija imobilă, săgetând aerul cu indiferență”) care definesc o scriitură virilă, rea și, fără nici o cochetărie, îmbufnată. Sarcasmul nu este din urmă trăsătură a acestui discurs percutant. „Bună dimineața, muncitori! Sirenele vă cheamă. Pașii voștri se aud grăbiți prin umezeala rece a dimineții. Răcoarea vă aduce aminte că sunteți puternici, de aceea nici n-aveți chef s-o înfrunțați. Trupurile voastre molatece, îmbibate de căldura de neînlocuit a patului, nevastei, trupurile voastre înăpinatează în voie. Cât aș fi vrut să spun că vă depuneți pe caldarâm ca picăturile de rouă pe flori! O fi exagerat?” Pe cât de malițioasă, pe atât de inteligentă și pe cât de acid-ironică, pe atât de paradoxal calină, Svetlana Cârstean cultivă senzualitatea cu un elan tehnologic ce o singularizează în câmpul literelor de azi: „Iubita mea, floare de banc înverzit în plin de decembrie! Coapsele ei încheștate, înfierbântate, strânse ca într-un boboc închipuit în jurul tău. Cea mai frumoasă menghină e, cu adevărat, cea abia îmbobocită, tensionată. E vie și petatele nu-i cad niciodată (...). E posibil ca undeva, în spatele unui atelier, oamenii să arunce diverse lucruri de care nu mai au nevoie. Dacă în mormanul acela zărit floare smulsă din bancul său, nu întârzi. Culegeți-o de sub moloz și fiare vechi, apoi sădiți-o frumos într-un ghiveci”.

5. Răzvan Rădulescu – ÎNCHIPUITA EXISTENȚĂ A LUI RAOUL RIZOIU!

Impresionantă maturitatea cu care este condusă epopeea pe jumătate fantastică (un cal fantomatic, Fratello, bânduind Cișmigiu pensionarilor) și pe jumătate funambullesc-grotească (aventurile ficționale ale împătimitilor curselor hipice) a lui Raoul D. Rizoiu! De ce să ne mire însă îndemânarea lui Răzvan Rădulescu, vechi fumător de pipă și, după cum aflăm din notița bio-bibliografică de la finele volumului, mai nou student la regie de operă? Cu un asemenea fundal bogat în variate conotații livrești, autorul dezvoltă un eseu narativ impecabil, care culmină intertextual cu o trimitere directă la politica (săc!) culturii: „Într-o zi, primise răspuns la memoria lui său, acela în care sugera amplasarea unei statui ecvestre în rondoul cu păsărele din Cișmigiu. Stimate domn, scria acolo, ne bucură preocuparea dumneavoastră privitor la amenajarea urbană. Sugestia pe care ne-ați făcut-o a fost atentă cântărită și, la timpul convenit, se va ține seama de ea. Vă mulțumim încă o dată pentru felul în care înțelegeți să participați la viața capitalei. Semnat Andrei Damian, consilier etc.”. Dintre cei șase, Răzvan Rădulescu pare cel mai decis să facă pasul – ironic! – către roman.

DIN MEMORIE ȘI DIN AUZITE (II)

de ALEXANDRU GEORGE

Acum câteva luni, scriind un articol în care pomeneam de erorile ce se găsesc cu duimul în operele multor memorialiști din ultima vreme, m-am trezit cu un telefon de la o doamnă care ținea să-mi aducă unele precizări și informații noi într-un asemenea caz, anume în **Jurnalul fericirii** al lui N. Steihardt. În ciuda insistențelor mele de a-și spune numele, ba chiar a amenințării că-i închid telefonul, doamna a continuat să vorbească, mi-a dat unele informații neașteptate, ceea ce m-a făcut și pe mine să-i replic, invocând alte cazuri, inclusiv cel al lui Ov.S. Crohmălniceanu, pe chestia amintirilor sale deghizate, care începeau să apară în presă. Memoria acestuia, am spus eu, este ezitantă...

Și evitantă, domnule! mi-a replicat interlocutoarea mea pe care nu știu s-o numesc, dar pe care țin s-o felicit pentru găsirea acestei expresii foarte potrivite, depășind cu mult scriitorul în chestiune.

În rândurile de față nu vreau să-i reproșez ce escamotează sau evită să spună. Genul memorialistic îți îngăduie libertatea de a spune numai ce vrei și cât vrei (ba un ironist de pe vremuri spunea că poți să și minți, cât vrei, dar în nici un caz să te contrazici). Mă refer numai la niște neadevăruri și erori grave de interpretare, care pot deforma o situație, în cazul unui mare scriitor, și a acredita o versiune falsă. M-am referit la Argezi, acum o fac și în cazul altora, începând cu Camil Petrescu. Să lăsăm deci de o parte o scenă povestită: „îmi spunea încă de pe când stătea în Câmpineanu“. (p. 11). Camil Petrescu s-a mutat de acolo în preajma izbucnirii războiului, când memorialistul era un adolescent și încă nu descinsese în București. Sau o afirmație despre poetul Șt.N. Nițescu (p. 2), când în realitate e vorba de Șt. Nenițescu, și alte scăpări de acest gen. Dar la p. 9 se dă un amănunt de mare gravitate (preluat fără control de la Cella Serghi, anume că în timp ce-și amenaja vila cumpărată în anii săi ultimi petrecuți cu soția sa, aceasta i-ar fi spus autoarei **Pânzei de păianjen**: „Măcar de-ar pune casa pe numele meu!“). E o replică ce se găsește în **Ultima noapte de dragoste**, dar ea ar fi fost trăită de Camil și cu ocazia despărțirii sale de prima soție, înainte de război, care la plecarea lui pe front i-ar fi cerut asta. Cella Serghi „știa“ de la ultima soție a romancierului, căci și ea i-ar fi pretins asta, printr-o cam stranie coincidență. În realitate, scena din anii 50 nu putuse avea loc deoarece situația juridică a Eugeniei Camil Petrescu era cu totul alta, iar legea se schimbase.

Ella Gheorghidiu putuse cere așa ceva pentru că soțul ei poseda o avere din moștenire, care cf. legii de atunci, se întorcea la ascendent, deci la mama decedatului și la cumnatul acesteia, Nae Gheorghidiu, lăsând-o pe văduvă muritoare de foame. Eugenia Marian, chiar divorțată de Camil Petrescu, rămânea după moartea lui copârtașă la întreaga lui avere, inclusiv la drepturile de autor pentru tot ce scrisese în timpul căsătoriei lor. Nu mai pun la socoteală că era tutorele legal al celor doi orfani comuni și le administra averea ani buni, până la majorat... A-i cere lui Camil să pună casa pe numele ei ar fi însemnat să-i pretindă să-și dezmoștenească cei doi copii, căci mama lor, cu averea trecută pe numele ei, putea să se recăsătorească (cum s-a și

întâmplat), să facă alți copii cu noul său soț și să le „treacă“ acestora rodul muncii scriitorului. Se poate concepe o situație mai absurdă? În realitate, toată această balivernă Cella Serghi o știa din sursa Constant Ionescu, un fost coleg de școală a lui Camil care a scris niște amintiri despre acesta pline de inexactități și de fantezii. Genul permite...

În loc să controleze asemenea afirmații și „revelații“, Ov.S. Crohmălniceanu își pierde vremea încercând să scuze adevăratele marelui scriitor la comunism, justificată de originea sa umilă, de frustrațiile trăite, de ura sa la adresa „burgheziei“ etc. Da, numai că scriitorul a avut timp să-și arate simpatiile politice atât în operă cât și în publicistică, unde numai de comunism nu e vorba, ci dimpotrivă un partizan al individualismului acerb, care detesta colectivismul, democratismul și spiritul de

tună. Întreaga lui operă respiră disprețul pentru masă, omul de serie, pentru plebe și vulgaritate, în spiritul unui personalism care l-a făcut să elogieze „sufletele tari“, marile personalități! – și, în subsidiar, să se felicite că ziua sa de naștere coincide cu aceea a lui Lenin și aproape cu aceea a lui Hitler. Pe acesta l-a copleșit cu elogii, ca pe un nou Napoleon, pentru victoriile sale militare, deși inițial trăise dramatic prbușirea Franței și adresase lui A. Dupont (care, în treacăt fie spus, nu a fost ambasadorul acestei țări, ci doar directorul Institutului francez din București) un proiect năstrușnic de strategie salvatoare. Camil Petrescu este una dintre cele mai mari victime ale comunismului; în 1947, când s-a dat cu el, era încă tânăr, și-a abandonat toate principiile, dar și marea sa operă filosofică, pentru a-l sluji. În mai puțin de zece ani a scris furibund serii întregi de opere nule, care întrec volumetric ceea ce dăduse până atunci.

Memorialistului i se pare că ar putea vorbi de „discipoli“ acestuia (p. 17). Care or fi ei? În realitate Camil Petrescu îndepărta de el prin megalomanie și egolarie orice intelectual cu care ar fi putut institui un discipolat. Era unul dintre cei „trei mari nebuni“, cum i-a

caracterizat Vladimir Streinu pe el, pe G. Călinescu și Ion Barbu. Și lui Călinescu, om cu care contactele erau aproape periculoase, Crohmălniceanu îi atribuie propensiunea, neobservată de nimeni, de „a-și deschide îndată porțile cetății intelectului cui venea cu vreo idee ingenioasă netrecută obligatoriu prin lista oficială de sosuri universitare“ (p. 18). Aceluiași i se atribuie angajarea lui T. Vianu la Institutul său de istorie literară, într-un moment în care acesta ar fi fost „scos de la catedră“ (p. 56). Când a avut loc acest eveniment? Poate doar în 1948 – o excludere temporară din care l-a salvat Ralea, nu Călinescu, care nici nu avea pe vremea aceea un institut și hici mai târziu nu a fost în situația de a „crea posturi“ la repezeală pentru diverșii cărturari nedreptățiți de regim. Și el, ca și Camil Petrescu, a fost un „om-spectacol“, cu mai multe înclinații histrionice, interesant în sine, dar, pentru mulți naivi, mai ales prin „originalitatea“ sa, care, în fond, era doar aceea de a debita în limbajul său incomparabil lozincile regimului. Și a făcut-o până la sfârșit, murind cu ochii în extaz îndreptați spre un imens buchet de garoafe roșii, primit în extremis de la Gheorghiu-Dej (p. 63).

Scena aceasta, dar și multe altele, în măsura în care or fi autentice (majoritatea sunt preluate din sursă indirectă) sunt mai grăitoare decât comentariul adiacent, pe care memorialistul îl consideră necesar. Cartea sa nu păcătuiește doar prin omisiuni, ci tocmai prin aceea că oferă o bogată anecdotică doar în serviciul unei pledoarii, amestecând unele adevăruri pentru a o face pe aceasta să fie acceptată mai ușor. Acolo unde putem verifica „adevărurile“, ne putem da seama și de valoarea pledoariei. Am făcut-o numai pentru mai puțin de o treime din text și rezultatele sunt cred, grăitoare.

Totuși, pentru a încheia, să mai adaug unul. Ov.S. Crohmălniceanu a fost unul dintre zeleții cultului Marin Preda, cu efecte grave până în ceasul de față, a fost prieten cu el, i-a fost consilier la editură, dar și unul din criticii săi de susținere. În această calitate, iată ce poate lăsa pe hârtie: „Opiniile lui literare, expuse fără menajamente (unde?) îi atrăgeau dușmăni, dacă nu fățișe, ascunse și durabile. Abia acum îmi dau seama de marea lor număr. Marin n-a prea fost în grațiile criticilor **Cercului literar de la Sibiu**. Și el le scornise o poreclă urâtă «revanșarzii de la Bonn» (p. 128). De ce asta? Pentru că prôzatorul, dat cu regimul comunist, se temea de ei, ca și de toți cei care se abținuseră din demnitate și începuseră să apară din închisoare sau din catacombe și-i bănuia puși pe răzbunări (O altă variantă a acestei temeri era: „Oare, ăștia n-or să ne belească?“). Un critic sau istoric literar care ar surprinde acest conflict ar observa că între Preda și „adversarii“ lui de acest tip era ceva mai grav, o incompatibilitate nu doar morală ci și de structură, de educație și cultură artistică, exact opusă unui „scit“ ca autorul **Moromeților**. Totuși, acesta, după memorialist, nu ar fi făcut nici o dificultate criticilor care l-au tratat acru sau emiteau judecăți defavorabile la adresa lui. Mărturie incontestabilă stă catalogul editurii (Cartea Românească). Să vedem, într-adevăr: Câte cărți i-au apărut acolo lui Corneliu Regman? Cât a trăit Preda, nici una, doar foarte curând înregistrându-se primul titlu. Câte lui Ovidiu Cotruș sau lui Șt. Augustin Doinaș? Nici una. Dar lui Ion Maxim sau Ion Negoitescu, N. Balotă? Nici una sau dacă există vreo excepție ea nu face decât să întărească o constatare la îndemâna oricui consultă „catalogoagele editurii“.

CRIMĂ ȘI CREDINȚĂ

de MARIAN POPESCU

Recenta premieră cu **Omorul în catedrală** de T.S. Eliot realizată de către regizorul Mihai Măniuțiu la Cluj (coproducție Fundația Art Inter-Odeon și Teatrul Național) aduce în prim plan o problematică de actualitate chiar dacă subiectul piesei lui Eliot este extras dintr-o situație istorică din Anglia secolului XII. Sau poate tocmai de aceea! E vorba de asasinarea, din ordinul regelui Henric II, a episcopului de Canterbury Thomas à Becket, reîntors în Anglia după un exil de șapte ani în Franța.

Într-un fel, piesa lui Eliot este istoria unei crime anunțate. Faptul vă scriitorul alege subiectul este explicabil din mai multe motive autobiografice și de ordine a creației. Eliot, născut în America, vine în Anglia în 1927 unde este un activ anglo-catolic. Primește din partea Festivalului religios din Canterbury comanda de a scrie o piesă cu caracter religios: aceasta va fi gata în 1935. Perioada este deosebit de interesantă întrucât, în planul scrisului dramaturgic, revirimentul dramei în versuri e un curent activ, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai săi, alături de Eliot, fiind Christopher Isherwood. Eliot va teoretiza în legătură cu problemele tehnice și de creație pe care le ridică drama în versuri într-un celebru, de atunci, eseu. Un alt detaliu de autobiografie: scriitorul a fost timp de douăzeci și cinci de ani staroste al bisericii Sf. Ștefan din Londra, și membru în consiliul acesteia. Sf. Ștefan este, dincolo de o mare

sărbătoare și o referință privind situația temporală a subiectului piesei **Omorul în catedrală**.

Piesa detașează două grupuri de personaje: unul este reprezentat de Corul femeilor și preoții din catedrală, toți în așteptarea plină de speranță dar și de teamă a reîntoarcerii episcopului, celălalt, de către Puterea laică (denumiți Ispititorii, ei fiind emisarii curții regale). Între cele două grupuri, Thomas Becket face figura unuia care își cunoaște deja drumul. Nici speranța, nici ispita nu-l pot întoarce, nu-l pot pune în situația de a opta. Tragismul personajului este, dintr-un punct de vedere, reprezentat tocmai de refuzul unei drame a opțiunii. Pe de altă parte, episcopul este și un clarvăzător, din stirpea rară a acelora pentru care ochiul deschis înlăuntru prin credință este adevărata lumină, iar nu aceea a simțului. Înainte de exil, Becket fusese episcop de Canterbury dar și Cancelar numit de Rege. Cu alte cuvinte, două săbii în aceeași teacă: puterea lumească și aceea a credinței îngemănate într-o singură ființă. Despărțirea de Rege – despre care criticii piesei au comentat îndelung că nu oferă prea multe motivații – s-a produs, spune Istoria, în momentul în care disputa între jurisdicția laică a Regelui și a Baronilor era concurată serios de aceea a Bisericii. Acțiunea lui Becket primejduia serios privilegiile prin aducerea la un numitor comun (ceea ce mai târziu va fi în Anglia **common law**, o lege comună pentru întreg

teritoriul) a acțiunii juridice, a puterii judecătorești. Becket revine în Anglia încarnând un model al autorității spirituale a Bisericii și un mod al umilinței de nesuportat pentru adversarii săi.

În spectacolul lui Măniuțiu, din această perspectivă, surpriza vine de la început: interpretul rolului principal, Marcel Iureș apare și rămâne în scenă câteva zeci de minute cu fața acoperită de o pânză neagră. Corul deplânge îndelung starea de suspans creată de absența lungă a episcopului. „Roata” nu se mai mișcă. Ea se va rostogoli acum, dar într-un singur sens: al martiriului. Desprinderea din Cor a unei femei mute, pe care credința o va înzestra la final cu darul vorbirii – un rol în care Oana Ștefănescu este impresionantă –, construiește un pandant foarte interesant pentru evoluția lui Becket. Martor și oglindă, personajul acesta e o cutie de rezonanță pentru gândirea lui Becket. Marcel Iureș dezvoltă în scenă o seducție a renunțării extrem de elocventă prin mijloacele teatrale folosite. Actorul nu oferă o retorică a martirajului prin personajul său; este mai mult atras de combinația internă teribilă care îi influențează și pe ceilalți. Credința sa, afișată nestrămutat, în forța spirituală a bisericii lui Dumnezeu îl conduce fără opreliște spre reiterarea suferinței Mântuitorului. Moartea sa, prin asasinat, este semnul izbăvirii, nu a sa, cât a celorlalți.

Desigur, în acest spectacol se conservă câteva lucruri importante din **Richard III** atât la nivelul concepției regizorale (dublarea eroului) cât și la acela al lumii fizice. Scenografia Doinei Levinga (ale cărei costume „comentează” istoria lui Becket păstrând opoziția fundamentală a două lumi, muzica lui Iosif Herta menținând un **An barbar** (detectabil și în creația anterioară din **Săptămâna luminată**, alt spectacol al lui Măniuțiu unde credința este atestată de crimă), evoluțiile unor actori precum Radu Amzulescu sau Marius Bodochi și Dorin Andone concretizează un demers teatral ce aduce în prim plan, într-un mod remarcabil, o relație de cert interes astăzi la noi.

lumea literară

DE VEGHE-N LANUL DE HÂRTIE

● La Reședința ambasadorului Republicii Arabe Egipt a fost lansat ultimul volum al revistei **Secolul 20** (nr. 361, 362, 363) 1995. Au ținut alocuțiuni dr. Khaled Mahmoud El-Komy, ambasadorul Republicii Arabe Egipt la București, Alina Ledeanu, directoarea Fundației culturale Secolul 20, Claudiu Baci, redactor la revista **Secolul 20**, îngrijitorul numărului consacrat artei Egiptului, Pierre den Baas, ambasador, reprezentantul în România al domnului Boutros Boutros Ghali, prof. dr. Nadia Anghelescu, reputat orientalist, directoarea Centrului de Studii Arabe al Universității București. Scriitori și oameni din domeniul culturii au apreciat cum se cuvine primirea făcută.

● Săptămâna trecută, mai exact, joi 2 noiembrie, **Creanga de coral** a lui Dan Cojocaru a fost comentată de Doina Uricaru și Valentin Silvestru la librăria Sadoveanu. Adus fără sacrificii, vinul a ridicat tonusul participanților și doritorilor de autografe.

● Înființată de curând, **Fundația Culturală Dunart** și-a invitat prietenii la o conferință de presă și un cocktail, desfășurate în sediul Uniunii Scriitorilor din România, Casa Monteorul. Nu au lipsit întrebările provocatoare și răspunsurile pe măsura acestora.

● Eram foarte îngrijorați de dispariția lui Petre Stoica (Perestroica) din revistele noastre literare. Vorbele ca și traducerile sale erau publicate săptămânal și de **Luceafărul**. Iată, ne-am revenit

când l-am descoperit în paginile suplimentului literar al cotidianului **Realitatea bănețeană**. Traduce, cu aceeași eleganță, făcându-ne să-i regretăm plecarea la țară, undeva, prin Banat. Poate va reveni în apropierea noastră cât mai repede.

● O întrebare șturlubatică lansează revista „Dilema” pe mai multe unde și paragrafe: **Iară n-avem roman?** Răspund, cum bine se inserează pe prima pagină de veghe în lanul de hârtie, printre alții, Nicolae Manolescu, George Pruteanu, Tania Radu, Nicolae Breban, George Bălăiță, Constantin Toiu, Stelian Tănase, Ștefan Agopian, Alexandru George, Carmen Matei Mușat, H.R. Patapievic, Gabriela Adameșteanu, Mircea Cărtărescu. Multe puncte de vedere sunt discutabile, destule cu cântec, dar noi, deocamdată, decupăm un paragraf, semnat Eugen Ionescu, anul 1934, privind problema debutului. „În realitate, o carte nu este scrisă de un om. Ea este scrisă de o epocă și dictată unui om care fraudează, care fură expresivitatea unei epoci întregi și o trage pe singura lui spuză. Îi aparține individului numai greșeala, numai scrisul prost. Tot ceea ce este mare, expresiv, semnificativ în operă nu îi aparține individului. Din punct de vedere estetic, de altfel, epoca are o singură valoare, neclasabilă, incommensurabilă, a expresivității ei. Se exprimă ea însăși pe ea însăși prin instrumentul inconștient al unui individ care a acceptat să i se dicteze”. Oare?

BIBLIOTECA NOASTRĂ

- 1) **Întâlnirea scriitorilor români din întreaga lume** (Laurențiu Ulici, Marius Tupan, Ioan Es Pop), eseuri, interviuri, opinii, Fundația Luceafărul, preț neprecizat.
- 2) **Enciclopedia partidelor politice din România, 1962-1994** (Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu) eseuri, Ed. Mediaprint, 14900 lei.
- 3) **Îngeri indeciși** (Ion Roșioru), proză, Ed. Europolis, 2884 lei.
- 4) **Creanga de coral** (Dan Cojocaru), proză, Ed. Du Style, preț neprecizat.
- 5) **Cântecul reîntregirii** (Gheorghe Păcurar), versuri, Ed. Tipomur, 2000 lei.
- 6) **Fratele meu, străinul** (Adrian Alui Gheorghe), versuri, Ed. Timpul, 1600 lei.
- 7) **Caietele de la Durău** (colectiv), versuri și proză, Ed. Timpul, 1500 lei.
- 8) **Magia pietrei** (Bianca Marcovici), versuri, Ed. Cercul Cultural Petah Tikve, preț neprecizat.

CHEF ORFF-IC LA LUMINA LUNII

de GRETE TARTLER

În încheierea Săptămânii Culturii Germane am ascultat, pentru prima oară în România, la Sala Radio, basmul muzical „Luna” de Carl Orff. Operă în concert – de fapt o mică povestire concertantă, cu generoasă partitură nu numai pentru cântăreți, cor și orchestră, ci și pentru actori (care vorbesc și „se ceartă” într-un voios dialect bavarez!). Farmecul „Lunii” nu stă numai în specificile ritmuri orffiene – cele care au făcut atât de populare poemele mănăstirești „Carmina Burana” – ci și în simpaticul text, scris de însuși Orff după un basm de Grimm – adevărată parabolă (care beneficiază și de o excelentă traducere, a Ioanei Crăciun). Actorii sunt pe de-o parte țărani, târgoveți, hoți, primari, schelete, suflete – „oameni care chefuiesc la cărciumă și lasă să li se fure luna, oameni care se bucură de luna furată și care îngroapă morții, un bătrân pe care îl cheamă Petru și care ține ordine în ceruri”, de alta – luna, cerul, pământul. Un amestec esc de viață și de moarte, tratat în stil „reformist”, cu luteran-filosofică ironie față de spaimele lumii de dincolo.

Povestea este simplă și plină de haz: într-o țară întunecată din facere (facerea lumii), patru

flăcăi, care „fuseseră în străinătate” și descoperiseră existența lunii – dotată zilnic de primar cu ulei și curățată ca o lampă „ca să ardă cu flacăra vie” – este adus acest nou mijloc de iluminare (flăcâii o fură găsinde de cuvîntă că „le-ar trebui și lor acasă”). Ca tot țăranul, noii posesori ai lunii se îngrozesc de scumpa „întreținere” pe care trebuie să o plătească – un groș pe săptămână! La urma urmei, la ce folosește? Păi, să lumineze (cât de cât), e bună și contra hoților, dar mai ales ca să se plimbe Hans cu Grete și să-i facă la lumina lunii jurăminte „pe care numai Grete le crede”. Însă pentru atâta lucru să dea un groș pe săptămână? Oricum, luna înveselea atmosfera, arăta bine, atârnată de un stejar înalt!

Ca în orice lucrare muzicală bine gândită, după allegro urmează un moment dramatic, aici – hrănit din romantismul german – sunetul implacabil al ceasului morții: „Fiecare va fi prins cândva în plasa morții, nimeni nu i se poate opune./ Precum vinul pe gâtlej/ așa ne curge timpul prin oase...” Prin urmare și flăcâii-hoți, deveniți moșnegi, cer să li se pună în sicrie proprietatea personală: luna. Primarul o hărățește cu o foarfecă de grădinărie și, sfert cu

sfert, ea coboară sub pământ (muzica urmând și ea această graduală „stingere”). Dacă pământeni aveau să se trezească, îngroziți, fără astrul nopții, în schimb morții se aflau în fața unei noi vieți: „nu vrem să stăm întinși în sicrie,/ vrem să ne distrăm din nou,/ vrem să tragem la măsă, să mergem la curve, să ne îmbătăm/ și, de-i posibil, să ne înșelăm nevestele”. Luna e bună de jucat zaruri, cărți și popice. „Gata, s-a terminat cu sforăitul/ ...într-un palat al plăcerii/ vom transforma neagra criptă”. Dar cum ar fi în rostul lucrurilor benchetuiala subpământeană? Faptul că „totul se petrece ca în viața adevărată,/ nimănui nu i se iartă nimic,/ fiecare trișează la joc/ nimeni nu-și atinge astfel scopul” transformă rostul odihnei de după moarte într-o agitație și într-un nesfârșit scandal, pe care sfântul Petru nu le poate suporta.

Prefăcându-se, diplomatic, încântat de chefurile thanatice – „tare bine te mai poți simți aici/ jucând jocuri de noroc și trăgând la măsă!” – reușește să îmbete petrecărețele schelete și să subtilizeze din nou luna pentru pământeni. Rostul morții este liniștea, concluzionează Orff – și ultimele acorduri rează, în acorduri majore, ordinea tonalității și a lumii.

O contribuție specială în realizarea acestui concert au avut-o – alături de tenorii Markus Brutscher și Anton Rosner, bașii Peter Lika (Petru) și Johannes Schmidt, baritonii Ion Tibrea și Otto Katzmayr, câțiva actori germani, orchestra Națională Radio (dirijor – strălucit, ca de obicei, Horia Andreescu), corul radiodifuziunii Române (dirijor: Aurel Grigoraș) și corul de copii al școlii germane din București (dirijor: Reinhard Pleil). Poate și din acest ultim motiv, interpretarea a avut o prospețime și o receptare entuziastă care nu vor fi uitate ușor.

istoria unei priviri

urmare din pagina 16

6. T.O. Bobe – SPIRALA. Subtitrat oarecum parodic „film artistic”, basmul acesta pare a fi proiectul unui solitar influențat de feericii ludici Dimov și Brumar (cum apreciază și prefațatorul) dar și – poate, fără s-o știe – de Daniel Bănuțescu, cel din faza diafană și burlescă a primelor poeme-n proză (Ceramistul ș.c.l., nepublicate încă): „Pun de-o cafea e o artă să-ți aștepti femeia în fața aragazului ghicindu-i drumurile în zăul care încă n-a fiert cum uite i se lipește dresul de pulpa recent dată cum întinde fardul și strânge fotografiile vâni de pe covor cum stă în mijlocul camerei cu pantofii într-o mână cu o țigară în cealaltă...” În fond, un jurnal oniric, înșesat de aluzii culturale numite (precum Jocul lui Mihai Ursachi, după o idee de Borges) sau nu, a cărui șansă rezidă în faptul că își conține neostentativ propria parabolă, aceea a jocului – ca un dans – cu memoria, cu codul genetic, cu propria dublă spirală ADN: „Nu există decât o limită, și ei, aruncându-și unul altuia ocheade prin plasa fileului, nu fac decât să o mute de colo colo, având impresia că jucătorii se deplasează, dar jocul acesta e mult mai crud decât altele și nimeni nu-i știe regulile și nu poți întinde mâna sau măcar un deget prin rețeaua de ochiuri fără ca imediat să fii tras dincolo”.

... Puține antologii de debut au reușit să propună un număr atât de mare de individualități, de personalități distincte precum acest *Tablou de familie*. Cei 6 tineri scriitori, cu carură de profesioniști, reprezintă cel mai eficient desant (100% reușită) din întreaga istorie recentă a literaturii române și n-au a se teme, acum, decât de propria lor abilitate textualizantă. Eu pariez însă pe ei ca pe valori sigure la bursa post-modernismului autohton și văd în Sorin Gherguț, Svetlana Cârsteian, Răzvan Rădulescu, Cezar Paul-Bădescu, T.C. Bobe și Mihai Ignat șansa reabilitării acestui filon secătuit temporar de inutile dezbateri teoretizante.

plastica

TAPISERIA LA RĂSCRUCE

de CORNELIU ANTIM

Departea de a-și epuiza mijloacele și de a lunea în desuetudine, așa cum au anunțat unii prooroci ai esteticii contemporane, arta tapiseriei se regăsește pe sine în accepțiuni mereu surprinzătoare și practic ineputabile. Bienalele internaționale de la Lausanne, acolo unde în a doua jumătate a acestui secol s-au reunit cele mai diverse tendințe și forțe ale tapiseriei mondiale, ilustrează, mai cu seamă după 1980, o extraordinară extindere a acestei arte spre teritoriile învecinate într-un efort de depășire a propriilor limite, epuizate de precaritatea mijloacelor tradiționale. Ca artă a ambientului, tapiseria nu își anulează menirea inițială, dar își îmbogățește repertoriul expresiv, își reconstruiește procustiana bidimensionalitate, apelează cu îndrăzneală și la alte materiale decât cele ce au consacrat-o în istoria civilizației și, mai mult decât atât, își lărgeste domeniile de adresabilitate.

O asemenea demonstrație ne-a fost oferită în luna octombrie de expoziția artistei budapestane Ritta Hager, personalitate cunoscută în lumea artelor ambientale contemporane ca promotoare a unor tendințe novatoare, nu neapărat revoluționare, dar care se disting prin amploarea căutărilor neconvenționale și prin introducerea în arsenalul de mijloace de expresie ale acestei arte a unor materiale și instrumente noi. Dar, mai presus de toate, Ritta Hager încearcă să ne convingă că, fără a renunța la atributele tradiționale ale tapiseriei, o importanță deosebită o are în zilele noastre înnoirea viziunii plastice. Apropierea pe care o face de pictură, spre exemplu, este una de natură să incite la meditație. „Artista s-a supus unui anevoios travaliu, apelând în câmpurile sale textile la virtuțile expresiei cromatice. O poetică născută din adânci elaborații metamorfice, cu tentă pronunțată metafizică și oarecum abstractă, a permis artistei performanțe mai mult decât

notabile în realizarea unor esuri plastice construite pe baza unui simbolism auster, dar de o mare densitate expresivă. „Genezele” sale, filtrate prin rafinate game de tonuri grave, în structuri de relaie care sporesc efectele de lumină în masa materiei textile, inspiră privitorul la un cordial și tensionat lăuntric dialog vizual, încărcat de nebanuite sonorități, ca de coral bachian.

Într-o altă viziune, artista se dezlănțuie pur și simplu în ingenioase jocuri miniaturale, în care forma are un rol decisiv, dar și sugestivitatea deconcertantă a materialelor pe care le introduce în ecuația plastică: sârmă, lemn, piatră, argilă, sticlă, carton... O mixtură din care răsar în fața ochilor noștri uimiți, universuri fabuloase și intimidante totodată, imediat însușite de privitor ca alternative ale uniformizantei rigori cotidiene. Aici, resursele de fantezie și de rafinament ludic ale artei ating virtuozitatea și prin concentrarea extremă a expresiei plastice, care nu se vrea nicidecum un simplu artifex simbolic, ci un consistent semnal emoțional, senzual, ideatic, poetic în ultimă instanță.

Pe o vultură în care caracteristicile tradiționale ale tapiseriei și broderiei sunt încă vizibile, artista propune, printr-o nouă sintaxă și viziune compozițională, mult mai complex articulată în spațiu, un traseu posibil a ceea ce ar putea fi tapiseria aulelor publice ale viitorului.

Aici, creația artistei intră în conjuncție cu avangarda arhitecturală, cu principiile ambientalismului și urbanismului secolului XXI, fără a abandona cu totul structurile și virtuțile decorativismului epocilor anterioare, care dau consistență și parfum spiritual construcțiilor sale textile tridimensionale și monumentale.

Ritta Hager este un reper semnificativ al răscrucii stilistice care se conturează tot mai pregnant în orizontul acestui final de secol.

Umberto Eco

Romancier, dramaturg, filosof, animator cultural, moralist, editor... Diderot poate fi definit, probabil, cu toate aceste calificative și cu încă multe altele. Despre el s-ar putea spune inclusiv că a fost un autentic „adept al rațiunii“, așa cum remarcă Eco în strălucitorul său prolog la DIDEROT, de P.N. Furbank. În această convorbire imaginară, Eco deșiră măștile cu care timpul l-a învăluit pe cel care, cu ENCICLOPEDIA sa, a revoluționat Istoria Umanității.

ECO: Domnule Diderot, cum să vă prezint în fața publicului? Ca filosof? Ca romancier, dramaturg, animator cultural, moralist, editor?

DIDEROT: Cu toate aceste definiții în același timp, dacă dorești. Sau numai ca filosof. După câte știu, numai după moartea mea cuvântul acesta a căpătat o conotație academică și specializată. În secolul XVIII, el era un cuvânt foarte general. Mă gândesc la prietenul meu Voltaire. Cum l-ai defini dumneata? Poet, dramaturg, lexicograf, moralist? A fost un filosof, un scormonitor al adevărului, un „adept al rațiunii“.

ECO: „Adept al rațiunii“. Frumoasă definiție. În fond este adevărat că toți iluminiștii au profesat toate aceste îndeletniciri, fiind în același timp inteligențe versatile, vorace și dispuse a azvârli lumina criticii asupra tuturor misterelor, fie că erau autentice sau presupuse. Dar dintre toți acești iluminiști, domnule Diderot, dumneata ai fost cel mai versatil. Să fim înțeleși: în prezent d'Alambert, Montesquieu, Helvetius etc. ar obține ușor un post universitar, în timp ce dumneata ai întâmpina adversități. /Eu v-aș defini... nu știu, gazetar, poligraf, eseist. Însă, permite-mi să reflectez o clipă! Dumneata ești în stare să scrii un roman original ca «Zorzoanele indiscrete», un roman psihologic și anticlerical, ca «Religioasa», sau opusculă ce îmbrățișează teme de la matematici până la teologie, o lucrare teatrală critică despre artă și, mai ales, de douăzeci și cinci de ani conduceți și duceți la bun sfârșit «ENCICLOPEDIA», acest dicționar bogat în argumente al științelor, al artelor și meseriilor, vreo trezeci de volume mari care cuprind toate cunoștințele umane, una din minunile lumii moderne, comparabilă piramidelor Egiptului, Divinei Comedii, Capelei Sixtine, descoperirii Americii; o operă care a revoluționat modul de a gândi al propriei dumitale epoci și al secolelor următoare, și care este considerat o motivație premonitorie a revoluției franceze... Și chiar dacă nu ar fi fost scrisă întreagă de dumneata, este de netăgăduit faptul că opera poartă amprenta dumitale, prin amplexarea preocupărilor, prin luciditatea comentariilor critice, inclusiv prin defectele dumitale, prin eclectismul dumitale, prin lenevia teoretică care transpare în multe articole... Pe scurt: Cine ești dumneata, domnule Diderot?

DIDEROT: Cine sunt eu? Uneori mi-am pus și eu această întrebare, mai ales în lungile ore de răgaz de care am beneficiat în închisoarea din Vincennes...

ECO: Acolo unde ai fost arestat...

DIDEROT: Pentru faptul că am scris un foileton, «Scrisoare cu privire la orbi, pentru uzul celor care văd», foileton asupra căruia a căzut acuzația de „scepticism și senzualism asemănătoare materialismului...“

ECO: Ceva tipic personalității dumitale. Dacă nu mă înșel, dumneata ai profitat de experiența unui orb care își recuperase vederea, pentru a elabora un discurs plin de aforisme,

DE VORBĂ CU DIDEROT

comentarii strălucite, observații științifice ascuțite și incursiuni filosofice de mare performanță, care, până la urmă, v-a făcut să câștigați faimă de ateu, de contestatar, de individ periculos pentru Statul francez...

DIDEROT: N-am fost niciodată ateu. Lumea este un imens animal viu și Dumnezeu este sufletul acestuia; am scris odată că Dumnezeu este ca un păianjen a cărui pânză este lumea; și că prin firele ei el percepe, în feluri diferite, după distanță, tot ce intră în contact cu pânza. Și am spus că toate elementele universului sunt dotate cu sensibilitate.

ECO: Însă raționalismul și dorința dumitale de a trece totul prin sита considerațiilor critice au fost suspecte de ateism. Sau nu?

DIDEROT: Păi nu, și dumneata știi asta, însă o spui ca să mă provocai să-ți spun mai multe. Credeam în adevărul pasiunilor mai mult decât contemporanii mei și acest univers l-am plâsmuit în cărțile mele. Dacă păianjenul divin lucrează pe pânza lumii, dacă omul se află în contact direct cu pânza în chestiune iar în el influențează nu Dumnezeu, ci natura, adică instinctele și pasiunile? Culmea smintelii constă în a se imagina extincția pasiunilor. Niciodată nu mi s-a întâmplat lucrul acesta. Proiect genial este cel al cucernicului care se chinuie pentru a nu dori nimic, pentru a nu iubi nimic, pentru a nu simți nimic, și dacă totuși îl obține, el va fi un monstru.

ECO: Știu, domnule Diderot; nici măcar în viața dumitale particulară nu ai spus nu pasiunilor.

DIDEROT: Te rog, să nu intrăm în intimități.

ECO: Bine, însă intimitățile servesc pentru a profila personajul și pentru ca publicul actual să înțeleagă de ce dumneata, unul din campionii raționalismului iluminat, ai fost între altele un precursor al sensibilității romantice; Goethe vă admira și... Tocmai de aceea dumneata ne pari nouă enigmatic și complex. De ce, dacă nu «ENCICLOPEDIA», de ce această încercare rațională, perfectă ca un templu clasic, de a face ordine în Univers? Permite-mi să te întreb încă o dată, domnule Diderot: cine ești dumneata?

DIDEROT: Să spunem că sunt un animator în câmpul industriei culturale.

ECO: O definiție foarte modernă. Ai dori să te explici?

DIDEROT: Desigur. În secolul meu, și încă de acum o sută de ani, figura omului de cultură, poet, pictor sau filosof, în serviciul unui principe, și menit răgazului creator mulțumită vreunui mecena generos, și în aparență în

situația de a răspunde numai față de sine însuși, cu toate că în fond era obligat să placă celui care îl plătea, această figură, zic, deja nu mai putea dăinui. Exista deja un public burghez, de meșteșugari, profesioniști, mici proprietari, comercianți, un public care știa să citească, care cumpăra cărți, care alimenta o piață editoria, iar față de toți aceștia scriitorii trebuiau să răspundă. În epoca mea scriitorul spunea tot ceea ce se poate face, și o spunea încrezător, unui public, că toate acestea vor fi duse la îndeplinire. Dumneata ai spus că «ENCICLOPEDIA» a condus la revoluția franceză. Nu știu dacă este așa, dar este de netăgăduit că prin acest opus s-a spus miilor de cititori: „Iată aici lumea în care trăiți, nu cea a fabulelor teologice, ci aceea de toate zilele, și iată aici instrumentele conceptuale și materiale cu care omul transformă această lume.“

ECO: Ar trebui să revenim așadar la «ENCICLOPEDIA», pentru că mi se pare că este cheia întregii probleme. Cum ai ajuns dumneata ca să spunem așa, pe câmpul de activitate enciclopediilor?

DIDEROT: M-am născut în sânul unei familii modeste. Tatăl meu făcea cuțite. Am fost nevoit să-mi câștig existența așa cum puteam. Am fost funcționar la un procurist, preceptor și, mai ales, traducător. O traiectorie tipică în industria culturală. Și ca traducător am fost contractat în 1746 de editorul Le Breton, care traducea în franceză o enciclopedie engleză, „Cyclopaedia for Universal Dictionary of Arts and Sciences“, de Chambers. D'Alambert lucra pentru partea matematică. Și astfel, încetul cu încetul, discutând despre toate împreună cu ei, se născu proiectul unei lucrări noi, distincte, mai ambițioase. O comandă editorială, bineînțeles, însă și ceva în plus, o trasare științifică și critică a întregii cunoștințe tradiționale. În Prospect se spunea „a analiza totul, a verifica totul fără excepție și nici rezerve“.

ECO: A verifica ce?

DIDEROT: Bine, pentru a fi scurt, concepția medievală a universului. Căci în răstimp au existat Descartes, Galileu și Newton și nu au servit totuși prea mult. Amintește-ți cum era Franța de atunci: un imperiu feudal, o imensă piramidă de putere organizată după ierarhii rigide, și un pumn de aristocrați care guvernau proprietatea pământului împreună cu clerul, o a treia stare care era deja scheletul economic al națiunii, dar care era lipsită de putere, pentru a nu mai vorbi și de săraci, de mărginași, care nu aveau nici o fizionomie civilă. Această structură

politică se menținea într-o structură a cunoașterii, mă refer la cea oficială, care nu promise încă lovitură revoluției științifice datorate lui Galileu sau empirismului englez. Era un sistem al universului unde, în ierarhia inamovibilă a ființelor, specia umană avea locul de subaltern, periferic, dominat de logica de fier a esențelor. Astfel stând lucrurile, dicționarul nostru a dorit să-i redăruiască ființei umane propria ei demnitate. Această existență devine importantă și pentru celelalte ființe. Dacă se elimină omul de pe fața pământului, spectacolul naturii amuțește. Era vorba așadar de a reintroduce în universul cunoașterii specia umană conferindu-i, în opera noastră, rolul pe care îl reprezintă în univers, anume cel de protagonist.

ECO: Și dumneata spui că de acest potențial exploziv nimeni nu și-a dat imediat seama?

DIDEROT: Ce să-și dea seama!? Asta este ceea ce am scris foarte limpede într-unul din articolele din «ENCICLOPEDIA», că oamenii care s-au străduit ca să ne facă să credem că eram fericiți, primiră mai multe elogi decât cei care au reușit să ne facă fericiți cu adevărat. Era limpede că eroii din cartea noastră erau cei care dăraceau lăna, constructorii de diguri, culegătorii de bumbac și nu cei care vorbeau despre infinit, despre supranatural, despre transcendental. Însă aici este locul de unde izvorăsc unele dintre aspectele curioase ale întregii întreprinderi...

ECO: Care?

DIDEROT: Că nu se poate spune că puterea s-ar fi opus inițiativei noastre. Puterea... ce poate însemna asta? La fel ca în orice epocă istorică, puterea era încarnată de o clasă conservatoare care avea tendința să lase lucrurile așa cum se aflau, însă, în același timp, ea reprezentată de elemente dinamice care bănuiau că viitorul economic al Franței se afla în dezvoltarea tehnică. Pentru aceștia «ENCICLOPEDIA» era o întreprindere ce trebuia sprijinită.

ECO: Îmi spuneai că dumneata ai zămislit o revoluție cu ajutorul puterii?

DIDEROT: Eu nu spun că aș fi fost un revoluționar în sensul actual, așa cum nici revoluția franceză nu a fost o revoluție așa cum se înțelege în zilele de astăzi. A fost o revoluție pusă în practică de clasa burgheză. Și cine altcineva trebuia să facă revoluția decât clasa cea mai tânără, mai proaspătă, mai incoruptibilă în raport cu vechile structuri ale Statului? «ENCICLOPEDIA» a fost îndreptarul

revoluționar al burgheziei revoluționare, dacă îți place dumitale așa. A fost o carte eliberatoare a spiritului pentru muncitorii salariați, a căror eliberare nu putea începe decât prin eliberarea energiilor burgheze. Astfel, «ENCICLOPEDIA» glorifica munca anonimă a țesătorilor care însă era finanțată de o clasă de întreprinzători de tip nou care vor scoate profit din munca anonimilor, construind industria modernă și exploatând pe aceeași țesători. Dumneata poți concepe un alt drum? Ce altceva puteam face?

ECO: Dar grupurile cele mai reacționare, cele care te-au pus pe dumneata după gratii?

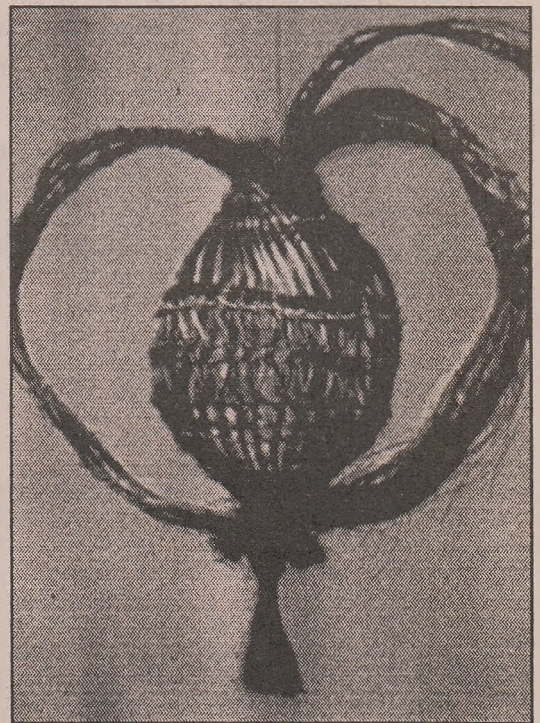
DIDEROT: Erau cele mai periculoase, fără nici o îndoială, însă și cele mai lesne de a fi mințite. Ne distram mult. Trimiteam articolele de biologie la cenzorul specializat în teologie și articolele de morală cenzorului expert în matematici. Apoi în 1762, cu expulzarea iezuiților din Franța, s-a schimbat decorul și am putut accelera procedurile. Așa cum este logic, mulți s-au speriat de dimensiunile proiectului. Până și Voltaire a dezertat, iar multe nume celebre nu au redactat decât un număr redus de articole. Bastilia îi speria pe toți. Însă «ENCICLOPEDIA» nu avea de ce să fie o defilare a unor mari figuri. Cele mai bune articole au fost redactate de personaje de categoria a doua, și aproape toate aceste texte au fost revăzute de mine, pe unele le-au cenzurat înșiși editorii, și nu a existat altă soluție decât de a le accepta pentru că opera se afla deja la tipografie. Rezultatul a fost un talmeș-balmeș eclectic, inegal, afectat prin bună înțelegere, nu o neg. Însă s-au publicat patru mii de exemplare din prima ediție (nu uita dumneata că avea un format excelent) care au circulat prin toate părțile. Nu îți cer așadar să apreciezi mijloacele de care m-am servit, ci să apreciezi rezultatele.

ECO: Multe metode, plus multe sacrificii?

DIDEROT: Multe și nu-mi pare rău. Trebuie subliniat că unele au fost înțelese de la sine. Când m-au băgat la închisoare, de exemplu. Știi dumneata cine m-a scos?

ECO: Cine?

DIDEROT: Editorii, cu ajutorul guvernului. «ENCICLOPEDIA» era o afacere economică de mare amploare. Un beneficiu de cincizeci la sută pentru editori, câștiguri de felul acesta nu oferise niciodată comerțul cu Indiile, cu miile de muncitori angajați pentru douăzeci de ani. Era o afacere de Stat la care contribuiau și librării olandeze, care stricau piața. Și eu eram unicul care mă aflam în situația de a înțelege

ceea ce se petrece în acel haos de schițe, manuscrise și probe tipografice. M-au scos din închisoare cu toate că atacasem moravurile și religia. Și cine crezi că m-au scos? Cei care mă băgară acolo. Dumneata știi foarte bine, economia franceză nu-și putea permite în epoca aceea imprudențe.

ECO: Așadar, «ENCICLOPEDIA» a fost dusă la bun sfârșit cu ajutorul dușmanilor dumitale.

DIDEROT: Care în mod obiectiv trebuiau să fie prietenii mei. Când, după apariția primelor două volume, izbucni scandalul politic-religios-filosofic, consiliul regelui decretă interzicerea operei din următorul motiv: „S-au introdus maxime cu tendința să distrugă autoritatea regală, să răspândească spiritul de independență și revoltă, și cu termeni obscuri și echivoci să semene semințele erorii, ale corupției moravurilor și ale ateismului.“ Cenzorul cel mare, Malherbe, ordonă să mi se cerceteze locuința pentru a mi se confisca materialul volumelor următoare; însă el m-a făcut atent în prealabil și s-a oferit să ascundă manuscrisele în propria lui casă, ca să nu se piardă. Ceva de necrezut, nu-i așa? Chiar și madam de Pompadour a intervenit, pe lângă Rege, ca să continui publicarea!

ECO: Bine, bine! Erau imbecili? Sau erau iluminiști fără voie?

DIDEROT: Nici una, nici alta. Erau bărbați și femei ai epocii lor, și ei își trăiau contradicțiile unei societăți feudale ce se transforma în structură industrială. Eu aveam o misiune și poate că aici se află singurul meu merit: trebuia să joc cărțile contradicțiilor. Drumurile eliberării sunt nesfârșite.

ECO: Sau poate că dumneata, teribilul personaj subversiv, ai fost un om al puterii?

DIDEROT: Un agent al industriei culturale. Am trăit în mijlocul puterii, căci a te menține afară îmi servea pentru a-mi alina conștiința. Dacă vrei dumneata să-mi găsești merite, îți spun că am fost cel dintâi intelectual care a înțeles noua structură a puterii, structură de care orice intelectual trebuie să țină seama.

ECO: Dumneata te definești, nu te judeci. Cum te-ai judeca?

DIDEROT: Nu mă definesc pe mine însumi; definesc «ENCICLOPEDIA». Privește-o, o ai în fața dumitale, pe biroul acesta. Nu mai sta de vorbă cu mine. Vorbește cu paginile ei.

BRANIMIR MARJANOVIC face parte din tânăra generație de scriitori din Bosnia-Herțegovina; fără a avea o operă constituită, aparține acelor scriitori care, fără să patetizeze drama prin care trece patria sa, reușește, într-o epică foarte lapidară să redea, voit detașat și ironic, felul în care își trăiesc tinerii prezentul atroce în fosta Iugoslavie. Printre ruine, cadavre și

branimir

marjanovic

împușcături scriu – „scriu pe plastic pentru că doar munții de gunoaii cresc aici bibliotecile sunt devastate.“ (Dragosla Dedovic).

O demonstrație a unei generații de scriitori care se înverșunează să scrie, să trăiască și să supraviețuiască în infernul războiului sau al exilului.

N. I.

Rahat! Azi nu ești în formă, spuse el. Jela îi ținea o oglindă mare italienească, într-o ramă grea de alamă, în spatele capului. În partea de jos a oglinzii era o plăcuță pe care scria „Premiul I pentru tunsori de bărbați“, apoi Milano și data. Cu un an înainte de război. Întoarse încet capul. Se strâmbă. Trase cu două degete de o șuviță mai lungă, de parcă ar fi atins ceva murdar. Ea îi urmărea privirea în oglindă. Tocmai când voia să spună ceva s-a auzit împușcătura. Și de cum s-a stins, urmară alte trei, patru noi. Sări de pe scaun și se repezi afară.

„E cam acru azi“, spuse fonfăita de Jela. Nimeni nu-i răspunse. Pufni în ciudată. „Cel puțin de două ori pe an îi sare țandăra, ca acum. Orice ai face, tot nu e bine.“ Din nou nu-i răspunse nimeni. Înainte de război l-am văzut mai des, pe aici, pe la noi. Știam doar că e prototipul adolescentului care vrea cu orice preț să fie modern. Avea totdeauna o tunsoare după ultimul răcnet. Toți îl imitau și asta îi plăcea.

Seara se plimba pe Corso și a doua zi se și îngrămădeau în saloanele din oraș să ceară o freză ca a lui. După începerea războiului se vorbea mai mult despre el. Făcea afaceri cu benzină, cu făină, detergenți etc. Era suficient să fie o marfă care se găsea mai greu, că o și vindea la negru. În felul ăsta se ținea pe linia de plutire. El încasa datoriile. Era parcă făcut pentru asta. Înalt, bine legat, cu sprâncenele dese, aproape îmbinate, părea să fie trecut de 24 de ani.

Pe urmă i-a adunat pe Kruno, Mali, Balija și încă trei, patru tineri din localitate în jurul lui și treaba a devenit serioasă. Când s-a întors, răsfoiam o revistă italienească despre frizuri. Păși înăuntru liniștit de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Se așeză alături de mine. Freza lui se deranjase din cauză că fugise și o picătură mare de transpirație îi ședea în mijlocul frunții. „Și cum a fost azi noapte?“ începu el. Așteptasem întrebarea încă dinainte. El era învățat să aștepte. Îl amuza această nesiguranță, nu numai la el, și la alții. Ne privirăm în oglindă. În salon toți ne fixau.

„Neplăcut“, am spus.

„Doar atât?“ întrebă și-și ridică sprâncenele. E clar că nu se așteptase la un asemenea răspuns. În mintea lui asta echivala cu o umilință. Cine știe.

„A fost o confuzie. Eram gata să te omorâm. Și n-ai fi fost primul. Vreau să spun din neatenție.“

O vreme l-am întâlnit în fiecare zi. Era mereu însoțit de gașca lui. Toți purtau pantaloni de uniformă și T-shirturi albe ca zăpada. În loc de cizme cei mai noi pantofi de modă italienească. Și toți aveau MPis. Îmi aminteam de băieții de pe afișele de filme cu Silvester Stallone. Și toți aveau aceeași freză. Ca a lui.

Atunci, într-o bună zi, larma de afară m-a smuls din scaunul meu și m-a scos în stradă. Era același zgomot din stadioanele de fotbal, când o sută de oameni dintr-un rând se lasă cu toată greutatea pe cei din rândul din față și toți spun deodată „uch“.

La intrarea în clădirea primăriei l-am recunoscut în mulțime. Era mai înalt decât ceilalți cu un cap. În acel moment i-a luat viceprimarul arma din mână. L-a dezarmat în

FRUNZIȘ

fața tuturor. Zile în șir acest eveniment a constituit punctul de atracție al discuțiilor din oraș. Adolescenții erau entuziasmați. Idolul lor îi arătase puterii dinții, în plină zi. Pe urmă cei de la primărie l-au trimis pe unul la taică-su, un muncitor feroviar pensionat, ca să restituie arma automată. Acesta s-a executat. Războiul începuse deja.

Ca și alții avea și el un cartier general, unitatea lui. Avea mașini și la cartierul general atârna un steag. Un timp nu l-am mai văzut. Se spunea că lupta împreună cu oamenii lui undeva în munți, lângă Sarajevo și Visoko.

Era către sfârșitul lui iunie. În fața primăriei a oprit o coloană de mașini. Băieții lui au coborât și au început să tragă în clădire. Au tras și în secția de poliție. Cioburile de sticlă zburau în toate părțile și ei asaltară, ca niște teroriști bine exersați, în grupuri, clădirea. M-a întâlnit la masă. Mi s-a părut mai înalt și mai matur. Ars de soare. Nu arăta ca unul care vine din pădure. Era curat. Ras, avea o frizură nouă și ochelari – John Lennon.

„Mai ești aici?“ s-a mirat.

„Vrei s-auzi povestea noastră? Să-ți spun și ce-am împușcat azi?“ Tăcu doar câteva clipe.

„Nu ne dau arme. Cu pușcoacele nu ajungi departe în pădure.“ Ridică mâna cu arma automată. „Aici nu suntem la piață.“

Ședea pe scaunul din fața mea și vorbea. Se făcuse noapte și tot nu se oprea. Vocea îi era monotonă. Povestea de școală pe care nu o terminase și cum își visa să ajungă primul în indiferent ce domeniu. Așa se explicau și frezele lui mereu noi. Nu se plângea. Își căutase frizurile și frizerii la Milano, la München și Frankfurt, până și la Paris. Din aceste călătorii a adus stive de reviste noi pentru Jela. Nu mai puteam să stau, dar el continua să povestească. Jos, în fața clădirii, erau băieții lui, ca într-un film american de război, sprijiniți de roți și de capotele motoarelor. Așa le spunea.

„Ei așteaptă“, spuse el. „Sunt O.K.“

Deși se lăsase noaptea nu am aprins lumina. În birou era întuneric. Abia atunci și-a scos ochelarii. Mai târziu am văzut că avea ochii injectați.

„Vezi, la chestia asta suntem la fel și totuși diferiți“, spuse el.

„La ce?“ am întrebat.

„Ochii. Sunt injectați. Au sânge în ei. Ai tăi de la orașul ăsta ciuruit și ai mei de la atâta frunziș și de la cetnici. Și în somn îmi joacă frunzișul înaintea ochilor. Și în somn îl dau la o parte.“

Mă uitam la băieții lui care aștepta răbdători și el se uita la mine.

„La noapte plecăm“, spuse el la despărțire.

Era pe la mijlocul lui octombrie. Se făcuseră nevăzut. Masa de oameni înspăimântați care înghesuia în autobuzul spre Zagreb m-a luat cu ea. Era cu câțiva metri în fața mea. L-am recunoscut după frizură. A urcat pe prima treaptă și s-a întors spre mine. Stăteam un lăngă altul. De parcă ne-am fi văzut abia ieri, spus simplu:

„A devenit realmente respingător.“

„Ce?“ am întrebat.

„Chestia asta cu războiul.“

„Adică...?“

Nu a răspuns imediat, a rumegat ceva în minte și a spus tocmai când părăseam orașul:

„Germania.“

Mi-a explicat, nu suporta ca frunzișul să lovească permanent pe cap și pe față, să simtă pe spinare urma murdară a mușchiului care rămânea lipit de el, oridecâteori se sprijinea de fagii din Bosnia. Călătoream pe un drum cu pădure defundat, dar el era de acum în occident într-unul din saloanele lui. Își ținea ochii închiși. Simțea precis că îl privesc.

„Într-o zi, două, o Helga cu degete lungi să-mi netezească părul. Astea sunt totdeauna frumoase și tinere. Și poartă mereu fusti scurte.“

Pe urmă îmi povesti iar despre război, de parcă nici unul din noi n-am fi știut cum era. Nu mă deranja. La o simplă privire pe fereastra autobuzului, fiecare afla ce căuta. Pentru el orice copac strâmb și orice vâgăună era un semn de trebuia s-o șteargă. În halte beam bere și mâncam sandviciuri.

În anul acela, în Kotar a început să se răzgăndească devreme. În autobuz era frig. Îi striga șoferului din zece în zece minute:

„Dă drumul la căldură, șefule!“

Călătorii clănțăneau din dinți și râdeau. Început mai încet, apoi mai tare. Se amuzau cu acel „Dă drumul la căldură, șefule!“

„Și acum ce mai facem?“ mă întrebă înaintea de Zagreb. Era o provocare să ne continuăm drumul împreună. Am tăcut. Se dumiri curând.

„Nu înțeleg“, spuse și arătă spre geanta mea plină de cărți. Se scărpină după ureche și continua:

„De fapt, înțeleg. Fiecare ia cu el ce are.“

Arătă spre freza lui care rămăsese intactă chiar și după o zi întreagă de hurducătură în autobuz. Ne despărțirăm.

Într-o zi, după câteva luni, o cunoștință în împinse un ziar german sub ochi și-mi arătă titlul de pe ultima pagină. „Reglare de conturi în lumea interlopă din Iugoslavia?“, scria cu un semn mare de întrebare la urmă. Și cu caractere mai mici – identitatea victimei necunoscută. Dedesubt era o fotografie. Peste câteva zile mi-a căzut în mână ziarul nostru local din Zenica. Pe ultima pagină, din nou, poza lui. Privea cu ochii larg deschiși și cu o șuviță de păr trasă artistic în frunte. Ultima propozițiune din text era: „... căzut pentru apărarea patriei.“

În românește de
Nora Iug

TENEBRE VICTORIENE ȘI FICTIUNE

de VIRGIL LEFTER

Epoca victoriană nu a însemnat numai limpezimea de cleștar și rigiditatea moralității sau rigoarea teoriilor darwiniste. A existat, paralel, o zonă de umbră, acea lume a duhurilor și spiritismului, a lui Jack Spintecătorul sau a pescuitorilor de cadavre din amisa („Prietenul nostru comun“ de Charles Dickens), lume tenebroasă și obscură, în sfera tenei, printr-o tainică dialectică, iraționalul a înflorit și a prosperat în subteran. Fascinat de ceea ce se petrecea în care, ades, a călătorit cu dezinvoltură, convins de adevărul teoriilor cu privire la psihică și tot ce sălășluiește sub pecetea tainei, Peter Ackroyd a fost dintotdeauna preocupat, mai ales, de patologia iraționalului. A abordat această problematică în primul său roman de succes („Hawksmoor“, 1985), unde surprinde dialectica epocii luminilor, demonstrând cu o forță artistică existența iraționalului alături de rigorile rațiunii, și o face din nou în cel mai recent roman al său – „Dan Leno și Golemul de pe Strada Limehouse“. Autorul „Testamentului lui Oscar Wilde“ nu pozează pentru prima dată în victorianism. În „Muzica engleză“ (1992) investighează disponibilitățile paranormale ale epocii, evocând două cazuri de vocație mediumnică. În ultima sa carte însă, epoca victoriană reverberază frisonul său de violență agresivitate. În centrul romanului se află un misterios personaj ce amintește nici mai mult nici mai puțin decât de Jack Spintecătorul.

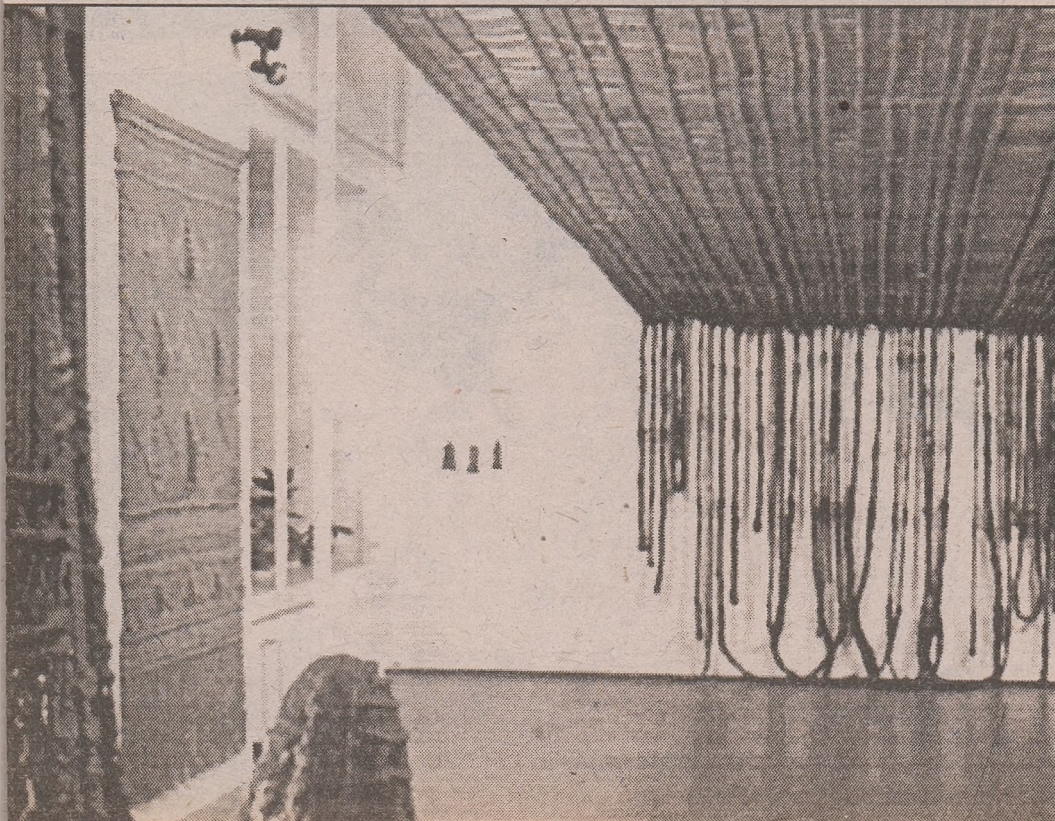
Pentru Peter Ackroyd, crima și proliferarea ei sunt o expresie a zonelor obscure ale minții, o metamorfozare a iraționalului, pe care, cu asistență, autorul încearcă a le investiga. Această strategie a iraționalului, deși surprinsă pe cazuri

ale trecutului are o bătaie mai lungă – trimitând la contemporaneitate – căci să nu uităm că în „Hawksmoor“, acțiunea se desfășoară în planuri paralele, oribilele crime de la începutul Secolului Luminilor avându-și sumbrul echivalent și în epoca noastră. Femeia sau bărbatul ce săvârșește odioasele omucideri de pe strada Limehouse – crime puse de fantezia populară, grație unui straniu concurs de împrejurări, pe seama unei supranaturale reîntrupări a Golemului – este un alienat căruia, din motive obscure, negurile i-au cuprins mintea. Ultimul roman al lui Peter Ackroyd este o carte ambițioasă. De fapt, aici autorul încearcă o sinteză a principalelor sale obsesii artistice. Pe de o parte vom găsi, așa cum am văzut deja, polaritatea rațional-irrațional, iar pe de alta, autorul desfășoară o adevărată cazuistică a raporturilor dintre ficțiune și realitate. Întocmai ca în „Chatterton“ (1987), cititorul are sentimentul că între acestea există un raport dialectic, că ades ficțiunea este mai adevărată decât realitatea, aceasta din urmă îmbrăcând uneori straniul veșmânt al ficțiunii. Printr-o semnificativă regie romanescă, cartea se deschide cu execuția reală a unui criminal, pentru a se încheia cu reconstituirea, pe scena unui teatru, a aceleiași secvențe numai că, printr-un accident, ceea ce trebuia să fie imitație a realității devine realitate căci execuția mimată se transformă în execuție autentică. În felul acesta, cartea capătă o dimensiune, o adâncime, ce dincolo de un simplu artificiu, pare a sugera o concepție, o filozofie, potrivit căreia viața este un tărâm în care își dispută întâietatea tenebrele și lumina, în care ficțiunea și realitatea par a se confunda halucinant într-un soi de realitate vis.

Afirmam cândva despre Peter Ackroyd că la acest scriitor, interesul pentru viața literaturii este ades mai puternic decât interesul pentru literatura vieții. Cartea sa cea mai recentă confirmă pe deplin această constatare. Imaginația sa remarcabilă este dublată de o erudiție enormă, fiind amândouă slujite de un stil captivant. Lumea prodigioasă a cărților se constituie în creația sa într-o realitate secundă din care își trag seva, poate, cele mai bune pagini ale romanului. Așa sunt disocierile pe marginea eseului „Despre crimă ca o expresie a artelor frumoase“ de Thomas De Quincey precum și referirile numeroase la eseul lui Oscar Wilde despre „Adevărul Măștilor“. Și toate acestea nu sunt întâmplătoare. Căci dacă eseul lui De Quincey transpune o faptă a iraționalului în planul esteticului, eseul lui Oscar Wilde, dincolo de insistențele sale cu privire la fidelitatea montărilor shakespeariene, este tocmai o analiză a delicatelor raporturi dintre ficțiune și realitate, a acceptelor pe care artistul se cuvine să le pună în travaliul său pentru ca iluzia să fie perfectă. Apoi în carte defilează într-un amețitor vârtej o serie de personalități din lumea literaturii și artei sau a filozofiei – să-i numim numai pe Oscar Wilde, George Gissing, Whistler și Karl Marx însuși (ce devine, la un moment dat, suspect și este investigat în cadrul anchetei pentru descoperirea criminalului de pe strada Limehouse). Toate aceste personaje reale ce intră, de data aceasta, în „cămașa“ ficțiunii dau cărții o turnură aparte, vorbind o dată în plus despre granița labilă dintre ficțiune și realitate. În fine, cea mai mare parte a romanului se petrece în lumea teatrului (Dan Leno este un monstru sacru al scenei, bănuț și el de crimă). Și iarăși lucrul acesta nu este întâmplător căci pentru Peter Ackroyd viața este o scenă iar scena întruchipează dramele și jocul vieții. „Dan Leno și Golemul de pe strada Limehouse“ apare după ce Peter Ackroyd a publicat doi ani la rând alte două romane. Toate excelente iar „Muzica engleză“, poate, o creație de referință în opera sa. Această fecunditate este de natură să descumpănească căci cantitatea nu se conjugă ideal cu calitatea și totuși romanul apărut în 1994 (chiar dacă nu reprezintă „Cartea“) este seducător. „Cititorul obișnuit“ (acel „common reader“ pentru care Virginia Woolf își scria rafinatele eseuri, evocându-l pe Doctor Johnson) îl „savurează“ și, lipsit de prejudecăți, cu gustul ingenuu și păstrându-și nealterată voluptatea lecturii, îl declară captivant. Se cuvine să-i dăm dreptate.

Peter Ackroyd: „Dan Leno and the Limehouse Golem“, Sinclair – Stevenson, London, 1994.

1) În „Calitate de martor“, Ana Blandiana s-a temut întotdeauna de microfoane. Din păcate, acestea au fost plasate chiar și la vedere.

2) Plecat în America să-și învingă boala, Emil Manu visează încă „Ora magnoliilor“ (1976).

3) Prin anii '70, puteau fi descoperiți la aceeași masă Radu Câr-neci, Mihai Minculescu și Nicolae Manolescu.

4) Cu „Cântice țigănești“ (1961), Miron Radu Paraschivescu ne-a demonstrat că au și românii un Lorca al lor.

5) Pătrunși de orientările noii literaturi, se află pe aceeași baricadă Gheorghe Pituț, Mircea Micu și Nicolae Stoian.

